

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

ÕIGUSTEADUSKOND

Karistusõiguse osakond

Kaari Tehver

TÕENDID JA TÕENDAMINE KONFISKEERIMISELE JA KONFISKEERIMISE
ASENDAMISELE KUULUVA KRIMINAALTULU TUVASTAMISEL KOHTU- JA
KOHTUEELSES MENETLUSES

Magistritöö

Juhendaja
lektor, PhD Andreas Kangur

Tartu
2018

I Kriminaaltulu konfiskeerimisest üldiselt	11
1.1. Konfiskeerimise mõiste	11
1.2. Kriminaaltulu konfiskeerimine kui karistus.	11
1.3. Kriminaaltulu konfiskeerimise liigid.....	12
1.4. Kriminaaltulu konfiskeerimise ja konfiskeerimise asendamise eesmärgid	13
1.5. Kriminaaltulu konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustus	13
II Tõendamisesse asjaolud konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamiseks ja tagamismeetmete kohaldamiseks.....	15
2.1. Kriminaaltulu tuvastamine ja tagamine põhiasja menetluses vs erimenetluses.....	15
2.2. Tõendamisesse asjaolud kriminaaltulu välja selgitamiseks ja tagamismeetmete kohaldamiseks	21
2.3. Kriminaaltulu konfiskeerimiseks või konfiskeerimise asendamiseks kohaldatavad tagamisabinõud.....	23
2.3.1. Tagamisabinõude kohaldamise õiguslik alus	23
2.3.2. Tagamisabinõude kohaldamise eesmärk	24
2.3.3. Tagamisabinõude kohaldamise liigid	24
2.3.4. Tõendamisasjaolud ehk kriminaaltulu tuvastamise ja tagamismeetmete kohaldamise eeldused (KONTROLLSKEEM)	26
III Tõendusteave konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamiseks ja selle suhtes tagamismeetmete kohaldamiseks.....	30
3.1. Vara	30
3.2. Vara saamise allikad ehk päritolu.....	34
3.2.1. Kuriteoga saadud vara (§ 83 ¹ I).....	35
3.2.2. Eelduslikult kuriteoga saadud vara ehk laiendatud konfiskeerimisele kuuluv vara (KarS § 83 ² I).....	36
3.2.2.1.1. Isiku elatusaseme erinevuse tuvastamine puhasväärtus meetodit kasutades.....	40
3.2.3. Legaalne päritolu	51
3.3. Vara kuulumine	51
3.3.1. Isikud, kelle vara suhtes saab kohaldada tagamismeetmeid.....	51

3.3.2. Tervik või osa varast.....	52
3.4. Vara väärtus	55
IV Menetlustoimingud kriminaaltulu tuvastamiseks ja tagamiseks	57
4.1. Kohtueelse menetluse läbiviimise etapid.....	58
4.1.1. Esmane etapp:.....	58
4.1.2. Teine etapp:	60
4.1.3. Kolmas etapp:.....	60
4.2. Menetlustoimingud tõendusteabe kogumiseks ja vormistamiseks	61
4.2.1. Jälitustoimingud	61
4.2.2. Päringud elektroonsetesse andmebaasidesse	62
4.2.3. Uurija nõudekirjad	64
4.2.4. Läbiotsimised	67
4.2.5. Ülekuulamised	67
4.2.6. Välisriigis olev vara.....	68
KOKKUVÕTE	69
EVIDENCE AND VERIFICATION OF EVIDENCE DURING THE PRE-TRIAL AND COURT PROCEDURES IN THE FIELD OF CONFISCATION AND REPLACEMENT OF CONFISCATION OF PROCEEDS OF CRIME	73
LÜHENDID	76
KASUTATUD KIRJANDUS	77
KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL	79
RIIGIKOHTU LAHENDID	80

SISSEJUHATUS

Kuritegevus kui selline on üks osa ühiskonnast, mis on inimkonna arenguga kaasas käinud selle algusest kuni tänaseni ning siiani ei ole leitud head rohtu, mis aitaks sellest lõplikult vabaneda. Sotsioloog Emile Durkheim on öelnud, et kuritegevus on ühiskonnas normaalne nähtus, et see on üks osa ühiskonnast. Durkheim jõudis järeldusele, selleks et ühiskonnas poleks enam ühtegi kuritegu, peavad kõik ühiskonna liikmed käituma väga ühtemoodi, ainult siis ei oleks hälbeid, mida kuriteoks tunnistada. Selleks aga, et ühiskonnas oleks areng, on vaja ka kuritegevust. Seega ühiskond eksisteerib koos kuritegevusega. Küsimus on vaid selles, et millised on need efektiivsed vahendid ja võimalused, mis hoiaks kuritegevuse riigis tasemel, mis võimalikult minimaalsel viisil ühiskonda tervikuna häiriks.

Viimastel aastakümnetel on peetud üheks tõhusaks vahendiks võitluses kuritegevusega kurjategijatelt kriminaalse tulu ära võtmist, ehk kriminaaltulu konfiskeerimist. 08.03.2000 ratifitseeris Eesti 1990.a Strasbourg'is koostatud Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni¹, mille preambulas on rõhutatud, et kurjategijatel kriminaaltulu ära võtmine on üks tõhusatest nüüdisaegsetest meetoditest kuritegude ärahoidmisel. 2005. aastal leppisid siseminister ja justiitsminister nn Laulasmaa deklaratsioonis kokku, et võitluses prioriteetsete kuriteoliikidega tuleb tähelepanu pöörata kriminaaltulu tuvastamisele ja konfiskeerimisele kuritegude toimepanijatelt.² 2006 aasta seaduseelnõu seletuskirjas nr 972 SE I³, millegiga muudeti oluliselt kriminaaltulu konfiskeerimise põhimõtteid Eesti karistusõiguses tõdeti, et kriminaaltulu konfiskeerimine on kaasaegsel võitlemisel organiseeritud kuritegevusega asendamatu ja rahvusvaheliselt tunnustatud vahend. Võitlust organiseeritud kuritegevusega kurjategijate tulubaasi kärpimise teel tuleb seletuskirja kohaselt pidada esmatähtsaks, sest kuritegude toimepanemine ei tohi ennast ära tasuda.⁴ Karistusseadustik⁵ (edaspidi: KarS) kriminaaltulu mõistet ei defineeri, kuid 972 SE I seletuskirjas on seadusandja „kriminaaltuluna“ defineerinud süüteoaga saadud vara

¹ Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon; RT II 2000, 7, 41

² Kuritegevuse vastased prioriteedid.- <https://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kriminaalpoliitika/kuritegevusvastased-prioriteedid>

³ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus. 972 SE I, - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7d354676-3159-315a-bcfc-d4766d4f3f96/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20tõkestamise%20seaduse.%20kohtutäituri%20seaduse.%20karistusseadustiku.%20kriminaalmenetluse%20seadustiku.%20riigi%20õigusabi%20seaduse%20ja%20täitemenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus>.

⁴ 972 SE I, lk 10

⁵ Karistusseadustik. RT I, 30.12.2017, 29

(KarS § 83¹, edaspidi: § 83¹) ja kuriteoga saadud tulu laiendatud konfiskeerimise (KarS § 83², edaspidi: § 83²).⁶ Alates 01.01.2017 KarS § 83¹ lg 1¹ kohaselt tuleb mõista süüteo saadud varana vara, mis hõlmab süüteo otseselt saadud vara, nt süüteo koosseisu objektiivsete tunnuste realiseerimisega saadud asja, süüteo eest saadud tasu või varalise õiguse kasutamise teel saadud ja sellise vara arvel omandatu⁷ Kui süüteo saadud vara on segunenud muu varaga, on tegemist osaliselt süüteo saadud varaga Sellisel juhul loetakse süüteo saadud varaks saadu väärtus (§ 83¹ lg 1²). Kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine (§ 83² lg 1) kohaldub eelduslikult kuritegelikku päritolu varale, mis on saadud kriminaalmenetluse esemesse mittekuuluva kuriteo tulemusena ning millise vara puhul isik ei ole tõendanud, et tegemist on legaalselt saadud varaga.⁸ Kui kuriteoga saadud vara on segunenud muu varaga, siis on tegemist osaliselt kuriteoga saadud varaga (KarS § 83² lg 1¹). KarS § 3 lg 2 kohaselt jagunevad süüteod kuritegudeks ja väärteudeks. Seetõttu ka § 83¹ sätestatud süüteo saadud vara hõlmab omakorda nii väärteo kui kuriteoga saadud vara.

Kuivõrd käesolevas magistritöö uuritakse kriminaaltulu tuvastamise, tagamise ning konfiskeerimisega seotud tõendusteabe kogumist kriminaalmenetluses, siis magistritöös käsitleb autor kriminaaltuluna vara või vara osa, mis on saadud kas vahetult või eelduslikult kuriteoga, selle asemel või selle eest. (§ 83¹ lg-d 1 - 1² ja § 83² lg 1 - 1¹).

Kriminaaltulu konfiskeerimisega seotud materiaal- kui menetlusõiguse sätteid on selle praktikas efektiivsema rakendamise eesmärgil ja Euroopa liidu õigusega kooskõlla viimiseks mitmel korral muudetud ja täiendatud alates 2007. Alates 01.02.2007 kehtima hakanud KarS-ga nähti ette võimalus lisaks vahetult kuriteoga saadud vara konfiskeerimisele ka võimalus kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimiseks. Samast ajast laiendati kuritegeliku vara konfiskeerimise võimalusi ka kahtlustatavaks või süüdistatavaks mitteolevalt kolmandalt isikult.⁹ Kriminaalmenetluse seadustiku¹⁰(edaspidi KrMS) muudatustega nähti samast ajast alates ette võimalus konfiskeerimisega seotud asjaolude arutamiseks väljaspool konfiskeerimise aluseks oleva kuriteo menetlemist. Seadust täiendati 16¹. peatükis vara konfiskeerimise erimenetluse sätetega. Eelnõu kohaselt leiti veel, et konfiskeerimise regulatsiooni uuendamine on oluline ka rahvusvahelise koostöö aspektist. Piireületava

⁶ 05.06.2006 aasta Kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas nr 972 SE I, lk 20

⁷ RKKKo 3-1-1-119-09, p 31

⁸ J. Sootak. Sanktsiooniõigus, lk 219 -220

⁹ 972 SE I, lk 10

¹⁰ Kriminaalmenetluse seadustik. RT I, 05.12.2017, 8

organiseeritud kuritegevusega võitlemisel on oluline lähtuda kõige raskemate kuritegude puhul sarnastest põhimõtetest Eelnõuga tehtavad muudatused arvestasid samal eesmärgil vastuvõetud Euroopa Nõukogu 24. veebruari 2005. a raamotsusega, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist (2005/212/JSK).¹¹ Viimased kriminaaltulu konfiskeerimisega tehtud muudatused viidi sisse tulenevalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/42/EL „Kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus“ üle¹² võtmisega. Selleks muudeti KarS 7. peatüki konfiskeerimisega seonduvat regulatsiooni ning KrMS-s arestimise ja konfiskeerimisega seonduvaid sätteid¹³. Seaduste muudatustega laiendati nende kuriteokoosseisude ringi, mille puhul on võimalik kohaldada kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist, loobuti nõudest, mille kohaselt on laiendatud konfiskeerimise eelduseks isiku karistamine vähemalt üheaastase või eluaegse vangistusega, ja täpsustati kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimise regulatsiooni.¹⁴

Ka täna on Justiitsministeeriumi poolt jätkuvalt kuritegevuse vastase võitluse prioriteetidena riigis muuhulgas välja toodud tähelepanu pööramine kriminaaltulu tuvastamisele ja konfiskeerimisele.¹⁵ Dokumendis „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 seletuskiri“ leitakse, et organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses tuleb vähendada kuritegevusest saadavat tulu kurjategijate poolt ning õiguskaitseasutustel tuleb keskenduda kriminaaltulu äravõtmisega seotud meetmetele, muu hulgas tuleb selleks tagada valdkonna spetsialistide süsteemne koolitus¹⁶.

Käesoleva töö autor on keskkriminaalpolitsei kriminaaltulu tuvastamisele spetsialiseerunud üksuses töötanud alates märtsist 2008. Seetõttu on ka autori igapäeva töö ülesanneteks olnud kümne viimase aasta jooksul nii keskkriminaalpolitsei, kaitsepolitsei, maksu- ja tolliameti ja

¹¹ 972 SE I, lk 11

¹² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/42/EL kuriteo vahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32014L0042>

¹³ KarS muudatus [RT I, 31.12.2016, 2 - jõust. 10.01.2017], KrMS muudatus [RT I, 06.01.2016, 5 - jõust. 01.07.2016]

¹⁴ 308 SE, lk 1.

[https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(kuriteovahendite%20ja%20kriminaaltulu%20arestimise%20ja%20konfiskeerimise%20direktiivi%20ülevõtmine\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(kuriteovahendite%20ja%20kriminaaltulu%20arestimise%20ja%20konfiskeerimise%20direktiivi%20ülevõtmine))

¹⁵ Justiitsministeerium. Kuritegevuse vastased prioriteetid. - <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kriminaalpoliitika/kuritegevusevastased-prioriteetid>

¹⁶ Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. lk 41 - https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf

viimase poole aasta jooksul ka keskkonnainspektsiooni poolt läbi viidavates kriminaalmenetlustes kriminaaltulu tuvastamine ning tagamisabinõude kohaldamiseks vajaliku tõendusteabe kogumine. Lisaks kohtelse menetluse läbiviimisele, on olnud töö autori ülesanne viia läbi kriminaaltulu alaseid koolitusi erinevate õiguskaitse asutuste töötajatele. Vaatamata asjaolule, et kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise tähtsusest võitluses kuritegeliku tegevuse vastu on Eesti kriminaalpoliitilisel tasandil jaatud juba enam kui kümme aastat ning sama kaua on kriminaaltulu tuvastamist ja konfiskeerimist ka praktikas püütud parimal võimalikul viisil rakendada, on kriminaaltulu konfiskeerimine ja konfiskeerimise asendamine kriminaalmenetlustes õiguskaitseasutustes jätkuvalt väga aktuaalne teema. Igapäeva menetluste läbiviimisel ei ole uurimisasutuste ametnikel endiselt üheselt arusaadav ja selge kriminaaltulu konfiskeerimise, konfiskeerimise asendamise ja nende suhtes võetavate meetmete kohaldamise olemus, eesmärgid ning tõendamiseseme asjaolud. Igapäevaselt läbiviidavates kriminaalmenetlustes kerkivad ikka ja jälle üles küsimused, et kes, millises menetluses ning milliste tõendamiseseme asjaolude kohta ning millist tõendusteavet peab koguma, et tuvastada nii isikule kuuluv, kui ka kuulunud kriminaaltulu ning milliseid menetlustoiminguid tuleb teostada tuvastatud kriminaaltulu või kriminaaltulu konfiskeerimise asendamise hilisema täitmise tagamiseks.

07.04.2018 ajalehes Postimees ilmunud artiklis möönis riigi peaprokurör Lavly Perling, et prokuratuur on saavutanud küll võime igas Eesti piirkonnas kriminaaltulu tuvastada ja seda ära võtta, kuid samas artiklis tõdes ka, et kriminaaltulu tuvastamine on muutunud järjest keerukamaks tänu kurjategijate aktiivsele vara peitmisele. L. Perlingu 06.04.2018 prokuratuuri üldkogul peetud aastakõne läbiv mõte oli raha ning et uurimisasutused peaksid suutma paremini jälgida raha liikumist ja konfiskeerida rohkem kriminaaltulu.¹⁷ Prokuratuuri 2017 aastaraamatu andmetele tuginedes konfiskeeriti 2017 kriminaaltulu 180 kriminaalasjas 3 507 3888 euro väärtuses, võrreldes eelmise perioodiga kasvas konfiskeerimisega seotud kriminaalasjade arv 13% ning konfiskeeritud vara väärtus enam kui 1,5 miljonit eurot.¹⁸ Seega igapäevaselt õiguskaitse asutustes tegeletakse kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimisega, kuid nii nagu ka riigi peaprokurör rõhutas, tuleb kriminaaltulule veelgi enam tähelepanu pöörata. Kui tagasi tulla veel korra prokuratuuri aastaraamatus välja toodud numbri juurde, siis tegelikult see statistiline number konfiskeeritud vara koguväärtuse kohta, ei anna meile teavet selle kohta, kas

¹⁷ R. Berends, ajaleht postimees 07.04.2018 artikkel: „Kümnete inimeste elustiil luubi all“. <https://www.postimees.ee/4463175/kumnete-inimeste-elustiil-luubi-all>

¹⁸ Justiitsministeerium.Prokuratuuri aastaraamat 2017, lk 3 p.7- <https://www.prokuratuur.rik.ee/et/node/1905>

õnnestus tuvastada ja konfiskeerida kogu süüdimõistva otsusega lõppenud kuritegudega saadud vara või ainult väga väike osa sellest Selge on see, et ega kogu kuritegudega saadud vara ei õnnestu kunagi kätte saada, sest suur osa saadud varast lihtsalt tarbitakse ära ning vara, mille arvel tarbitud kriminaaltulu võiks adressaatidelt välja mõista, nendel kas lihtsalt ei ole või siis välja mõistmise hetkeks enam ei ole. Töö autorina jagan peaprokuröri L. Perlingu seisukohta ning olen arvamusel, et arenguruumi eelkõige kriminaaltulu tuvastamisel ja tagamisel sel viisil, mis tagaks kriminaaltulu hilisema reaalse konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise elluviimise, on uurimisasutustel veel küllaga. Kui täna pea iga kriminaalasja menetluses kerkiva uurimisasutustes üles eespool nimetatud probleemküsimused: kes, millises menetluses, milliste tõendamiseseme asjaolude koha ning millist tõendusteavet ja milliste menetlustoimingute peab koguma, siis samu küsimusi ei küsi üksi kriminaalasja menetleja kuriteo tõendamiseseme asjaolude kohta. Autor, olles läbinud ise Tartu Ülikooli õigusteaduse õppekava ja olles tööalaselt teadlik Sisekaitseakadeemia õppekavadest võib väita, et täna koolipingist saadavate teadmised kriminaaltulu konfiskeerimise kohta on väga pealiskaudsed, kui mitte öelda olematud.

Konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamist ja selle suhtes õigeaegsete tagamismeetmete kohaldamist pärsib puudulik või olematu juhendmaterjal tõendamiseseme asjaolude tuvastamiseks vajaliku tõendusteabe kogumise kohta kohtueelses menetluses. Puudulik tõendusteabe kogumine kohtueelses menetluses ning kriminaaltulu või selle asendamiseks tagamismeetmete kohaldamata jätmine takistab omakorda kohtul realselt täidetava kohtuotsustuse tegemist.

Käesoleva töö eesmärk on anda uut teadmist konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamise ja tagamise metoodikast kohtueelses menetluses, mille järgmine aitaks tagada asjakohase tõendusteabe kogumisele ning talletamisele. Magistr töö on suunatud vastuste leidmiseks järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Millises kohtueelses menetluses ja milliste tõendamiseseme asjaolude kohta ning millist tõendusteavet peab koguma, et tuvastada nii isikule kuuluv, kui ka kuulunud kriminaaltulu ning
- 2) milliseid menetlustoimingud tuleb teostada tuvastatud kriminaaltulu või kriminaaltulu konfiskeerimise asendamise hilisema täitmise tagamiseks

Töös välja pakutavate metoodiliste nõuannete järgmine peaks autori arvates tagama asjakohase ja igakülge tõendusteabe kogumise kriminaaltulu tuvastamiseks viisil, mis tagab hilisema realselt elluviidava konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise kohtuotsustuse tegemise.

Magistritöös püstitatud eesmärgi saavutamiseks kasutab autor õiguskirjanduse ning kohtupraktika teoreetilist analüüsi koos tehnilises kirjanduses käibivate lahendusmudelitega. Kriminaaltulu tuvastamise meetoodika välja töötamisel on autor tuginenud H. Lindmäe poolt 1998 välja antud „Menetlusmetoodika“ õpikus välja toodud soovitel ning oma igapäeva töös omandatud praktilistele kogemustele. Laiendatud konfiskeerimisele kuuluva vara tõendusteabe kogumiseks kasutatavate meetoodikate: puhasväärtuse meetodi (*Net Worth method*) ja kulutuste meetodi (*Expenditure method*) tööpõhimõtteid tutvustab autor tuginedes peamiselt kahele allikale: Mark F. Zimbelman, Chad O. Albrecht, Conan C. Albrecht, W. Steve Albrecht. *Forensic Accounting International Edition*. Cengage Learning 2012 ning George A. Manning. *Financial Investigation and Forensic Accounting*, Taylor & Francis Group 2005

Uurimiseesmärgi lahendamiseks on töö jaotatud nelja peatükki. Esimeses peatükis avatakse kriminaaltulu konfiskeerimise olemus, eesmärgid ning koht karistusõiguse süsteemis. Teises peatükis toob autor välja tõendamiseseme asjaolud kriminaaltulu tuvastamiseks ja selle suhtes võetavate tagamismeetmete kohaldamiseks kohtueelses menetluses. Konfiskeerimisele kuuluva kriminaaltulu asjaolusid on võimalik välja selgitada nii põhiasjas kui ka konfiskeerimise erimenetluse raames. Mõlemas menetluses tuleb tõendusteavet koguda samade asjaolude tuvastamiseks ning samal eesmärgil, s.o tagada kohtumenetluses kriminaaltulu ära võtmine. Tõendamiseseme asjaolude tuvastamiseks pakub autor välja enda poolt välja töötatud kontrollskeemi, mille järgmine aitab menetlejal kontrollida, et kõik asjakohane teave saaks kogutud. Kolmandas peatükis kirjeldab ja selgitab autor, mis liiki tõendusteavet ja milliste asjaolude tuvastamiseks on vaja koguda. Kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimise ühe eelduse ehk elatustaseme erinevuse jaoks vajaliku teabe kogumise hõlbustamiseks tutvustab autor töös kahte meetodit: puhasväärtuse meetodit (*Net Worth method*) ja kulutuste meetodit (*Expenditure method*). Neljandas peatükis toob autor välja meetoodilised soovitusel, mida järgides võiks planeerida menetlustoiminguid kriminaaltulu tuvastamiseks ja tagamismeetmete kohaldamiseks. Samuti selgitab autor, milliste menetlustoimingutega, millist tõendusteavet saab koguda ning nimetab, millises vormis teabel on tõendiväärtus kohtumenetluse tarvis.

Magistritöös kasutatud märksõnad: kriminaaltulu, konfiskeerimine,, konfiskeerimise asendamine, konfiskeerimise nõude tagamise abinõu, kriminaaltulu tuvastamise meetoodika, puhasväärtuse meetod, kulutuste meetod.

I Kriminaaltulu konfiskeerimisest üldiselt

1.1. Konfiskeerimise mõiste

Konfiskeerimine on omandi või muu õiguse lõplik, tahteavalduseta üleminek õiguse seniselt omajalt riigile.¹⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/42/EL art 2 p 4 kohaselt mõistetakse konfiskeerimise all vara lõplikku äravõtmist, mille kohus määrab seoses kuriteoga. Konfiskeerimise kohaldamise esmane eeldus on, et tuvastamist on leidnud tahtlik süütegu ja teo toimepanija on süüdi tunnistanud. Konfiskeerimise materiaalsoiguslikud alused on kirjeldatud KarS 7. peatükis „Mittekaristuslikud mõjutusvahendid“ (§-des 83-85).

1.2. Kriminaaltulu konfiskeerimine kui karistus.

Kriminaalkaristus on õiguslik tagajärg, mis on ettenähtud seadusandja poolt karistusseadustikus kirjeldatud tegude eest. Karistusseadustikus kirjeldatud teod on karistatavad nendes kirjeldatud õigushüve rikkumise vältimiseks. Karistusega väljendab riik hukkamõistu toime pandud teole. Kanti ja Hegeli teooria kohaselt on karistus kättemaks. Feuerbachi ja Liszti järgi taotletakse karistusega võimaliku kurjategija hirmutamist (üldpreventsioon) või konkreetse kurjategija hirmutamist ja parandamist (eripreventsioon). Karistuse tänapäevane teooria näeb karistuses karistusõigusnormide kehtivuse kinnitust (nn integratsiooni preventsioon, sks k Integrationsprävention). Kõigi mainitud teooriate ühisosa väljendub asjaolus, et karistus eeldab süülist käitumist ning potentsiaalse ja aktuaalse õigusrikkuja süüdivust.²⁰ Seega karistust saab kohaldada isikule ainult süülise käitumise tagajärjel. Juhtumitel, kui süüteo toimepanija ei käitunud süüliselt või pani toime teo alaealisena ja tema võime oma teo keelatuses aru saada ning seda juhtida on piiratud²¹, saab nende isikute suhtes kohaldada nn klassikalisi mõjutusvahendeid. Klassikalistest mõjutusvahenditeks on psühhiaatriline sundravi (KarS § 86) ja alaealise mõjutusvahendid (KarS § 87).

Konfiskeerimine seevastu ei kuulu klassikaliste mittekaristuslike mõjutusvahendite hulka²², kuivõrd konfiskeerimise kohaldamise esmane eeldus on, et teo toimepanija on süüdi tunnistanud koosseisupärases, õigusvastases ja süülises teos. Konfiskeerimise puhul on tegemist formaalselt mittekaristusliku mõjutusvahendiga, mille toimel on teatud juhtudel siiski paralleelselt ka

¹⁹ RKÜKo 3-1-1-37-07 p 21.3, RKÜKm3-1-2-3-12 p 56

²⁰ Gropp, W. Mõjutusvahendist karistuseks. *Juridica VIII/2008*, lk 548

²¹ Kiris, r. Pikamäe, P. Sootak, J. Sanktsiooniõigus 2017, lk 225

²² Gropp, W. lk 548

karistusele iseloomulikke tunnuseid. Sellest tulenevalt on konfiskeerimine lõppastmes vaadeldav materiaalses mõttes karistusena ning seda kohaldatakse alati koos süüdimõistmisest tuleneva karistusega²³

1.3. Kriminaaltulu konfiskeerimise liigid

Kriminaaltulu jaguneb tulenevalt selle päritolust kaheks:

- 1) Vara, mis on saadud § 83¹ sätestatud eeldustel ehk vahetult kuriteost pärit vara
- 2) Vara, mis on saadud § 83² sätestatud eeldustel ehk eelduslikult kuriteost saadud vara

Kriminaaltulu konfiskeerimine (§-des 83¹ - 83²) on omakorda üks konfiskeerimise alaliike. Nimelt on seaduses sätestatud tingimustel võimalik konfiskeerida lisaks kriminaaltulule ka kuriteo toimepanemise vahendit ja objekti (§ 83), kuid neid konfiskeerimise liike käesolevas töös ei käsitleta.

Lisaks nõu esemete konfiskeerimisele (§-d 83 – 83²) annab seadus võimaluse konfiskeerimise asendamiseks (§ 84) ehk nõu väärtuste konfiskeerimiseks.²⁴ Konfiskeerimise asendamisel vara ei konfiskeerita, s.o seda ei pöörata riigi omandisse, vaid isikule pannakse üksnes kohustus tasuda ära tarvitatud või muul moel konfiskeerimise mõjualast väljaviidud vara väärtusele vastav rahasumma.²⁵ See tähendab, et riigil tekib isiku (konfiskeerimise adressaadi) vastu ainult nõu rahaline konfiskeerimisnõue. Isikul on valida, kas ta täidab selle nõude vabatahtlikult või tehakse seda sundkorras täitemenetluses (TMS § 2 lg p 3).²⁶ Kui konfiskeerimise nõude tagamiseks on kriminaalmenetluses arestitud mingi vara, siis kohus ei saa konfiskeerimise nõude tagamiseks arestitud vara konfiskeerida (ära võtta), vaid kohus saab isikult välja mõista nõude väärtusele vastava summa²⁷. Konfiskeerimise asendamine hõlmab nii süüteo saadud vara (§ 83¹) kui ka eeldavalt kuriteo toimepanemise tulemusena saadud vara (§ 83²).²⁸

Seega on kriminaaltulu konfiskeerimine või konfiskeerimise asendamine (§ 83¹ – 84) üks formaalselt mittekaristuslikest, kuid sisult karistuslik mõjutusvahend, mida kohus seaduses sätestatud juhtudel kohaldab õigusjärelmina koosseisupärase, õigusvastase ja süüalise kuriteo toimepanemise eest koos karistusega.

²³ Sanktsiooniõigus, lk 211 - 212

²⁴ KarS Komm. Vlj .4 vlj § 83 p 1

²⁵ RKKKm 3-1-1-78-14 p 25

²⁶ KaRSK, § 84 p 1

²⁷ RKKK 3-1-1-54-15 p 48

²⁸ RKKKo 3-1-1-4-11, p-d 9-10; RKKKm 3-1-1-1-12 p 13.

1.4. Kriminaaltulu konfiskeerimise ja konfiskeerimise asendamise eesmärgid

Kriminaaltulu konfiskeerimine kui sisult karistuslik mõjutusvahend²⁹ on vajalik selleks, et korraldada õigusvastaselt saadud varalise kasu tagasitaitmine.³⁰ Kriminaaltulu konfiskeerimise korral on üldjuhul ülekaalus preventiivne eesmärk tagada süütegude toimepanemise mittetasuvus. Nimelt ei tohi süütegu eripreventiivselt osutada isiku jaoks kasulikuks ning üldpreventiivselt peab konfiskeerimine väljendama põhimõtet: „Kuritegu ei tasu ennast ära“.³¹ Konfiskeerimise asendamine peab tagama, et süüdlane ei saaks kuriteost kasu ka siis, kui kuriteoga saadu on võõrandatud, ära tarvitatud või saadu konfiskeerimine ei ole muul põhjusel võimalik.

1.5. Kriminaaltulu konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustus

Vara konfiskeerimise küsimuse lahendab kohus tavapäraselt kohtumenetluses koos põhiasja raames tehtava lõpliku kohtuotsusega (KrMS § 306 lg 1). Teatud juhtudel lahendatakse vara konfiskeerimise küsimus muus menetlust lõpuleviivas lahendis, nt KrMS § 202 alusel³². Vara konfiskeerimisega seotud asjaolude erilise keerukuse või mahukuse korral on võimalik konfiskeerimisega seotud küsimused lahendada põhiasjast eraldiseisvas konfiskeerimismenetluses (KrMS 16¹. ptk). Teatud juhtudel võib vara konfiskeerida ka juba menetluse käigus (KrMS § 126 lg 2).³³

Kriminaaltulu küsimused tuleb kohtul lahendada, kas põhiasja raames tehtava lahendi (KrMS § 306 lg 1) või erimenetluse raames tehtava lahendi (KrMS § 403⁸) alusel.

Olenemata sellest, millise kohtumenetluse raames kriminaaltulu konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustus tehakse (kas põhiasja või erimenetluse raames) on kohtul eesmärgile suunatud ja tulemusliku otsustuse jaoks vaja:

1. teavet (tõendeid), millele tuginedes kriminaaltulu otsuse tegemiseks vajalikud küsimused saaks lahendatud.
2. vara, mille arvel oleks konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustust hilisemalt realselt võimalik täita.

²⁹ RKÜK 3-1-1-37-07, p 21.2

³⁰ W.Gropp Juridica 2008; lk 594

³¹ Sanktsiooniõigus 2017, lk 212

³² RK 3-1-1-113-10 p 8.

³³ Sanktsiooniõigus, lk 214

Vara konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustus ei täida oma preventiivset eesmärki, st ei avalda kuidagi mõju kurjategija käitumisele juhul, kui kohtu poolt tehtud otsustust hilisemalt vara puudumise tõttu täide viia reaalselt ei saa.

Kohtuotsuse langetamisel (mõistmaks õigust), peab kohus omama selgust kõigis asjaoludes, millised seaduste järgi omavad tähtsust mingi teo kuriteoks arvamise ja isiku kuriteo toimepanijaks ning karistamisele kuuluvaks pidamise seisukohast.³⁴ Kohtunikul lasub kohustus teha otsus ainult siis, kui ta täielikult usub, on kindel selles, mille alusel ta otsuse teeb.³⁵

³⁴ Krüberg, U. Kriminaalmenetlus. Tõendamine kohtueelses menetluses. Sisekaitseakadeemia. 2006, lk 13

³⁵ Rosentau. M Tõendamine teadmise standardmudelil. Juridica III/2001, lk 202

II Tõendamise asjaolud konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamiseks ja tagamismeetmete kohaldamiseks

2.1. Kriminaaltulu tuvastamine ja tagamine põhiasja menetluses vs erimenetluses

Kriminaalmenetlusõigus (KrMS) on normide kogum, mis reguleerib materiaaõiguslike (KarS) normide kohaldamist – kuidas tehakse, kes teeb kindlaks, et isik on toime pannud süüteo ja kuidas talle mõista karsitus; millised on siinjuures riigi ja millised süüaluse õigused vastavalt süüdistada ja kaitsta jne³⁶.

Alates 2004.a kehtima hakanud kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt on meil võistlev kohtumenetlus (KrMS § 14). Võistlev kohtumenetlus eeldab, et kohtumenetluses valitseb selgepiiriline tööjaotus: prokuratuuril lasub süüdistufunktsioon, kaitsjal (teatud piires ka süüdistataval ja tsiviilkostjal) kaitsefunktsioon ning mis kõige olulisem - kohtul on täita loomupärane kohtuasja erapooletu lahendamise funktsioon.³⁷ Kohus on võistleva kohtumenetluse tingimustes tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamisel olulisel määral seotud kohtumenetluse poolte tegevusega ja ta saab KrMS § 60 lg 2 kohaselt lugeda mingi tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tõendatuks ning sellele kohtuotsuses tugineda üldjuhul vaid kohtu menetluse poolte tegevusele (tõendamisele) tuginevalt³⁸. Eeluurimine pole võistlev, prokurör ja menetleja peavad uurima erapooletult nii süüdistatavat süüstavaid kui ka õigustavaid asjaolusid.³⁹ KrMS §-s 6 ja § 30 lg-s 1 sätestatu kohaselt lasuvad märgitud kohustused eeskätt prokuratuuril, kes juhib kohtueelset menetlust, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse ning esindab riiklikku süüdistust kohtus. Kohtueelse menetluse etapis luuakse tõendusesemesse kuuluvate asjaolude kohta tõendusteabe kogumisega alus süüdistusaktiks, kui kriminaalkohtumenetlust käivitava dokumendi, koostamiseks.⁴⁰ Kohtueelse menetluse ülesanne on koguda tõendusteavet tõendamiseseme asjaolude kohta ning kohtu ülesanne poolte (süüdistaja ja kaitsja) poolt esitatud tõendeid hinnates leida vastused kohtumenetluse käigus lahendamist vajavatele küsimustele (nt. KrMS 306 lg 1 ja 403⁸ lg 2). Riigikohus on möönnud, et KrMS § 297 lg-s 1 ja § 307 sätestatud kohtu õigust omal algatusel määrata täiendav tõendite kogumine või täiendavalt selgitada kriminaalasja lahendamiseks olulist asjaolu kujutab endast

³⁶ Sootak, J. Karistusõiguse õpik, lk 49

³⁷ KrMSK, § 14 p 2

³⁸ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.4

³⁹ Lõhmus. U, Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. Juridica. 6/2013, lk 20

⁴⁰ KrMSK, § 211 p 1

pigem erandit. Selline tõendite kogumise viis peaks aktualiseeruma juhul, kui kohus soovib kohtumenetluse pooltele selgitada, milliseid täiendavaid tõendeid oleks tõendamisesemesse kuuluvate küsimuste lahendamiseks vajalik kohtule esitada.⁴¹

Kriminaalmenetluse seadustik annab kohtule menetlusliku pädevuse otsustada kriminaaltulu konfiskeerimise ja konfiskeerimise asendamise kohaldamise kahel juhul: 1) kriminaalasja lahendamisel süüdimõistvat kohtuotsust tehes ja 2) seadustiku peatükis 16¹ sätestatud korras kuriteoga saadud vara konfiskeerimise menetluses.⁴² Niisamuti on ka kriminaaltulu puudutatvat tõendusteavet, sõltuvalt menetluse keerukusest või mahukusest, võimalik koguda kas koos kuriteo koosseisuliste asjaolude tuvastamisega nõ põhikriminaalasja menetluses või siis eraldiseisvas konfiskeerimise erimenetluses. Kuni konfiskeerimistaotluse kohtusse saatmiseni võib menetlustoiminguid teha paralleelselt mõlemas menetluses.⁴³

Seega kriminaaltulu konfiskeerimiseks ja konfiskeerimise asendamiseks vajalikku tõendusteavet võib koguda nii põhiasja menetluse raames kui konfiskeerimise menetluse raames. Mõlema menetluse eesmärk on üks ja seesama - koguda kohtumenetluse jaoks vajalik tõendusteave kriminaaltulu konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustamiseks. Samuti mõlema menetluse ülesanne on üks ja seesama - kriminaalmenetluse seadustikus ettenähtud menetlustoimingute läbi viimisega selgitada välja § 83¹ – 84 tõendamisesemesse kuuluvad asjaolud ning vajadusel võtta tarvitusele KrMS § 141⁴ sätestatud tagamisabinõud.

Põhiasja menetluse ülesanne on välja selgitada nii kuriteo asjaolud, süüdistava süü-, kui ka muud vastutust mõjutavad asjaolud, sh kriminaaltulu asjaolud koos kohaldatavate tagamismeetmetega. Konfiskeerimise menetluse ülesanne piirdud ainult kriminaaltulu asjaolude tuvastamise ja tagamismeetmete kohaldamisega.

Kui kohtueelsel uurimisel ei ole kriminaaltulu konfiskeerimise ja selle asendamise asjaolude kohta andmeid kogutud ning tuvastatud vara ja/või konfiskeerimisnõude tagamiseks ei ole seaduses sätestatud tagamise abinõusid (KrMS § 141⁴ ja 142) tarvitusele võetud, siis kriminaaltulu küsimused jäävad kohtus kas üldse arutamata või kui otsustus tehakse, siis jääb selle otsuse tegelik eesmärk (kriminaaltulu reaalne ära võtmine) saavutamata.

Seda peamiselt kolmel põhjusel:

⁴¹ RKKKo 3-1-1-67-06 p7.2

⁴² RKKKm 3-1-1-87-13 p 7

⁴³ RKKKm 3-1-1-4-17 p 27

- 1) Kohtul puudub vajalik tõendusteave konfiskeerimise ja konfiskeerimise asendamise eelduste tuvastamiseks (§ 83¹ -84).
- 2) Kohtul puudub volitus iseseisvalt vajaliku teabe oma algatuslikuks hankimiseks ja
- 3) Kohtumenetluses uute tõendite kogumine ei taga piisavalt tõhusalt konfiskeerimise adressaadi õigusi
- 4) Kohtumenetluse ajaks isikul pole lihtsalt vara, mida konfiskeerida või mille arvel konfiskeerimisnõudeid täita.

Kui kohus on siiski tuvastanud KarS § 83¹ - 84 eeldused ja isikul puudub vara, mida konfiskeerida või mille arvel sissenõuet täita, siis jääb isiku suhtes üles jõustunud kohtuotsusest tulenev nõ täitmisenõue. Kuid sellise nõude aegumistähtaeg on 10 aastat (TsÜs § 157 lg 1). Piisab, kui nõude adressaat enda ametlikke sissetulekuid 10 aasta jooksul suudab riigi eest kas täielikult varjata või deklareerib ainult miinimumtasu ning jääbki nõue täitmata. Muidugi ei tähenda see automaatselt seda, et mitte üheski menetluses ja mitte kellelki ei oleks võimalik ilma kohtueelse tõendusteabeta ning ilma eelnevaid tagamismeetmeid kohaldamata kohtumenetluses vara konfiskeerida, kuid pigem on see erand kui reegel. Tulenevalt menetletava kuriteo liigist, võib kohtul olla võimalik kohaldada konfiskeerimise sätteid tulemuslikult ka vaatamata sellele, et süüdistusakt konfiskeerimisele kuuluva vara kohta teavet ei sisalda. Selline olukord võib aset leida Kaasuses 1 toodud asjaoludel.

Kaasus 1

Matile on süüdistuses tehtud etteheide, et juunis 2017 võttis ta sularahas 15 000 eurot altkäemaksu (KarS § 294 lg 1). Läbiotsimisel Mati juurest sularaha ei leitud. Mati pangakonto saldo kohtueelse menetluse lõpus oli 10 eurot. Alates 2018. aasta algusest on Mati töötu.

Süüdistusakti kohaselt oli kuriteoga saadud vara summas 15 000 eurot (KrMS § 154 lg 3) ning andmed konfiskeerimise asjaolude kohta (KrMS § 154 lg 6) puuduvad.

Kohus leiab, et Mati on toime pannud talle süüdistuses etteheidetava kuriteo ning tuvastab, et selle teo toimepanemise eest saadud 15 000 eurot on käsitletav otse kuriteoga saadud varana KarS § 83¹ lg 1¹ mõttes. Tuvastamist ei leidnud, et kuriteoga saadu oleks endiselt toimepanija Mati omandis (KarS § 83¹ lg 1). Kohtumenetluses tuvastati registri andmetele tuginedes, et Mati nimel ei ole kinnisvara ega sõidukeid. Seetõttu mõistis kohus prokuröri taotlusel Matilt välja 15 000 eurot tuginedes KarS §-dele 83¹ lg 1 ja 84.

Antud näite puhul, kus kuriteoga saadu ei ole ülemäära suur, on tõenäoline, et konfiskeerimisnõude täitmine osutub ka üsna reaalseks eeldusel, et Mati jälle tööturule naaseb. Antud näite ja sarnaste eluliste kaasuste lahendamisel, kus süüdistuses on välja toodud kuriteoga saadu täpsed asjaolud ja saadud vara täpne rahaline väärtus, on kohtul olemas

tõendusteave, mis on vajalik kuriteoga saadud vara konfiskeerimise eelduste esinemise tuvastamiseks § 83¹ lg 1 ja 84 järgi.

Vara, sealhulgas ka raha või konkreetse eseme (nt osaühingu osa vms) puhul pole koosseisu realiseerituse seisukohalt oluline selle täpne tuvastatus ega summa konkretiseeritus.⁴⁴ Rahaline väärtus asjal tuleb tuvastada üksnes sellise süüteo koosseisu asjaoluna, kus asja rahalisel väärtusel on karistusõiguslik tähendus.⁴⁵ Samas ei saa karistusõigus kuriteoga saadud asja või tekitatud kahju varalise väärtuse tuvastamisest ka päris mööda minna. Kuriteoga saadud vara väärtus näitab kuriteoga tekitatud kahju suurust, seega ka kuriteo raskust ning süü ulatust.⁴⁶ Nii on paljudes koosseisudes ettenähtud eraldi kvalifikatsioon ning rangem karistus tegude eest, millega on tekitatud kahju või süüteo ulatus on suurem kui 4000 eurot; 40 000 eurot või 400 000 eurot (KarS § 12¹). Seetõttu tuleb nendes kuriteo koosseisudes tuvastada vähemalt, kas teoga saadu või tekitatud kahju suurus vastab või ei vasta kvalifikatsioonis nõutud summa väärtusele. Ka nende koosseisude puhul ei ole nõutav vara täpse väärtuse tuvastamine. Piisab, kui on tõendatud kuriteo koosseisu tunnusena nõutav kahju/kasu piirmäär.

Olukordades, kus menetleva kuriteoga saadud kriminaaltulu ei ole võimalik konfiskeerida näiteks põhjusele, et see on ära tarvitatud, on konfiskeerimise asendamise kohaldamiseks vaja tuvastada kuritegeliku vara täpne väärtus. Järgnevas kaasuses näide on, kus pelgalt kuriteo koosseisu ja tehilude asjaolude tuvastamisest ei piisa kriminaaltulu reaalseks ära võtmiseks süüdistatavalt.

Kaasus 2

Esitatud süüdistuse kohaselt võttis Mati perioodil märts kuni mai 2017 altkäemaksu sularahas vähemalt summas 50 000 eurot. Kuivõrd kuriteo ulatus on enam kui 40 000 eurot, so enam, kui suurele kahjule vastavas summas (KarS § 12¹ lg 2), siis Mati tegu on kvalifitseeritav KarS § 294 lg 2 p 4 järgi. Kui palju Mati tegelikult altkäemaksu sai, seda menetluses välja ei selgitatud. Muud asjaolud on samad, mis kaasuses 1. Süüdistusaktist välja tood andmete kohaselt saadi kuriteoga vara summas 50 000 eurot (KrMS § 154 lg 3) ning andmed konfiskeerimise asjaolude kohta (KrMS § 154 lg 6) puuduvad.

Erinevalt kaasusest 1, jäi kaasuses 2 kohtunikule silma, et Mati saabus kohtuistungile suhteliselt uue sõiduauto Porche Cayenne roolis. Prokuröriil puudusid andmed Mati kasutuses oleva vara,

⁴⁴ KarSK § 294 p 5.2.

⁴⁵ M.Karjak, J.Sootak. Varavastased süüteod. 2012 lk, 31

⁴⁶ Varavastased süüteod, lk 33

sh sõiduauto Porche Cayenne omandamisega seotud asjaolude kohta. Ka kohtuistungile saabunud tähelepanelik teleajakirjanik nägi Matit kohtuistungile saabumas uhke auto roolis. Kui teleajakirjanik pärast kohtuistungit küsis Mati käest, et kuidas siis töötu ja rahatu isik endale nii uhket autot saab lubada, vastas Mati, et see auto kuulub tema isale.

Antud näite puhul süüdimõistva otsuse jaoks piisab, kui kohus loeb tõendatuks, et Mati võttis altkäemaksu vähemalt summas 50 000 eurot. Ei ole vaja tõendada altkäemaksuna saadu täpset väärtust. Kohtul on ka antud juhul võimalus Matilt 50 000 euro väärtuses raha välja mõista KarS § 83¹ lg 1 ja § 84 alusel. 50 000 euro suuruse konfiskeerimise nõude reaalne täitmine töötuna arvel oleva isiku poolt tundub pigem ebareaalne. Kui nüüd kohtunikku hakkaks piinama küsimus, et kellele see uhke Porche Cayenne tegelikult kuulub ja ega äkki ei ole see auto soetatud altkäemaksuks saadud rahade eest, siis tulenevalt KrMS § 221 lg 2 järgi võiks kohus määrusega kohtutäiturilt nõuda konfiskeerimisega seotud täiendavaid andmeid juhul, kui isikut süüdistatakse kuriteos, mille eest võib kohaldada konfiskeerimist § 83² alusel. Altkäemaksu võtmine, s.o kuritegu milles Matit süüdistatakse, võimaldab ka kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist § 83² järgi (KarS § 294 lg 4). Seega kaasuses 2 toodud asjaoludel oleks kohtul ju teoreetiliselt võimalik kriminaaltulu konfiskeerimise ja konfiskeerimise asendamise kohta omaalgatuslikult täiendavaid andmeid koguda, pöördudes kohtutäituri poole. Kohtutäituri poolt läbiviidava menetluse aluseks on vastav menetleja määrus, mis on täitedokumendiks TMS § 2 lg 1 p 10 mõttes.⁴⁷ Siinkohal peab autor vajalikuks märkida, et nimetatud sättes on täitedokumendiks ainult uurimisasutuse või prokuratuuri poolt koostatud määrus mitte aga kohtu poolt koostatud määrus ega muu dokument, millega soovitakse kuriteoga saadud vara konfiskeerimise otsustamiseks vajalike andmete kindlakstegemist. Autoril puudub teave, kas praktikas nimetatud säte kohtunike jaoks on reaalselt rakendatav või mitte, st kas kohtu poolt KrMS § 221 lg 2 alusel koostatud dokument on käsitletav täitedokument TMS § 10 lg 2 mõttes või mitte. Eeldades, et kohtunikul tulenevalt KrMS § 221 lg 2 ikkagi on õigus andmeid nõuda, siis kohtutäitur võiks kohtuniku nõude või määruse alusel läbi viidava menetluse käigus tuvastada küll isikule kuuluva vara, kohustused ning sissetulekud (TMS § 26), samuti võiks vajadusel hinnata vara hetke turuväärtuse (TMS § 74 lg 5), kuid kindlasti ei saa selgitada kohtutäitur välja, milliste rahaliste vahendite arvel vara soetati ning kas vara soetamiseks kasutati kuritegelikke vahendeid ning kui jah, siis millises väärtuses jms. Aga just nende ja teiste § 83¹ – 84 sätestatud asjaolude esinemise või mitte esinemise kohta tuleb kohtumenetluse lõpuks kohtunikul vastus leida juhul, kui kohus soovib karistusele lisaks

⁴⁷ KrMSK § 221 p 2.

kohaldada kriminaaltulu konfiskeerimist või selle asendamist. Seega kohtutäitur ei ole kriminaalmenetluses see isik, kes kohtunikule kriminaaltulu konfiskeerimise kohaldamiseks vajalikku tõendusteavet, sh kuriteoga saadu täpset väärtust edastada saaks või edastama peaks.

Nii nagu peatüki alguses mainitud ei ole kuriteoga saadud vara väärtuse täpne tuvastamine kuritegude koosseisuline tunnus, ega isiku süüdimõistmiseks obligatoorne. Samas nii kuriteoga saadu, selle täpne väärtus kui sellega edasi tehtud toimingud omavad väga olulist tähtsust kriminaaltulu konfiskeerimise eelduste tuvastamisel. Kuritegude puhul, kus seadusandja on ettenäinud lisaks ka laiendatud konfiskeerimise (§ 83²) võimaluse, omab kriminaaltulu konfiskeerimise seisukohalt tähtsust ka nõ eelduslikult muudest kuritegelikest tegevustest saadud vara, vara täpne väärtus ja sellega tehtud toimingud. Nii kaasuses 1 kui 2 etteheidetav kuritegu võimaldas lisaks otse kuriteoga saadud varale, konfiskeerida ka nõ eelduslikult kuritegelikust tegevusest saadud vara KarS § 83² alusel. Kaasuses 1 puudusid vihjed, et Matil oleks võinud olla mingisugust vara, mille suhtes oleks võinud koguda täiendavat teavet konfiskeerimise eelduste esinemise või mitte esinemise kohta. Kaasuses 2 toodud asjaolud annavad märku sellest, et kriminaaltulu konfiskeerimiseks vajalik tõendusteave on kohtueelses menetluses kogutud puudulikult.

Seega tähtsust ei oma, millist liiki kohtueelses menetluses tõendusteavet kogutakse. Tähtsust omab, et vajalik teave oleks kohtumenetluses vaidlusküsimuste jaoks kogutud. Kohtueelse menetluse lõpuks peavad mõlemas menetluses kohtumenetlust käivitavad dokumendid (süüdistusakt KrMS § 154 ja konfiskeerimistaotlus § 403⁶) sisaldama andmeid konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamisega seotud asjaolude kohta. Samuti on eesmärk sellisel viisil tagada süüdistatava kaitseõigus. Süüdistataval ja tema kaitsjal peab olema võimalus esitada kohtulikult arutamisel oma seisukohad ja neid kinnitavad tõendid eranditult kõigi faktiliste asjaolude kohta, mille tõendatusest süüdistatava karistusõiguslik vastutus ja selle raskus sõltub, samuti avaldada arvamust õiguse kohaldamise kõigi aspektide üle⁴⁸. Menetlejana tuleb prokuratuuril tagada kahtlustatavale ja süüdistatavale ka reaalne võimalus end kaitsta, mis väljendub nende menetlussubjektide õiguses teada süüdistuse sisu ja olla informeeritud sellest, millistele tõenditele kavatses prokurör kohtuasja rajada. Nii peab prokuratuur hiljemalt süüdistusakti koostamise ajaks jõudma veendumusele, et kohtueelses menetluses on kogutud kõik vajalikud tõendid ja kajastama süüdistusaktis obligatoorselt süüdistust kinnitavate tõendite loetelu (KrMS § 154 lg 2 p 4 ja § 226 lg 1)⁴⁹. Kui kohtumenetluses tulevad arutamisele lisaks

⁴⁸ KrMSK § 268 p 2.1.

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-119-09 p 27

isiku süüdistusele ka isikult vara konfiskeerimise küsimused, on üheselt selge, et ka vara konfiskeerimist puudutavates küsimustes peab olema isikule tagatud reaalne kaitse võimalus. Mis tähendab seda, et isikule on teada asjaolud, millele tuginedes kohus võib otsustada temalt vara konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise. Seda enam, et vara konfiskeerimine ei pruugi alati mitte riivata ainult süüdistatava õigusi, vaid ka kolmanda isiku õigusi. Prokurör peab süüdistusakti põhiosas märkima tõendid, mida kohtulik uurimisel esitada soovib. Tõendina tuleb käsitleda ka tõendiallikaid. Eelkõige tunnistajad, kannatanu, isikud, keda soovitakse üle kuulata. Lisaks tõendite loetlemisele peab prokurör süüdistusakti põhiosas viitama, millist süüdistuse aluseks olevat asjaolu ja millise tõendiga ta tõendada soovib. Tõendite seostamine konkreetsete tõendamiseseme asjaoludega aitab kaasa kohtuliku arutamise kvaliteedile ja väldiks asjasse puutumatute probleemide lahendamist. Ühtlasi sunnib see menetlusosalisi enne kohtulikku arutamist oma seisukohti põhjalikumalt läbi mõtlema. Aitab tagada, et prokuratuur ei esitaks kohtule materjali, mis asja lahendamisel tähtsust ei oma. Tõend peab näitama, „mida“ soovitakse tõendada, aga mitte „kuidas“ tõend mingit asjaolu tõendab.⁵⁰

2.2. Tõendamiseseme asjaolud kriminaaltulu välja selgitamiseks ja tagamismeetmete kohaldamiseks

Kriminaalmenetlusõigus (KrMS) on normide kogum, mis reguleerib materiaaõiguslike (KarS) normide kohaldamist – kuidas tehakse, kes teeb kindlaks, et isik on toime pannud süüteo ja kuidas talle mõista karsitus; millised on siinjuures riigi ja millised süüaluse õigused vastavalt süüdistada ja kaitsta jne.⁵¹ Kriminaaltulu konfiskeerimise materiaaõiguse normid (tõendamiseseme aluseks olevad asjaolud) on sätestatud §-des 83¹ -83² ning konfiskeerimise asendamise aluseks olevad asjaolud on sätestatud § 84.

Kuriteos süüdimõistva kohtuotsuse tegemiseks peavad olema kohtus tõendamist leidnud tõendamiseseme asjaolud (KrMS § 62).⁵² KrMS § 62 otsesõnu ei sätesta konfiskeerimise asjaolusid tõendamiseseme asjaoludena. Samas § 62 p 4 kohaselt kuuluvad tõendamisesemesse kuriteo toimepannud isikut iseoomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud. Riigikohus on öelnud, et karistuse mõistmisel tuleb arvestada ka muid mõjutusvahendeid, sealhulgas vara laiendatud konfiskeerimist, kuivõrd need omavad mõju karistuse eesmärkide

⁵⁰ KrMSK § 154 p 5.5.

⁵¹ Karistusõiguse õpik, lk 49

⁵² KrMSK § 62 p 1

saavutamisele ning isiku suunamisele edaspidi süütegude toimepanemisest hoidumisele⁵³. Õiglaseks ja mõistlikuks, edaspidi uut kuritegu ärahoidvaks karistuse kohaldamiseks, tuleb Riigikohtu hinnangul kohtul arvestada kõiki süüdlasele kohaldatavaid õigusjärelmeid kogumis.⁵⁴ Samuti võiks puutuvalt isiku vastutust mõjutavatele muudele asjaoludele osutada veel Riigikohtu otsusele 3-1-1-73-10, mille kohaselt tuleb süüteoga saadud vara konfiskeerimisel KarS § 83¹ alusel mõistetavalt tuvastada ka konfiskeeritava vara pärinemist arutatava kriminaalasja esemeks olevast süüteost.⁵⁵ Kuigi seaduse tekst seda otseselt ei viita, kuuluvad põhiasjas tõendamiseseme asjaolude hulka § 83¹-84 sätestatud asjaolud.

Kui kriminaaltulu konfiskeerimisega seotud asjaolud tuvastatakse nõ erimenetluse ehk KrMS 16. pkt sätestatud konfiskeerimise menetluse alusel, siis tõendamist vajavad asjaolud on nimetatud § 403². Sätte kohaselt on konfiskeerimismenetluses tõendamiseseme asjaolud konfiskeerimise eeldustele vastavad asjaolud. Seaduseelnõu seletuskirja nr 308 SE kohaselt on seadusandja pidanud põhjendatuks sõnastada tõendamiseseme asjaolud üldisel kujul, et seeläbi vältida võimalikku olukorda, kus materiaalõiguse muutmisel võib karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku vahel tekkida vastuolu⁵⁶.

Autori isiklikust seisukohast võiks ka KrMS § 62 sarnaselt § 403² nimetada tõendamiseseme asjaoludena konfiskeerimise aluseks olevaid asjaolusid. Selline sõnastus annaks igale kriminaalmenetlust läbiviivale ametnikule selgesõnalise teadmise, et igas kriminaalmenetluses, mitte ainult konfiskeerimise erimenetluses on vajalik kontrollida ka konfiskeerimise, sh kriminaaltulu konfiskeerimise või selle asendamise aluseks olevaid asjaolusid.

Kuid nii nagu korduvalt töös rõhutatud ei piisa ainult kohtu eelses menetluses kriminaaltulu tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisest, vaid tuvastatud kriminaaltulu tuleb kohtumenetluse tarvis ka tagada. Seega kohtueelse menetluse eesmärk peab olema suunatud lisaks kuriteo asjaolude tõendamisele, konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele

⁵³ RKKKo 3-1-1-82-14 p 11

⁵⁴ RKÜKo 3-1-1-37-07 p 23

⁵⁵ KrMSK § 62 p 6.

⁵⁶ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) 308 SE - [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(kuriteovahendite%20ja%20kriminaaltulu%20arestimise%20ja%20konfiskeerimise%20direktiivi%20ülevõtmine\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(kuriteovahendite%20ja%20kriminaaltulu%20arestimise%20ja%20konfiskeerimise%20direktiivi%20ülevõtmine))

kuuluva kriminaaltulu tuvastamisele ja selle hilisema täitmise tagamiseks tagamismeetmete kohaldamisele.

2.3. Kriminaaltulu konfiskeerimiseks või konfiskeerimise asendamiseks kohaldatavad tagamisabinõud

2.3.1. Tagamisabinõude kohaldamise õiguslik alus

Konfiskeerimisele kuuluva kriminaaltulu ja selle asendamise tagamiseks on lubatud kriminaalmenetluses kohaldada meetmeid kui kogutud tõendusteave annab aluse arvata, et järgmised eeldused on leidnud tuvastamist:

- 1) põhjendatud kuriteo kahtlus
- 2) tagamisabinõu kohaldamise alused:⁵⁷
 - a) konfiskeerimisele kuuluva kriminaaltulu või asendamisele kuuluva kriminaaltulu eeldused vastavalt KarS § 83¹ – 84 järgi JA
 - b) konfiskeerimise või varalise nõude täitmine võib ilma tagamisabinõu kohaldamiseta osutada võimatuks või muutuda oluliselt raskemaks
- 3) Kriminaaltulu asendamise s.o varalise nõude puhul peab olema tagatud proportsionaalsuse põhimõte
- 4) Ei esine tagamisabinõu kohaldamise piiranguid:
 - 4.1. Tagamisabinõu ei saa kohaldada vara või sissetuleku suhtes, millele ei saa täitedokumentide järgi sissenõuet pöörata.⁵⁸
 - a) mittearestitavate asjade kataloog TMS §-des 66-67 (nt võlgniku isiklikud asjad ning maja- ja köögitarbed, riietusesemed, pesu, voodeid, muid majapidamises kasutatavaid asju, mis on vajalikud majapidamises; füüsilise isiku töö- või kutsetegevuses või töö- või teenistussuhte jätkamiseks hädavajalikke esemeid, ega kodus mittetulunduslikul eesmärgil peetavaid loomi)
 - b) nõuded, millele ei saa sissenõuet pöörata TMS § 112
 - c) sissetulek või selle osa, millele ei saa sissenõuet pöörata TMS §-des 131-132. (nt ei tohi arestida sissetulekut, kui see ei ületa ühe kuu ettenähtud palga alammäära suurust või vastavat osa nädala või päeva sissetulekust, lisaks on teatud liiki sissetulekud, millele ei saa üldse sissenõuet pöörata, nt igasugu riiklikud toetused).

⁵⁷ RKKKm 3-1-1-52-15, p 24; 3-1-1-117-16 p 17

⁵⁸ KrMSK, § 142 p 2.2.

- d) Aresti (KrMS § 142) ei saa kohaldada pankrotivarale (PankrS § 45) (vt. ka RK (3-1-1-68-16 p 46)

2.3.2. Tagamisabinõude kohaldamise eesmärk

Vara või varalise nõude tagamiseks kohaldatav abinõu tagab, et kriminaaltulu konfiskeerimise või selle asendamisenä välja mõistetava rahasumma kohta tehtava otsustuse täitmine ei satuks ohtu põhjusel, et kohustatud isik on oma vara enne kriminaalmenetluse lõppu teisele isikule üle andnud, ära raisanud, hävitanud või asunud seda varjama.⁵⁹ Kohaldatavad abinõud peavad aitama kaasa nõude tagamise eesmärgi saavutamisele. Isegi kui abinõu kohaldamiseks on tegelik vajadus olemas, võib see ikkagi olla alusetu, kui selleks kasutatakse ebasobivaid (s.o mitte eesmärgipäraseid) abinõusid. Samuti peavad kohaldatavad abinõud olema hädavajalikud⁶⁰. Kohaldatavate tagamisabinõude eesmärk on kindlustada kriminaalmenetluses tehtava kohtuotsuse või konfiskeerimismääruse täitmise. Seega peab tagama tuvastatud kriminaaltulu reaalse konfiskeerimise või konfiskeerimise asendusena välja mõistetud rahasumma ära võtmise. Teisisõnu peavad tagama õigusjärelmi reaalse täitmise. Konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustuse tegemine ilma reaalse tagajärjeta ei täida oma eesmärki. Karistus ei saa olla eesmärk iseenesest, vaid ta peab püüdma karistatavaid tegusid edaspidi ära hoidma – *poena relata ad effectum*.⁶¹

2.3.3. Tagamisabinõude kohaldamise liigid

- Vara arestimine (KrMS § 142)

Vara arestimine seisneb kohtumääruse või seaduses sätestatud juhtudel prokuratuuri määruse alusel vara üleskirjutamises ja võõrandamise tõkestamises. Arestimisega tekib varale käsutamise keeld. Arestitud vara tuleb ka üles kirjutada, mis vara ja seda puudutavate andmete kandmises vara arestimise protokollis (KrMS § 143).

- TsMS §-s 378 nimetatud hagi tagamise abinõud

Mitte kõik § 378 loetletud abinõud ei ole kohased kriminaalmenetluses tuvastatud kriminaaltulu tagamiseks. Kindlasti võiks sobilikud olla järgmised abinõud.⁶²

⁵⁹ KrMSK, § 142 p 1

⁶⁰ TsMSK, § 378 p 3.1.

⁶¹ Sootak. J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 38.

⁶² KrMSK § 142 p 9.1

- Kohtulik hüpoteek ⁶³– kohtulik hüpoteek on sobiv meede tagama konfiskeerimise asendamise ehk nõ rahalisi nõudeid. (TsMS § 378 lg 1 p 1 ja AÕS § 363 alusel)⁶⁴
- Kostjale teatud tehingute ja toimingute tegemise keelamine (TsMS § 378 lg 1 p3)
- Teisel isikul kostjale vara üleandmise või kostja suhtes muude kohustuste täitmise keelamine (TsMS § 378 lg 1 p 4). Praktikast on sätte kasutust leidnud just nõudeõiguste suhtes meetmete kohaldamisel. Nimelt on lisaks isiku nõudeõiguse arestimisele kohaldatud võlausaldaja suhtes keeldu täita nõuet kostjale.

Magistritöös seni kirjeldatud asjaolusid kokkuvõttes on selge, et selleks, et kohus saaks teha preventiivset eesmärki täitva ehk realselt täidetava kriminaaltulu konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustuse, tuleb kohtueelses menetluses koguda tõendusteavet nii konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise eelduste esinemine kui ka selle suhtes võetavate tagamismeetmete kohaldamise eelduste esinemise kohta.

Alljärgnevalt pakub autor välja enda poolt koostatud nõ kontrollskeemi kohtueelses menetluses kriminaaltulu kohta lahendamist vajavate asjaolude kontrollimiseks. Skeemi koostamisel on autor lähtunud põhimõttest, et eeluurimisel kogutakse ja kontrollitakse kriminaaltuluga seonduvat tõendusteavet eesmärgiga tuvastatud kriminaaltulu tagada vähemalt kohtuotsustuse tegemiseni. Ehk kohtueelses menetluses on kriminaaltulu küsimuste lahendamise eesmärk enamjaolt suunatud kriminaaltulu suhtes tagamismeetme kohaldamisele kohtumenetluse tarvis. Skeemi välja töötamisel lähtus autor § 83¹ -84 tõendamiseseme asjaoludest ning KrMS § 141⁴ kohaldamise eeldustest. Skeem on kasutatav kohtueelses menetluses tõendusteabe kogumisel kriminaaltuluga seotud tõendamiseseme asjaolude kohta.

⁶³ RKKKm 3-1-1-102-15 p 11

⁶⁴ RKKKm 3-1-1-117-16 p-d 42-43

2.3.4. Tõendamisasjaolud ehk kriminaaltulu tuvastamise ja tagamismeetmete kohaldamise eeldused (KONTROLLSKEEM)

1. Põhjendatud kuriteo kahtlus⁶⁵

2. Tagamisabinõu kohaldamise alused⁶⁶:

2.1. Konfiskeerimisele kuuluva vara eeldused ehk tunnused (§ 83¹ lg-d 1, 1¹, 2 ja 83² lg-d 1,2):

- Vara ehk konfiskeeritav objekt :
- Vara saamise kuritegelik viis:
 - Otseselt kuriteoga või selle asemel saadu (§ 83¹ lg 1¹) VÕI
 - Eelduslikult kuritegelikul teel saadu (§ 83² lg 1)
 - i. vara ei pärine menetletavast kuriteost JA
 - ii. esineb erinevus isiku varalise seisuga ja legaalse sissetuleku ja kulude vahel või muu põhjus JA
 - iii. isik ei tõenda, et vara pärineb legaalsetest allikatest
- Vara kuulub - konfiskeerimise adressaadile
 - Teo toimepanijale (§-d 83¹ lg 1 ja 83² lg 1) VÕI
 - Kolmandale isikule (§ 83¹ lg 2 ja 83² lg 2) JA kes,
 - i. omandas vara täielikult või olulisel osal toimepanija arvel, kingitusena või muul viisil turuhinnast oluliselt soodsamalt või
 - ii. teadis, et vara võõrandatakse selle konfiskeerimise vältimiseks

Kontroll: Kui varaobjekti suhtes on leidnud tuvastamis vara saamise kuritegelik viis ja selle kuulumine konfiskeerimise adressaadile (s.o konfiskeerimisele kuuluva vara tunnused) , siis on konfiskeerimisele kuuluva vara eeldused leidnud tuvastamisest.

Alljärgnevas tabelis on toodud ülevaade tõendusteabest, mille tuvastamine annab aluse konkreetse konfiskeerimise aluse kohaldamiseks

TABEL - Konfiskeerimisele kuuluva vara eeldused ja konfiskeerimise õiguslik alus

Vara (ese) +	Pärineb kuriteost	Vara kuulub kahtlustatavale	Vara kuulub kolmandale isikule	Esineb elatusaseme erinevus või muu põhjus ja isik ei tõenda vara legaalselt päritolu	Konfiskeerimise alus
+	+	+	*	*	§ 83 ¹ lg 1
+	+	-	+	*	§ 83 ¹ lg 2
+	-	+	*	+	§ 83 ² lg 1
+	-	-	+	+	§ 83 ² lg 2

*- märgitud asjaolu ei kuulu tõendamisesesse

⁶⁵ RKKKm 3-1-1-78-16 p 6-7

⁶⁶ RKKKm 3-1-1-75-14 p 33

Kui kogutud andmed annavad aluse arvata, et vara saadi küll kuritegelikul teel, kuid saadut ei ole võimalik konfiskeerida, siis tuleb asuda kontrollima konfiskeerimise asendamise ehk konfiskeerimise nõude eelduste esinemise tunnuseid.

2.2. Konfiskeerimise asendamisele kuuluva vara ehk konfiskeerimise nõude tunnused (§ 84)

- Osal varast esinevad konfiskeerimise tunnused (§-d 83¹ lg 1² ja 83² lg 1¹) VÕI
 - varal või osal varast esinesid konfiskeerimisele kuuluva vara tunnused (§ 83¹ lg-d 1 – 2 ja 83² lg-d 1 - 2) ning mille suhtes ei saa tagamisabinõu kohaldada põhjusel, et
 - i. vara on võõrandatud
 - ii. ära tarvitatud või
 - iii. esineb muu põhjus JA
 - varal või vara osal, millel tuvastati konfiskeerimisele kuuluva vara tunnused on tuvastatud rahaliselt hinnatav väärtus (konfiskeerimisnõude ulatus)
- **Kontroll:** Kui varaobjekti suhtes on leidnud tuvastamist, et sellel varal esinesid konfiskeerimisele kuuluva vara tunnused ja põhjus miks selle vara suhtes ei saa kohaldada konfiskeerimist ning tuvastati sellise vara rahaliselt hinnatav väärtus, siis on leidnud tuvastamist asenduskonfiskeerimise ehk konfiskeerimise nõude eeldused. See tähendab, et tuvastatud nõude väärtusele vastava summa saab isikult välja mõista konfiskeerimise asendamisenä.

Alljärgnevas tabelis on ülevaade tõendusteabest, mille tuvastamine annab aluse kohaldada tagamismeedet konfiskeerimise nõude hilisema täitmise tagamiseks. kas isikule kuulva sega päritolu vara või legaalse vara suhtes.

TABEL - konfiskeerimise asendamise ehk konfiskeerimisnõude eeldused ja õiguslik alus

Vara - või Vara osa +/-	Pärineb kuriteost	Vara või Vara osa kuulub/(kuulus) kahtlustatavale	Vara või Vara osa kuulub/(kuulus) Kolmandale isikule	Esineb elatustaseme erinevus või muu põhjus ja isik ei tõenda vara legaalsel päritolu	Vara või vara osa rahalise väärtuse tuvastamine	Konfiskeerimise asendamise ehk nõude õiguslik alus
Vara -	+	(+)	*	*	+	§ 83 ¹ lg 1, § 84
Vara -	+	-	(+)	*	+	§ 83 ¹ lg 2, § 84
Vara osa +/-	+	+/(+)	*	*	+	§ 83 ¹ lg-d 1,1 ² ja § 84
Vara osa +/-	+	-	+/(+)	*	+	§ 83 ¹ lg 2 ja § 84
Vara -	-	(+)	-	+	+	§ 83 ² lg 1, § 84
Vara -	-	-	(+)	+	+	§ 83 ² lg 2, § 84
Vara osa +/-	-	+/(+)	*	+	+	§ 83 ² lg-d 1,1 ¹ ja § 84
Vara osa +/-	-	-	+/(+)	+	+	§ 83 ² lg 2 ja § 84

*- märgitud asjaolu ei kuulu tõendamisesse

„vara „ – kuritegelikku päritolu vara

Edasi tuleb asuda kontrollima tagamismeetmete kohaldamise eeldusi.

3) Vara, mille suhtes saab kohaldada tagamismeetmeid (KrMS § 141⁴ lg 1)

3.1. Kriminaaltulu - vara, millel esinevad konfiskeerimise tunnused ja mis kuulub kas teo toimepanijale või kolmandale isikule (§ 83¹ lg-d 1, 1¹, 2 ja 83² lg-d 1,2) JA

- Varal ei esine konfiskeerimise piirangud:
 - TMS §§-des 66-67, 112; 131-132 sätestatud piiranguid
 - Vara ei kuulu pankrotivara hulka (PankrS § 45)
 - Konfiskeerimise täitmine võib osutuda võimatuks või muutuda oluliselt raskemaks ilma tagamisabinõu kohaldamiseta
 - Kohaldatav meede piirab kõige vähem isiku põhiõigusi
- Kontroll. Kui on piisav alus arvata, et kriminaaltulu tunnustega (p 2.1.) varal ei esine konfiskeerimise piiranguid ning konfiskeerimise täitmine võib osutuda ilma tagamismeetmeid kohaldamata oluliselt raskemaks, siis on kriminaaltulu tunnustega vara suhtes tagamismeetme kohaldamise eeldused täidetud ning edasi tuleb otsustada sobiva tagamismeetme kohaldamise üle. Tavapäraselt on sobiv kohaldatav meede arest (KrMS § 142)

3.2. Legaalne vara, millel ei esine (§ 83¹ lg-d 1, 1¹, 2 ja 83² lg-d 1,2) tunnuseid JA

- mis kuulub meetme kohaldamise ajal toimepanijale või kolmandale isikule JA
- kohaldatav meede on proportsionaalne:
 - varalise nõude väärtus on võrdne või suurem kui tagatava vara väärtus JA
 - kohaldatav meede piirab kõige vähem isiku põhiõigusi
 - Varal ei esine konfiskeerimise piirangud:
 - TMS §§-des 66-67, 112; 131-132 sätestatud piiranguid
 - Vara ei kuulu pankrotivara hulka (PankrS § 45)
 - konfiskeerimiseasendamise täitmine võib osutuda võimatuks või muutuda oluliselt raskemaks ilma tagamisabinõu kohaldamiseta
- Kontroll. Kui on piisav alus arvata, et varal esinesid või osal varast esinevad või esinesid (p.2.2.) tunnused ning tuvastati kriminaaltulu summale vastava vara väärtus ja isikule kuulub legaalne vara, mille väärtus ei ole oluliselt suurem tuvastatud nõude väärtusest ning kohaldatav meede piirab kõige vähem isiku põhiõigusi, varal ei esine

konfiskeerimise piiranguid ning konfiskeerimise asendamise täitmine võib osutuda võimatuks või muutuda oluliselt raskemaks ilma tagamisabinõu kohaldamiseta, siis on täidetud konfiskeerimise nõude tagamiseks isiku legaalse vara suhtes tagamisabinõu kohaldamise eeldused.

Kõige vähem koormavamaks meetmeks rahalise nõude tagamisel on riigikohus pidanud hüpoteegi seadmist kinnisvarale⁶⁷.

⁶⁷ RKTkm 3-2-10-10 p 12

III Tõendusteave konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamiseks ja selle suhtes tagamismeetmete kohaldamiseks.

3.1. Vara

Keskne küsimus tõendusteabe kogumisel on vara tuvastamise küsimus. Seetõttu peatub autor pikemalt vara mõiste ning vara liikide juures. Asjakohase tõendusteabe kogumiseks on vaja aru saada, millist tõendusteavet ja mille kohta on vaja koguda. Karistusseadustik „vara“ legaaldefiniitsiooni ei sisalda. Seetõttu püüan järkevalt lahti seletada, milliseid asjaolusid rääkides varast kriminaaltulu kontekstis tuleks silmas pidada.

Mõistele „vara“ on nii õigusaktides kui tavakeeles antud sõltuvalt kontekstist erinev sisu. Vara kasutatakse nii asja, asjade kogumi, varaliste õiguste kogumi kui varaliste õiguste ja kogumi tähenduses. TsÜS § 66 käsitleb legaaldefiniitsioonina „vara“ kui isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogumit, viidates samas võimalusele, et eriseadustes võidakse vara defineerida ka teisti. See vara mõiste on kõige üldisem ja peaks kehtima eriregulatsiooni puudumisel vähemalt tsiviilõiguses. Vara koosneb seega nii aktivast kui passivast.⁶⁸ Vara aktiva mõttes on isikule kuuluv majanduslik ressurss, millel on objektiivselt mõõdetav väärtus⁶⁹ ning mille hulka kuuluvad kõik isikule kuuluvad asjad ja varaliselt hinnatavad õigused (sh nõudeõigused), samuti hüved, kui need on rahaliselt hinnatavad⁷⁰.

Asju ei ole vara definiitsioonis eraldi välja toodud, kuna need on defineeritud läbi õiguste asjadele, s.t hõlmatud „õiguste“ (eelkõige omandiõiguse) mõistega. Nii-öelda passiva poole pealt kuuluvad varasse kõik isikul lasuvad kohustused, sh seadusest tulenevad ülalpidamiskohustused, võlaõiguslikud kohustused jne. Vara käsitlemine õiguste ja kohustustena on oluline esmajoonel üldõigusjärgluse (pärimise), ühisvara jagamise aga ka kahju hüvitamise otsustamisel.⁷¹

Töö autori hinnangul on TsÜS § 66 kirjeldatud „lai“ vara mõiste sisu poolest käsitletav kriminaaltulu mõttes varalise seis (finantsseis, finantsolukord) mõistena (vt. ka § 83² lg 1).

⁶⁸ Varu, P. Kull, I. Kõve, V. Käerdi, M. Saare, K. Tsiviilõiguse üldosa: Juura 2012, lk 314

⁶⁹ Kallas, K. Finantsarvestuse alused, lk 129

⁷⁰ Tsiviilõiguse üldosa, lk 314

⁷¹ Tsiviilõiguse üldosa, lk 314

See tähendab mingi kindla ajahetke seisuga isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate esemete (asjade, õiguste ja hüvede) kogumit ja selle väärtust peale kohustuste maha arvamist.

Kui vara mõistet kasutatakse üksnes nõ aktiva tähenduses, st vara kui rahaliselt hinnatavate õiguste (ja asjade) kogumit⁷², siis on teisisõnu tegemist esemetega, mis võivad olla õiguse objektiks TsÜS § 48 mõttes.

Varaobjektid ehk esemed (TsÜS § 48) jaotuvad vastavalt vormile järgmiselt.

1) Kehalised esemed (asjad TsÜS § 49 lg 1):

- Kinnisasjad:

On maapinna piiritletud osa, s.o maatükk (TsÜS § 50 lg 1). Kinnisasi on käibes koos selle oluliste osadega, esmajoones ehitistega (TsÜS § 54 ja ka päraldistega (TsÜS § 57).

- Vallasasjad:

On seaduses defineeritud kui asjad, mis ei ole kinnisasjad (TsÜS § 50 lg 2) ega selle osad. Vallasasi kaotab kinnisasjaga püsival ühendamisel, mis ei toimu mööduval otstarbel, asja staatuse ja muutub kinnisasja osaks (TsÜS §-d 53-55 ja AÕS § 107 lg 3)⁷³

Konfiskeerimisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamisel ja selle suhtes tagamismeetmete kohaldamisel on oluline vahet ja tuvastada, millised on kinnisvara olulised osad või selle juurde kuuluvad päraldised ja millised on nõ iseseisvad vallasasjad. Näiteks, kui on leidnud tuvastamist, et kahtlustatav soetas endale kinnistu, millel asus luksusliku sisustusega elumaja, kus muuhulgas asusid ka kallihinnaline integreeritud köögimööbel, väärispuidust söögitoa mööbel; spetsiaalse sisustusega nõ kinotuba, sisse-ehitatud garderoobid jne. Kriminaaltuluna kinnistu ka arestiti (KrMS § 142), kuid vara arestimise protokollis (§ 143) ei kirjutatud eelnimetatud esemeid üles ei kinnistu oluliste osadena ega päraldistena, mistõttu vaidluse korral ei kuulu nimetatud esemed ka konfiskeerimisele.⁷⁴

- Sularaha ja väärtpaberid

Ehkki tsiviilõigus ei loe raha ja väärtpabereid otseselt asjadeks, vaid asjastunud õiguseks, on nii tsiviilõiguses (AÕS § 95 lg 3) kui karistusõiguses üldtunnustatud, et sularaha (münt või paberraha) on asi⁷⁵.

- Loomad

Seaduse järgi ei loeta loomi asjadeks, kuid nende tsiviilkäive toimub asjaõiguse põhimõtete järgi (TsÜS § 49 lg 3). Loomad on tsiviilkäibe allutatud oluliste seadusest tulenevate

⁷² Tsiviilõiguse üldosa. lk, 314

⁷³ Tsiviilõiguse üldosa. Lk, 307

⁷⁴ TlnRnKo 1-16-3767 p-d 8-9

⁷⁵ Kairjak, M. Sootak, J. Varavastased süüteod. Lk, 26

piirangutega, mis tulenevad eelkõige loomakaitseseadusest ja looduskaitse seadusest, aga ka näiteks täitemenetluse seadustikust (TMS § 67 I).⁷⁶ Samas kui loomad on kasutatavad majandamiseks põllumajanduslikul otstarbel, võivad nad olla kinnisasja päraldised TsÜS § 60 mõttes.

2) Kehatud esemed (õigused ja muud hüved TsÜS § 49 lg 1)

Õigused ja muud hüved on sellised kehatud esemed, mis alluvad õiguslikule valitsemisele. Teistest esemetest eristuvad esemed, mida isikud saavad tehingutega käsutada. Enamik varalisi õigusi on käsutatavad ja seega ka tsiviilikäibe objektideks. Käsutatavate õigustena ehk käibevoimelistena võib nimetada näitena järgmisi nõudeid ja õigusi⁷⁷:

- sooritusnõuded, erinevad võlanõuded;
- erinevaid intellektuaalse varaga seotud õigused:
 - varalised autoriõigused
 - tööstusomand (patent, kaubamärk, tööstusdisainilahendus, mikrolülituse topoloogia).
- osalused äriühingutes
- ärinimed (ÄS §10).
- piiratud asjaõigused (hüpoteek; hoonestusõigus) Riigikohus on öelnud et juhul kui kinnisasi on saadud § 83¹ lg 1 mõttes kuriteo toimepanemise tulemusena, s.t kriminaaltuluna, on kinnisasjale kolmanda isiku kasuks hüpoteegi seadmine samuti vaadeldav kuriteoga saadud vara võõrandamisena (omandamisena) KarS § 83¹ lg 2 tähenduses. Varalist nõuet tagav hüpoteek vähendab ka kinnisasja väärtust.⁷⁸

TsÜS § 66 räägib isikule kuuluvast varast, st isiku omandis olevast varakogumist, mitte isiku valduses olevast varast. Alates 01.01.2016 kehtima hakanud raamatupidamise seaduse kohaselt mõistetakse vara all raamatupidamiskohustuslase valitseva mõju all olevat ressursi, mis on tekkinud minevikusündmuste tagajärjel ning mis eeldatavalt toob tulevikus majanduslikku kasu (RPS § 3 lg 1). Kuni 01.01.2016 kehtinud redaktsiooni kohaselt mõisteti vara all isikule kuuluvaid rahaliselt hinnatavaid asju ja õigusi. Seadust muutnud eelnõu seletuskirja kohaselt muudeti vara definitsiooni, kuna omandiõigus „vara“ (*asset*) määratlemisel ei ole määrav. Ehkki „valitsev mõju“ tekib harilikult omandiõiguse põhjal, on igati võimalikud ka muud variandid. Näiteks võib raamatupidamiskohustuslane bilansis varana kajastada kapitalirendile

⁷⁶ Tsiviilõiguse üldosa. Lk, 306

⁷⁷ Tsiviilõiguse üldosa. lk ,312

⁷⁸ RK 3-1-1-115-12 p 13

võetud masinaid või seadmeid.“⁷⁹ L. ja J. Alver on oma raamatus „Finantsarvestus“ märkinud, et finantsarvestuses defineeritakse just nimelt varaobjekti, mitte vara. Terminit vara on Eesti seadustes mõistetud kogumina, mitte üksikobjektina (teler, auto ei ole varad, küll aga varaobjektid). Eesti raamatupidamise seaduses ja Raamatupidamise Toimkonna juhendites on ekslikult õige termini vara objekt asemel defineeritud ja kasutatud vara.⁸⁰

Majanduslik varamõiste väljendab kõiki isikule kuuluvaid rahalis-majanduslikke hüvesid nende turuväärtuste järgi, olenemata konkreetse varaühiku õiguslikust seisundist. Vara olemasolu seisukohalt ei ole tähtis, kas see on saadud või vormistatud seaduslikult – ka varga saak, varastatud kraam kokkuostjal, väljapeteturaha või omastatud leid moodustavad isiku vara.⁸¹

Vara kui tervik ei ole põhimõtteliselt käsutusobjekt, samuti ei olevara tervikuna vastustusobjektiks, ka täitemenetluse objektiks. Vara tervikuna ei ole eseme liigiks (TsÜS § 48) ega tsiviilõiguse terviklikuks objektiks.⁸²

Kriminaaltulu mõttes tähendab see, et kuigi §-de 83¹ ja 83² sõnastuses räägitakse kuriteoga või eelduslikult kuriteoga saadud varast, siis „vara“ all tuleb mõista ikkagi igal konkreetsel juhul mingit kindlat eset (asja, õigust või muud hüve), st varaobjekti. Kriminaaltulu mõttes ei oma tähtsust, kas varaobjekt on saadud seaduslikul või ebaseaduslikul teel. Küll võib see tähtsust omada konfiskeerimisel. Samuti ei oma § 83¹ lg 1 mõttes tähtsust, kas saadud varaobjektil on väärtus või mitte. Näiteks kui, kauplusest varastatakse katkine kassaaparaat, mis ei olnud enam ettevõttes varana bilansis arvel, sest sellel puudus bilansiline väärtus. See tähendab, et ettevõtte jaoks oli ese väärtusetu. Kui § 83¹ lg 1 mõttes ei oma tähtsust saadu väärtus, siis arvesse võttes KarS § 83 lg 3 on ilmselgelt väärtusetu asja hoiu-, võõrandamis- või hävitamiskulud ebaseaduslikult suuremad asja väärtusest, mistõttu sellise vara võib kohus jätta konfiskeerimata. Seega kriminaaltulu konfiskeerimise eeldusi ning ka eesmärki silmas pidades, tuleb vara all mõista ikkagi mingit varalist väärtust omavat varaobjekti.

⁷⁹ Seletuskiri 65 SE raamatupidamise seadusemuutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. lk, 26 - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/a61a8d9d-1301-413e-907b-9712c5582f18/Raamatupidamise%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus>.

⁸⁰ J. ja L. Alver. Finantsarvestus, 2017, lk 61

⁸¹ Varavastased süüteod. lk, 160

⁸² Tsiviilõiguse üldosa. lk, 315

Põhimõtteliselt kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimise eelduste esinemisel võib kohus konfiskeerida isikule kuuluva kogu vara (§ 83² lg 1) Kuid ka sellisel juhul tuleb konfiskeerimise eelduste esinemine tõendada kohtus iga konkreetse varaeseme (konfiskeerimise objekti) suhtes eraldi. Eesti praktikas küll ühtegi sellist juhtumit ei tea, kus kogu isikule kuuluva vara (sh isiku isiklikud tarbeesemed) puhul oleks leidnud tõendamist kriminaaltulu konfiskeerimise eeldused ning kogu isiku maine vara oleks kohtu poolt konfiskeeritud. Selline olukord võib teoreetiliselt üsna tõenäoline olla isikute puhul, kes on varasest noorusest liitunud mõne kuritegeliku grupeeringuga. Kes ei ole päevagi seaduslikku tulu teeninud, kes riigilt, vanematelt või teistelt isikutelt legaalseid elatusvahendeid saanud. Kogu oma maise vara on nad endale soetanud kuritegeliku tegevusega. Kui selline olukord peaks aga tekkima, siis autori arvates ei ole sõna otseses mõttes „kogu vara“ konfiskeerimine tulenevalt KrMS § 142 lg 10 ja TMS asjakohaste sätete tõttu reaalselt võimalik. Nii näiteks annab TMS § 66 loetelu isikule kuuluvatest vallasasjadest, mille arestimine ja müük võla katteks on üldjuhul keelatud. TMS § 66 lg 1 p-des 1 ja 3 nimetatud asjade realiseerimise keelus võib näha isiku õigust elatusmiinimumile, mis tuleneb PS § 28 lg-st 2. Põhiseaduse säte on sõnastatud küll riigi aktiivse tegevusena, kuid riik saab nimetaud kohustust täita ka keelu kehtestamise kaudu. Ei ole ilmtingimata vaja hädapärasid esemeid riigilt saada, kui need on isikul olemas, sel juhul on vaja tagada kaitse toimetulekuks vajalike asjade kaotuse vastu.⁸³

3.2. Vara saamise allikad ehk päritolu

See, kas varal esinevad või esinesid kriminaaltulu tunnused või mitte, sõltub vara saamise allikast. Nimelt vara pärineb erinvatest minevikus toimunud tehingutest⁸⁴. Kõige tavapärasemalt omandatakse vara võlaõiguslike ja asjaõiguslike tehingute tulemusel. Samas võib vara ka ise valmistada. Võlaõiguslikest tehinguist on enam levinud ostu-müügitehingud, kus vara omandaja kohustub müüjale tasuma kokkulepitud rahasumma ning müüja kohustub ostjale üle andma kokkulepitud vara. See tähendab, et tavapäraselt on vara omandamiseks vaja rahalist ressursi (käibekapitali). Raha, käibelolev maksevahend (sularaha või kontoraha või tänapäeval ka krüptoraha), on üks ese isikule kuuluvast varakogumist (majanduslikust ressursist). Raha saamise peamised allikad on omakorda töö või teenus, kuid samuti võib olla selleks vara müük. Seega mingi varauhik (ese) tekib, saadakse mingi teo või tehingu tagajärjel.

⁸³ A. Alekand. Täitemenetlusõigus, 2010 lk,87

⁸⁴ Finantsarvestuse alused, lk 131

Kriminaaltulu tuvastamise vaates omab tähtsust vara tekke ehk päritolu allikas. See tähendab, et tuleb kindlaks teha, kas vara tekke allikas on kuritegelik või legaalne. Tuleb hinnata, kas tegu või tehing millega vara saadi on legaalne või kuritegelik. Kuritegeliku allika puhul tuleb omakorda vahet teha, kas vara on saadud otse menetletava kuriteoga või selle arvel või vara kuritegelikku päritolu saab eeldada isiku varalise seisu, leaalsete tulude ja kulude erinevusest tulenevalt.

3.2.1. Kuriteoga saadud vara (§ 83¹ I)

Kuriteoga saadud vara all § 83¹ lg 1 mõttes mõistetakse eeskätt kuriteo objektiivsete tunnuste realiseerimisega saadud asja, varalise õiguse kasutamise teel saadut, süüteo toimepanemise eest saadud tasu või ka sellise tasu eest soetatud vara⁸⁵ ning selle konfiskeerimise kohaldamiseks peab kohus olema jõudnud veendumisele, et konfiskeeritava vara soetusest konkreetse kuriteoga⁸⁶.

Kui esmapilgul tundub kuriteoga saadud vara üks lihtsamini tuvastatavaid kriminaaltulu liike, siis teinekord võib ka selle tuvastamine osutuda piisavalt keerukas ja segadust tekitavaks. Nimelt on esmalt vaja alati aru saada, millist liiki vara on üldse toime pandud kuriteo objektiivsete koosseisu tunnuste realiseerimisega võimalik saada ning kas saadu on ikka kriminaaltulu või mitte. Järgnevalt mõned näited.

Näide 1

Toimepandud kuritegu on soodustuskelmus (KarS § 210): PRIA maksis võltsitud andmetega taotluse alusel isikule 250 000 eurot toetust– investeringu objekti kombaini soetuseks tehtud - kuluhüvitisena. Kuriteoga saadud vara (§ 83¹I) antud kuriteo puhul ei ole mitte investeringu objekt – kombain, vaid PRIA poolt toetuse saaja arvelduskontole makstud 250 000 eurot.

Soodustuskelmusi pannakse tavapäraselt toime eesmärgiga saada sihtfinantseeringut mingi eseme soetamiseks tehtavate kulutuste hüvitamiseks. Lähtuvalt teo toimepanemise eesmärgist tehakse järeldus, et kuriteoga saadud vara on see finantseeringu objekt, mille finantseerimiseks toetust taotleti ehk antud näite puhul - kombain. Tegelikult on investeringuobjekti soetuse allikas teostatud isiku leaalsete vahendite arvel ning PRIA hüvitab isikule juba varasemalt tehtud leaalised kulutused. Seega kuritegelik, ei ole mitte soetatud investeerimisobjekt, vaid PRIA poolt pettuse teel tehtud toetuse väljamakse. Juhul kui PRIA poolt pettuse alusel välja

⁸⁵ RKKKo nr 3-1-1-119-09 p 31

⁸⁶ RKKKo nr 3-1-1-73-10 p 9.1

makstud rahalist toetust kasutatakse mingi muu eseme soetamiseks, näiteks uue auto omandamiseks, siis on kuriteoga saadud vara (§ 83¹ lg 1) uus auto. Kui aga pettuse teel saadud toetus, ehk kuriteoga saadud vara tarvitati isiku igapäeva kulutuste tarbeks ära, siis saab selle summa ulatuses ehk antud juhul 250 000 euro väärtuses esitada teo toimepanija vastu konfiskeerimise asendamise nõude (§ 83¹ lg 1 ja 84 alusel). Kui investeeringu objekt (kombain) on tagamisabinõu kohaldamise otsustamise hetkel jätkuvalt teo toimepanija omandis, siis oleks otstarbekas taotleda kombaini arestimist tulevase konfiskeerimise nõude täitmise tagamiseks KarS §-de 83¹ lg 1 ja 84 ning KrMS § 142 alusel.

Näide 2

Teet võltsis Tiidu palvel pangale esitatavat ettevõtte finantsseisu kajastavat dokumenti (võltsimine KarS § 344). Tiit maksis Teedule dokumendi koostamise eest 200 eurot. Tiit esitas võltsitud dokumendi pank (KarS § 345) eesmärgiga saada laenu. Pank, teadmata, et tegu on võltsitud dokumentidega, keeldus teistel kaalutlustel laenu andmisest. Ei dokumendi võltsimise ega ka võltsitud dokumendi kasutamise toime panemisega vara, seega ka kuritegelikku vara ei saa. Küll on kuriteoga saadud varana (§ 83¹ lg 1) käsitletav Teedule võltsimise toime panemise eest Tiidu poolt makstud tasu - 200 eurot.

3.2.2. Eelduslikult kuriteoga saadud vara ehk laiendatud konfiskeerimisele kuuluv vara (KarS § 83²I)

Laiendatud konfiskeerimise kuuluva vara tunnused:

- Vara ei pärine menetletavast kuriteost
- Vara kuritegelik päritolu, mida saab eeldada kuriteo olemusest ja
 - Isiku varalise seisu ja legaalse sissetuleku ja kulutuste vahel esinevast erinevusest või
 - muust põhjusest
- Isik ei tõenda vara legaalset päritolu

Vara laiendatud konfiskeerimine ei eelda omakasulise kuriteo toimepanemist, ei eelda isegi seda, et vara oleks saadud menetlusesemesse kuuluva kuriteoga⁸⁷. Vara laiendatud konfiskeerimine eeldab, et vara ei ole saadud menetletava kuriteoga, vaid mõnest muust tuvastamata kuriteost ega isikulegaalsest allikast. Eelduse selleks, et vara pärineb mõnest muust

⁸⁷ RKKKo 3-1-1-4-11 p. 11

tuvastamata kuriteost, annab toime pandud kuriteo olemus ja erinevus isiku varalises seisus, legaalsetes sissetulekutes ja kuludes (väljaminekutes). Seega põhimõtteliselt on tegemist olukorraga, kus vara tegelik soetusallikas on esmapilgul justkui teadmata. Vara saamist ei saa seostada mitte ühegi konkreetse legaalse tulu allikaga ega ka mitte menetletava kuriteoga saadud varaliste allikatega. Nii nagu eelpool ka selgitatud, siis iga vara tekib siiski mingi teatud tegevuse või tehingu tagajärjel, mistõttu ei saakski justkui tekkida olukorda, kus vara tekke allikas on teadmata. Isikutel (nii füüsilise- kui juriidilise isiku) on seadusega pandud kohustus kõik oma tulude allikad deklareerida. Võiks ju arvata, et justkui kõiki mitte deklareeritud tulusid, v.a kuriteoga saadud vara, võiks käsitleda isiku eelduslikult muudest kuritegudest saadud tuludena. Tegelikuses see aga nii ei ole. Iga deklareerimata tulu, ei pruugi olla eelduslikult kuritegelik tulu. Näiteks, kui tulu on saadud legaalse tegevusega (turul kurgi müüjana) aga saadud tulu on jäetud deklareerimata ja sellelt on tasumata seaduses nõutud maksud, siis tulu tekke allikas on legalne, mitte kuritegelik (isegi mitte eelduslikult kuritegelik). Tõsi, sellise tulu (vara) seaduslikkuse tõendamise koormus võib tulenevalt ümberpööratud tõendamiskoormuse põhimõttest olla isikul endal, mitte uurimisasutusel. Kuid sellise vara eelduste tuvastamise kohustus, mille suhtes isikul tekib nõ ümberpööratud tõendamiskohustus, on riigil ehk uurimisasutusel.⁸⁸

Seega tuleb uurimisasutusel välja selgitada vara, mis ei ole saadud otse tuvastatavast legaalsest allikast ning kuriteoga saadud allikast ning seejärel tuvastada, kas isiku varalises seisus ja legaalsetes sissetulekutes ja väljaminekutes või elatustasemes esineb erinevus, mis annab aluse eeldada, et selline vara võib pärineda eelduslikult muudest tuvastamata kuritegudest. Isiku varalise seisu, legaalsete sissetulekute ja kulutuse vahel erinevuse tuvastamiseks ei piisa ainult varaesemete tuvastamisest TsÜS § 48 mõttes. Lisaks varaobjektide kogumile tuleb laiendatud konfiskeerimisele kuuluva vara tuvastamiseks koguda teavet: kohustiste, legaalsed sissetulekute ja kulutuste kohta.

- Kohustised

L. ja J. Alver on selgitanud, et tuleb eristada mõisteid kohustus (inglise keeles *obligation*) ja kohustus (inglise keeles *liability*). Neid mõisteid eristatakse ka rahvusvahelistes standardites, kus mõlemad terminid on eraldi defineeritud. Kohustus on vajadus või vastutus tegutseda või käituda mingil moel. Võib esineda kohustusi, mis pole võlad – näiteks järgida raamatupidamise sise-eeskirja, tulla tööle kindlaks määratud ajal jne. Kohustus on seadusest või kokkuleppest

⁸⁸ RKKKm 3-1-1-10-16 p 48

tulenev kohustus teise poole suhtes (maksta raha, teha teatud töö), võlasuhe.⁸⁹ Isiku varade hetkeseisu ehk ka nõ puhasväärtuse kindlaks tegemiseks tuleb aga arvesse võtta neid kohustisi, mis on seotud võõrkapitaliga ning mille tagamiseks lasuvad varal koormised (hüpoteegid, kommertspondid jmst). Sellised kohustised, mis on tagatud varaga, vähendavad vara puhasväärtust ehk netoväärtust.

- Sissetulekud

Nii nagu legaalse vara puhul tuleb isiku legaalseks sissetulekuks lugeda kõik tulud, mis on saadud tegude või tehingutega, mille puhul ei ole tuvastamist leidnud selle saamise kuritegelik allikas (otse kuriteost või eelduslikult kuriteost). Teavet tuleb koguda alati sularaha sissetulekute päritolu kohta ning tulude kohta isikutelt, kes on seotud menetlusesemesse kuuluva kuriteoga.

- Kulutused.

Koguda teavet kõikide võimalike isiku poolt uuritavalt perioodil tehtud kulutuste kohta. Kõige olulisem on koguda teavet isiku varjatud ehk sularaha kulutuste kohta, mis ei kajastu tema pangakontodel.

Seega vara laiendatud konfiskeerimise tuvastamiseks tuleb teavet koguda nii isiku vara, kohustiste, sissetulekute kui ka kulutuste kohta.

Kuidas aga tuvastatud varade, kohustiste ja kulutuste andmete põhjal on võimalik järeldada, kas isiku varalises seisus või elatustasemes esineb erinevus või mitte. Selleks on keskkriminaalpolitsei kriminaaltulu tuvastamise büroo uurijad kasutanud põhiliselt kahte Ameerikast pärit finantsarvestuse meetodit: *Net Worth* ehk puhasväärtuse meetod ja *Expenditure method* ehk kulutuste meetod. Ameerikas hakati kasutama neid meetodeid juba enne II maailmasõda ning neid kasutatakse eesmärgiga tuvastada nõ isikute varjatud tulud, so nii deklareerimata tulu, kui ka mittelegaalsed tulud.

Järgvalt annab autor ülevaate mõlema meetodi tööpõhimõttest ja seejärel tutvustab läbi kaasuse puhasväärtuse meetodi töö põhimõtteid lähemalt.

⁸⁹ Finantsarvestus, lk 61

3.2.2.1. Puhasväärtuse meetod (*Net Worth method*)

Net Worth method ehk puhasväärtuse meetod kujutab finantsvõrrandit, mis põhineb isiku varadel (omandatud varadel), kohustistel, kulutustel ning sissetulekul.

Puhasväärtuse meetodi võrrand:

1. Vara – Kohustused = puhasväärtus (netoväärtus)
2. Puhasväärtus – eelmise uuritava aasta puhasväärtus = puhasväärtuse muutus
3. Puhasväärtuse muutus + kulutused = Kogukulu
4. Kogukulu – legaalne sissetulek (isiku tuvastatud allikast pärit sissetulek) = Varjatud allikatest pärit tulu.⁹⁰

George A. Manning on oma raamatus „*Financial Investigation and Forensic Accounting*“ kirjutanud, et Ameerika Ühendriikide maksuamet IRS (*The Internal Revenue Service*) hakkas esimesena kasutama puhasväärtuse meetodit maksuasjades. Nendele maksumaksjatele, kes ei deklareerinud kõiki oma maksustatavaid sissetulekuid, Ameerika maksuamet mõtles välja puhasväärtuse meetodi, et kindlaks teha deklareerimata maksustatava tulu suurus. IRS leidis, et see meetod on kohane juhtumiteks, kus maksumaksja akumuleerib suure summa varadesse. Raamatu autor leiab, et meetod ei ole kasulik juhtumites, kus maksumaksjal on kas natuke või vähe vara ja ta kulutab kogu oma sissetuleku priiskavaks elamiseks. Peale 1970. aastat hakati puhasväärtuse meetodit kasutama ka organiseeritud kuritegevusega seotud juhtumitel. Esmakordselt kasutas puhasväärtuse meetodit Ameerika Maksuamet Alfonso Capone juhtumi lahendamisel aastal 1931. Puhasväärtuse meetod ei ole raamatupidamislik arvestuse meetod, vaid on meetod kaudseks tõendamiseks. USA ülemkohtu istungil arutati esimest korda puhasväärtuse meetodit 1943 aastal asjas *United States v. Johnson*. Selles asjas ülemkohus kiitis heaks selle meetodi kasutamise kui võimaliku meetodi kindlaks teha varjatud allikatest pärit maksustavat tulu, kui kõik muud jõupingutused on nurjunud.⁹¹

Raamatu “*Forensic Accounting, International Edition*“ autorid: Mark F. Zimbelman, Chad O. Albrecht, Conan C. Albrecht, W. Steve Albrecht on raamatus tõdenud, et kurjategijad kulutavad suure osa kuritegudega teenitud tulust toidule, juveelidele, puhkusele ja teistele luksusustele, mida on raske jälitada ja avastada. Täpseid kulutusi, mida ei ole tuvastatud ei saa aga kasutada puhasväärtuse meetodi arvutustes⁹². Seepärast ongi just väga oluline eeluurimisel koguda

⁹⁰ Zimbelman/Albrecht - *Forensic Accounting, International Edition*, lk 521

⁹¹ G.A. Manning. *Financial Investigation and Forensic Accounting*“ 2.vlj, lk 81-82

⁹² Zimbelman /Albrecht. *Forensic Accounting*. lk 522

võimlikult täpset teavet isiku nõ varjatud kulutuste kohta. Tavapäraselt nii nagu ka eelpool öeldud on need kulutused tehtud kuritegelikku päritolu sularaha eest. Sularaha kulutuste tuvastamise juurde tuleb autor töös veelkord tagasi menetlustoiminguid tutvustavas peatükis. Raamatu “ Forensic Accounting, International Edition“ autorid leiavad ka, et puhasväärtuse meetodit on tõhus vahend tunnistuste kogumiseks kahtlustatavatele. Efektiivne on ülekuulamisel kahtlustatavale esitleda täpseid andmeid nende kulutuste ja elustiili kohta, mida nad ei saa põhjendada enda sissetulekuga. Autorid väidavad, et kui küsida kahtlustatavatele, kust nende lississetulekud pärit on, siis nad ei suuda piisavalt kiirelt välja mõelda selgitusi suure summa raha päritolu kohta; nurka surutuna nad tihti peale tunnistavad üles.⁹³

Puhasväärtuse meetodit tuleks kasutada juhtumites, kui ilmneb, et kahtlusalune omandab suures summas vara või kahtlusalune kulutab rohkem, kui tal selleks legaalseid vahendeid on.⁹⁴

3.2.2.1.1. Isiku elatustaseme erinevuse tuvastamine puhasväärtus meetodit kasutades

Kuivõrd puhasväärtuse võrrandi kasutamine on keerukam, siis järgnevalt selgitan meetodi kasutamist elatustaseme erinevuse tuvastamiseks ja eelduslikult mittelegaalset allikast pärit vara tuvastamist alljärgnevas kaasuses kirjeldatud andmete põhjal.

Kaasus:

Kahtlustuste sisu: 01.01.2012 peeti Tallinnas kinni Hr Tamm kahtlustatuna KarS § 268¹ I järgi isiku prostitutsioonile kaasaaitamises perioodil 05/2010 kuni 12/2011.

Lisaks kahtlustusele Eestis on Kreeka uurimisasutuselt laekunud informatsioon, et Kreekas kahtlustatakse Hr Tamme prostitutsioonile kaasaaitamises perioodil 01/2010 kuni 06/2011. Kui palju ta Eestis ja Kreekas toimepandud kuritegude toimepanemisest vara võis saada, ei õnnestunud tuvastada.

Kohtueelse menetluse käigus tuvastati, et:

1. AS-st LHV pank saadud informatsiooni kohaselt seisuga 31. detsember 2009 oli Hr.Tamme pangakontol 1 800 eurot. 31. detsember 2010 seisuga oli kontojääk 6 300 eurot ja 31. detsember 2011 seisuga oli kontojääk 10 000 eurot.

⁹³ Sama, lk 522

⁹⁴ G.A. Manning.*Financial Investigation and Forensic Accounting*“ 2.vlj, lk. 85-86

2. Hr. Tamm 10. märtsil 2010 esitatud laenu taotlus näitas, et talle kuulus 15 000 euro eest aktsiaid ettevõttes Sungar Industries, mis olid ostetud 2009 aasta keskel. Kontrollimisel kinnitas väärtpaberiregister, milles Sungar Industries aktsiad on registreeritud, summa suurust ja seda, et ostukuupäevaks oli 15. august 2009. Väärtpaberiregistri andmetest selgus ka, et Hr. Tamm müüs oma aktsiad 30. septembril 2010.
3. Vastavalt registri andmetele ostis Hr. Tamm 20. mai 2009 aastal maja aadressil Harju 1 Tallinn 245 000 euro eest. Registri andmete kohaselt oli Hr. Tamm seisuga 31. detsember 2011 endiselt kinnistu omanik. Seisuga 31. detsember 2009 oli hüpoteegi eest veel tasumata 180 000 eurot. Tagasimaksete tabelid näitavad, et tema igakuised maksed vähendaksid hüpoteegi põhiosa umbes 500 euro võrra kuus. Hüpoteegi jääk oli 31. detsember 2010 seisuga 174 000 eurot ja 31. detsembril 2011 oli see 168 000 eurot.
4. 10. oktoobril 2009 esitas Hr. Tamm taotluse AS-le LHV Pank 35 000 euro suuruse tarbimislenu saamiseks. Tema laenu taotluses oli lisaks majale märgitud varana veel kaks autot ja jahtlaev. Üks auto oli hinnatud 18 000 eurole, teine 20 900 eurole. Jahtlaev oli hinnatud 24 700 eurole. Krediitiasutustelt saadud andmete kohaselt oli Hr. Tamm järgmised laenud ja muud krediidid:
 5. Autolaenu jääk seisuga 31. detsember 2009 – 12 200 EUR; seisuga 31. detsember 2010 – 10 000 EUR.
 6. Tarbimislenu põhiosa seisuga 31. detsember 2009 – 35 000 EUR
 7. Lisa tarbimislenule enne 31. detsember 2010 – 15 000 EUR (dokumendile lisatud märkest ilmneb, et kuni 31. detsembrini 2010 ei olnud tehtud ühtegi esialgse laenu põhiosa ega täiendavat makset). Seisuga 31. detsember 2011 on pangalaenu põhiosa tarbimislenu osas vähenenud 20 000 eurole.
 8. Jahtlaeva laenu põhiosa seisuga 31. detsember 2009 – 21 000 EUR; 31. detsember 2010 – 19 500 EUR; ja 31. detsember 2011 – 7 000 EUR
 9. Vastavalt äriregistrist saadud informatsioonile oli Hr. Tamm ostnud osaluse laevakompaniis. Ta ostis 50 000 euro eest laevafirma aktsiaid 2010. aasta septembris ja veel 55 000 euro eest 2011. aasta oktoobris. Registri andmetel kuuluvad need aktsiad endiselt talle.
 10. augustil nägi informaatore Hr. Tamme sõitmas 2011 aasta sportautoga. Numbrimärgil märgitud auto müünud AS Amserv dokumendid näitavad, et Hr. Tamm ostis auto 72 000 euro eest 2. augustil 2011, vahetades oma kaks autot uue vastu. Tänu vanade autode vastuandmisele ja sularaha sissemaksele oli sportauto laenu jääk 31. detsembriks 2011. a 15 000 eurot.

11. Tuvastatud oli, et Hr. Tamm teenis palgatulu laevafirmas laotöölisena 63 000 eurot ajavahemikul 31. detsembrist 2009 kuni 31. detsembrini 2010. Kogutud andmetega tuvastatud elamiskulutused võrdusid tema samal ajavahemikul teenitud palga tuluga. 1. jaanuaril 2011 tõusis Hr. Tamme palk 77 000 eurole aastas.
12. Varjatud jälgimisega oli tuvastatud, et vabal ajal veetis Hr. Tamm suure osa oma ajast võiduajamistel. Võidusõidu dokumentidest selgub, et Hr. Tamm ja veel kolm üksikisikut ostsid hobuste võiduajamisel 28. aprillil 2010 hobuse 80 000 euro eest. Iga investor maksis 20 000 eurot. Dokumentide põhjal selgub ka, et seisuga 31. detsember 2011 kuulub hobune endiselt samadele isikutele.
13. Jälitustoimingutega on kogutud informatsiooni, et Hr. Tamm lisaks hobuste võidusõidule kuulub ka golfi- ja jahtlaevaklubisse, viibib sageli lõbureisidel ja on sage külaline kallites restoranides. 31. detsember 2011 lõpu seisuga olid tema pangakonto tehingutelt ja muudest allikatest tuvastatud elamiskulutused kokku 85 000 eurot.

TABEL – Puhasväärtuse võrrand uuritava perioodil

Aasta ₀	Aasta ₁	Aasta ₂	...	Aasta _n
+ Varad ₀	+ Varad ₁	+ Varad ₂	+ ...	+ Varad _n
–				
Kohustused ₀	– Kohustused ₁	– Kohustused ₂	– ...	– Kohustused _n
=				
Puhasväärtus ₀	= Puhasväärtus ₁	= Puhasväärtus ₂	= ...	= Puhasväärtus _n
	Δ Puhasväärtus ₁	Δ Puhasväärtus ₂	...	Δ Puhasväärtus _n
	+ Väljaminekud ₁	+ Väljaminekud ₂	+ ...	+ Väljaminekud _n
	– Sissetulekud ₁	– Sissetulekud ₂	- ...	– Sissetulekud _n
	= Varjatud allikatest pärit sissetulekud ₁	= Varjatud allikatest pärit sissetulekud ₂	= ...	= Varjatud allikatest pärit sissetulekud _n

„0“ Baasaasta ehk aasta, mis eelnes kuritegeliku tulude saamisele

„1“ - aasta, mil isik hakkas saama kuritegelikku tulu

„n“ – kõik järgnevad aastad kuni uuritava perioodi lõppkuupäevani.

Nii nagu ülaltoodud tabelist nähtub ja ka eelnevalt mainitud on puhasväärtuse meetodi kasutamiseks vaja teada andmeid isiku varade, kohustiste, legaalsete sissetulekute ja väljaminekute kohta. Alljärgnevas tabelis mitteamendav loetelu andmetest, mille kohta on menetluses vaja teavet koguda.

Tabel - Puhasväärtuse meetodi jaoks kogutavad lähteandmed.

VARA	KOHUSTISED	SISSETULEKUD	KULUTUSED
Kinnisvara	Kinnisvaralaen	Töötasud	Kommunaalkulud
Sõidukid	Liising	Pension, toetused, abirahad	Transpordikulud
Vallasvara	Muud laenud	Tulud investeringutelt	Sidekulud
Varalised õigused	Krediitkaardivõlg	Renditulu	Toit
Osad/Aktsiad		Pärand	Finantsteenused
Väärtpaberid			Haridus ja vaba aeg
Pangakontod			
Sularaha			

1. Puhasväärtus = Varad – Kohustused

Teavet isiku varade, kohustiste, sissetulekute ja kulutuste kohta kogume kogu uuritava perioodi kohta. Uuritava perioodi määratlemise juures peatub töö autor järgmises peatükis. Uuritav periood hakkab tavapäraselt hetkest, kui on piisav alus arvata, et isik on saanud kuritegelikku vara. Esmase asjana tulebki tuvastada isiku varade seis ehk puhasväärtus enne uuritava perioodi algust ehk tuleb tuvastada isiku legaalse vara puhasväärtus. Puhasväärtus leitakse isiku kogu varast lahutades miinus kõik kohustised (võõrkapital) teatud kindlal ajahetkel aasta lõikes uuritaval perioodil.

Antud kaasusest selgub, et isik võis hakata kuritegudega tulu teenima vähemalt 2010 aasta jaanuarist. Seetõttu jääb nõ baasaastaks 2009 ning eeldame, et kuni 2009 aasta lõpukuupäeva seisuga on isiku koguvara (vara-kohustised) jääkväärtus legaalne. Edasi vaatame isiku varade muutust ja legaalseid sissetulekuid ning väljaminekuid nõ kuritegeliku tulu saamise perioodil ehk antud kaasuses perioodil 2010 kuni 2011. Kaasuses antud andmed varade ja kohustiste kohta on paigutatud alljärgnevasse tabelisse vastavalt puhasväärtuse arvestamise kohta uuritava perioodi aastate lõikes 2009, 2010, 2011. Nii nagu öeldud, tuleb puhasväärtuse arvutamiseks valida üks kindel kuupäev aastas ja kasutada iga aasta jaoks sama kuupäeva. Nii käesolevas näites, kui ka enamasti praktikas oleme kasutanud selleks aasta viimast kuupäeva. Aasta viimase kuupäeva seisuga arvutame kokku nii varade kui kohustitise väärtused. Varade puhasväärtuse saame kui varade kogusummast uuritaval aastal lahutame kohustuste kogusumma samal aastal. Varade väärtuse ja kohustuste väärtuse vahe annab meile teada ühest küljest varade puhasväärtuse peale kohustuste täitmist ning teisest küljest annab meile teadmise summast, mis isikul endal pidi olema nende varade soetamiseks.

Tabel- Kaasusest varade ja kohustiste andmed ja arvatud puhasväärtus

Andmed kuupäeva seisuga aastas	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011
VARAD (kokku aastas)	325 400,00	384 900,00	476 700,00
Pangakontod	1 800,00	6 300,00	10 000,00
Kinnisvara	245 000,00	245 000,00	245 000,00
Sungar Industries aktsiad	15 000,00		
Laevakompanii aktsiad		50 000,00	105 000,00
Auto 1	18 000,00	18 000,00	
Auto 2	20 900,00	20 900,00	
Sportauto			72 000,00
Jahtlaev	24 700,00	24 700,00	24 700,00
Ratsahobune		20 000,00	20 000,00
KOHUSTUSED (kokku aastas)	248 200,00	253 500,00	210 000,00
Hüpoteek kodul	180 000,00	174 000,00	168 000,00
Tarbimislenuid	35 000,00	50 000,00	20 000,00
Autolaenuid (1+2)	12 200,00	10 000,00	
Autolaen (auto 3)			15 000,00
Jahtlaeva laen	21 000,00	19 500,00	7 000,00
PUHASVÄÄRTUS			
= (varad – kohustused)	77 200,00	131 400,00	266 700,00

Seega tabelis toodud andmete põhjal selgub, et Hr. Tammel oli enne kuritegeliku tulu teenimist legaalset vara (vara-kohustised) koguväärtuses 77 200 eurot. Kahel järgmisel aastal on tema varade puhasväärtus jõudsalt kasvanud. Edasi tuleb uurima asuda, milliste tulude arvel vara väärtus on kasvanud. Järgmise sammuna tuleb välja selgitada varade puhasväärtuse muutus võrreldes eelmise aasta seisuga.

2. Puhasväärtuse muutus = Puhasväärtus – eelmise uuritava aasta puhasväärtus

Puhasväärtuse muutus tekib varade omandamise ja võõrandamise ja/või kohustuste suurenemise või vähenemise tulemusel. Varade väärtuse tõusu ja langust ei ole võimalik täpselt määrata enne, kui vara on müüdud. Seepärast lähtutakse vara hinna määratlemisel vara soetusväärtusest seni kuni on vara on müüdud. Näiteks antud kaasuses oli teada, et kinnistu soetati 245 000 euro eest ning see vara on kuni uuritava perioodi lõpuni isiku omandis. Nii nagu ülaltoodud tabelist näha, võeti vara arvesse soetusväärtuses ja seda kuni uuritava perioodi lõpuni. Kui vara soetusväärtus ei ole teada menetluse algfaasis teada, siis tuleb esmalt tuvastada vara harilik turuväärtus ning võtta selles väärtuses vara arvesse. Kindlasti on see asjaolu, mis tuleb siis edasiste menetlustoimingutega püüda välja selgitada.

Vara puhasväärtuse muutuse arvutamist alustame nõ esimesest kuritegeliku vara saamise aasta/periodi vara puhasväärtusest, millest lahutame baasaasta/periodi puhasväärtuse. Alljärgneva tabeli andmetest saame teada, et 2010 aastal kasvas Hr. Tamme varade väärtus 54 200 euro võrra ning 2011 aastal 143 300 euro võrra. Edasi vaatame, kui suured oli isiku kulutused.

TABEL - Kaasuse andmetel puhasväärtuse muutus aastate lõikes

aasta	2009	2010	2011
Puhasväärtus	77 200,00	131 400,00	266 700,00
-		- 77 200	- 131 400
Puhasväärtuse muutus		54 200 EUR	143300 EUR

3. Kogukulu = Puhasväärtuse muutus + kulutused

Lisaks tuleb välja selgitada ka kõik muud kulutused, mis ei ole arvesse võetud varade puhasväärtuse muutuse välja selgitamisel ning mida isik on uuritavate aastate/periodide lõikes teinud. Tavapärastelt on need isiku igapäeva elamiskulud. Nimelt puhasväärtuse meetodi põhimõtte on, et iga tehingut tuleb arvesse võtta ühel korral. Näiteks, kui kinnisvara on soetatud hüpoteeklaenuga, siis tegelikult on võimalik otsustada, kas laenumaksed võetakse arvesse kulutustena aastate/periodide lõikes või arvestatakse laenu kohustusena ning sellisel juhul võetakse arvesse kohustuste jääk aasta/periodi lõpuseisuga vara puhasväärtuse arvestamisel. Arvestuse lõpptulemus sellest ei muutu, kui iga tehingut arvestatakse üks kord. Viga tekib aga siis, kui vara puhasväärtuse muutuse arvestamisel võetakse arvesse laenulepingust tulenevat kohustuste jääki ning kulutustena võetakse arvesse sama perioodi eest tasutud laenumaksete summa. Sellisel juhul on laenulepingust tulenevaid kohustusi arvesse võetud kahel korral. See on vale. Kokkuvõtvalt tuleb alati jälgida, et kui varadega seotud tehingud on arvesse võetud varade tehingute juures, siis ei võta neid arvesse kulutustena (ega ka sissetulekutena).

Antud juhul on varaga seotud kohustused arvesse võetud puhasväärtuse arvestamisel ning kulutustena on arvesse võetud ainult elamiskulud. (vt. kaasuse andmed p-des 11 ja 13 ning alltoodud tabel). Kui nõ muudele perioodi tuvastatud kulude summale liita juurde perioodil tuvastatud varade puhasväärtuse muutus, siis saame teada isiku kogukulu uuritaval perioodil. Kogukulu näitab sisuliselt koguvara väärtust uuritaval perioodil, sisaldab nii legaalselt vara kui kuritegelikku vara.

TABEL – Kaasuse andmetel tuvastatud perioodi kogukulu

aasta	2009	2010	2011
Puhasväärtuse muutus		54 200,00	135 300,00
Kulutused (+)		63 000,00	85 000,00
Kogukulu		117 200,00	220 300,00

Seega tabelis toodud andmetest järeldub, et Hr.Tammel oli 2010 aastal vara kokku 117 200 euro väärtuses ning 2011 aastal 220 300 euro väärtuses. Edasi tuleb välja uurida, kas koguvara on saadud legaalistest sissetulekutest või pidi isikul olema muid varjatuid mittelegaalset sissetulekuid.

4. Varjatud ehk mittelegaalsetest allikatest pärit tulu = Kogukulu – legaalne sissetulek
Uuritava subjekti finantssüsteemis peaksid subjekti teadaolevad (legaalset) tulud perioodil katma kogu rahavoo. Selle väljaselgitamiseks tuleb lahutada teadaolevad legaalsed tulud kogukuludest (elamiskulud pluss puhasväärtuse muutus). Kui teadaolevad tuluallikad jäävad all nimetatud kogusumma, siis pärinevad tulud mitte legaalistest allikatest (varjatud tulud).

TABEL – Kaasuses toodud andmetel isiku varjatud tulude arvutamine

aasta	2009	2010	2011
Kogukulu		117 200	220 300
Sissetulek (-)		63 000	77 000
Varjatud tulu		54 200	143 300

Näitena toodud kaasuses esitatud andmete põhjal puhasväärtuse meetodi kasutamine annab piisava aluse arvata, et Hr. Tamme varalises seisus, legaalsete sissetulekutes ja kulutustes esines erinevus ning, et 2010. aastal oli Hr. Tammel varjatud tulusid ehk mittelegaalset tulusid vähemalt summas 54 200 eurot ning 2011. aastal vähemalt summas 143 300 eurot. Võttes arvesse kaasuses toodud andmeid selle kohta, et samal perioodil kahtlustasid Kreeka ametivõimud Hr. Tamme nende riigis toimepandud kuritegudes, on piisav alus eeldada, et puhasväärtuse meetodiga tuvastatud varjatud tulud koguväärtuses 197 500 eurot, pärinevad Hr. Tamme poolt toime pandud muudest kuritegelikest tegevustest. Selle vara suhtes, mis ei pärine kuriteos kahtlustatava isiku legaalistest (ehk tuvastatud allikatest) sissetulekutest, kehtib isikul ümberpööratud tõendamiskohustus.

3.2.2.2. Kulutuste meetod (*Expenditure method*)

Kogukulu (väljaminekud) – Legaalsed sissetulekud = VARJATUD TULU

TABEL – Kulutuste meetodi kasutamine uuritava perioodi jooksul

Aasta ₀	Aasta ₁	...	Aasta _n
+ Väljaminekud ₀	+ Väljaminekud ₁	+ ...	+ Väljaminekud _n
– Legaalsed sissetulekud ₀	– Legaalsed sissetulekud ₁	– ...	– Legaalsed sissetulekud _n
= Varjatud tulu ₀	= Varjatud tulu ₁	= ...	= Varjatud tulu _n

„0“ Baasaasta ehk aasta, mis eelnes kuritegeliku tulu saamisele

„1“ aasta, mil isik hakkas saama kuritegelikku tulu

„n“ – kõik järgnevad aastad kuni uuritava perioodi lõppkuupäevani.

Kulutuste meetodi puhul tuleb koguda teavet isiku legaalsete sissetulekute ja kulutuste kohta. Tõsi sissetulekute juures tuleb arvesse võtta ka vara müügitehingutest saadud legaalne tulu ning kulutuste tuvastamisel tuleb arvesse võtta kõik vara soetamiseks tehtud kulutused (ka kuritegelik raha). Seega, ka kulutuste meetodi puhul tuleb teavet koguda vara tehingute kohta. Alljärgnevates tabelites näidis loetelu kogutavatest lähteandmetest kulutuste meetodi puhul..

Tabel - Kulutuste meetodi jaoks kogutavad lähteandmed

LEGAALSED SISSETULEKUD (TULUD)	KULUD (VÄLJAMINEKUD)
Töötasud	Kommunaalkulud
Pension, toetused, abirahad	Transpordikulud
Tulud investeeringutelt	Sidekulud
Renditulu	Toit
Pärand	Finantsteenused
Vara müügist saadud legaalne tulu	Haridus ja vaba aeg
	Vara seotuseks tehtud kulud

Kulutuste meetodi puhul erinevalt puhasväärtuse meetodist ei tuvastata nõ eelnevalt isikule kuuluva legaalse varakogumi väärtust, siis uuritav periood nõ baasaasta algab alates hetkest, kui on teda, et isik hakkas saama kuritegelikku tulu.

Näiteks, kui kuritegeliku tulu saamise alguseks tuvastati 01.03.2016 ning perioodil 01.03.2016 – 31.12.2016 tuvastati isikul kulutusi kokku 5000 euro eest ning töötü abiraha sai isik samal perioodil kokku 1500 eurot, siis kulutuste meetodi abil tuvastame, et isik pidi saama varjatud tulu 3500 eurot(5000 – 1500).

G.A Manning on kirjeldanud kulutuste meetodit, kui teist enim kasutatavat finantsmeetodit tuvastamiseks, kas isikul esineb nõ mittelegaalset allikast pärit vara. G.A Manning on väitnud, et kulutuste meetod on tuletatud puhasväärtuse meetodist. See on kasutusel olnud USA maksuametnike kui ka organiseeritud kuritegevusega võitlevate ametnike poolt aastast 1940. Nii nagu ka puhasväärtuse meetodit on seda maksuamet kasutanud deklareerimata jäetud maksustatava tulu tuvastamiseks. Organiseeritud ja korrupsioonikuritegude vastases võitluses kasutatakse meetodit mittelegaalsete sissetuleku tuvastamiseks. Meetodi kasutusele võtuks oli erinevaid põhjuseid. Esiteks on meetodit lihtne ette valmistada. Teiseks on kulutuste meetodit lihtsam seletada kohtumenetluses kui puhasväärtuse meetodit. Erinevalt puhasväärtuse meetodist, kulutuste meetod ei tuvasta isiku poolt akumulieritud varasid. Meetod tuvastab ainult varad, mis on omandatud uuritava perioodil. Kulutuste meetod vaatleb varade tehinguid (omandamist ja võõrandamist) uuritava perioodi/aasta vältel. Seevastu puhasväärtuse meetod võtab arvesse isiku leaalsete varade seisust enne uuritavat perioodi. G.A Manningu arvates kulutuste meetodit tuleks kasutada järgmistel juhtumitel, kui esineb üks või mitu järgmistest tingimustest: isiku eesmärk ei ole omandada vara; isiku eesmärk on kulutada oma varalised vahendid pillava (jõuka) eluviisi peale või kui menetluses tuleb tuvastada isiku mittelegaalne sissetulek.⁹⁵

Eestis on spetsialiseerunud kriminaaltulu uurijad, sh käesoleva töö autor kasutanud nii kulutuste kui ka puhasväärtuse meetodit laiendatud konfiskeerimisele kuuluva vara tuvastamiseks alates 2011 aasta sügisest. Meetoditega tuvastatavad isiku nõ varjatud tulud ehk mittelegaalsetest allikatest tulud annavad meile teabe sellest, et isiku varalise seisust, leaalsete sissetulekute ja kulude vahel esineb mittevastavus. Kuivõrd mõlema meetodi puhul võetakse arvesse ainult isiku leaalsed sissetulekud, siis meetod annab meile teada mittelegaalsete vara väärtuse summa, mis isikul pidi olema temale kuuluva vara soetamiseks või kulutuste tegemiseks. Teisisõnu annab meetodi kasutamine meile vastuse laiendatud konfiskeerimisile kuuluva ühe tunnuse ehk elatustaseme erinevuse esinemise või mitteesinemise kohta.

Üldjuhul ei ole vahet, kumba meetodit kasutada. Kui isikul on palju vara, mille soetamiseks on ta muuhulgas kasutanud ka võõrkapitali, siis tuleks eelistada puhasväärtuse meetodi kasutamist, kui aga isiku ei omanud märkimisväärses väärtuses vara enne uuritavat perioodi ega omandanud vara ka uuritava perioodil, siis kulutuste meetodit.

Meetodite alusel tuvastatud elatustaseme erinevus sõltus eelkõige kogutud andmete täpsusest. Meetodi tulemus on mõjutatud kõige enam just tuvastatavatest sularaha tehingutest. Samuti

⁹⁵ G.A Manning, lk 98-100

tuleb meetodi puuduseks lugeda asjaolu, et ühe uuritava aasta jooksul tehtud vara tehingud ei ole otse võrrandist välja loetavad, vaid vajadusel tuleb need tehingud eraldi välja tuua. Samuti ei too meetod otse välja konkreetset varaobjekti, millel esinevad kriminaaltulu tunnused. Meetodid annavad vaid elatusaseme erinevuse koguväärtuse ehk eelduslikult kuritegelikust tegevusest pärit koguvara väärtuse uuritavaal perioodil.

Selleks, et nii puhasväärtuse kui kulutuste meetodil koostatud isiku varalise seisu finantsanalüüsi kasutada tõendina KrMS § 63 mõttes, tuleb kogutud andmete põhjal koostada vaatlusprotokoll vastavalt KrMS §-de 86-87 nõuetele.

Vaatlusprotokollis vaadeldakse objekte, mis sisaldavad menetlustoimingutega kogutud andmeid isiku varade, kohustuste, sissetulekute ja kulutuste kohta. Näiteks, pangast vastusena saadud isiku pangakontode tehingud, kust omakorda saab andmed nii sissetulekute kui väljaminekute kohta. Samuti pangast saadud andmed isiku laenu- ja krediidikohustuste kohta. Elektroonilistest andmebaasidest saadud andmed isikute varade kohta jne. Menetlustoimingute juures peatud autor pikemalt järgmises peatükis ning selgitada, milliste menetlustoimingutega millised andmeid tuleb koguda. Vaatlusprotokolli koostades on oluline vaadeldavate objektidena nimetada ära kõik dokumendid, registrid ja muud allikad, kust varalise seisu arvestamisel kasutatav info pärineb. Vaatlusprotokollis tuleb ära seletada vaatluse läbi viimise käik. See tähendab, et tuleb selgitada nii vaatluse eesmärk, kui ka selle eesmärgi saavutamiseks kasutatav meetod. Näiteks, selgitatakse, et vaatlusprotokolli eesmärk on tuvastada, kas isiku elatusasemes esines erinevus perioodil 2009 – 2011 ning selle tuvastamiseks kasutatakse puhasväärtuse meetodit. Seejärel tuuakse välja puhasväärtuse võrrandi valemid. Puhasväärtuse võrrand, nii nagu eelpool selgitatud, vajab andmeid summerituna perioodide lõikes. Vaatlusprotokollis kirjeldatakse kust allikast andmed on saadud ning protokollis kajastatakse ainult summeritud andmed, nii nagu ka ülaltoodud kaasuse lahendamisel tabelites kirjeldatud. Kõik tehingud, mille summeritud andmeid on kasutatud puhasväärtuse võrrandis, tuleb esitada eraldi protokolli lisades. Lisad võib esitada protokolli juures nii paber kandjal või ka salvestatuna DVD plaadile. Seda põhjusel, et suur osa andmetest saadakse pangakonto tehingute analüüsimisel ja summeerimisel. Kui uuritav periood on mitu aastat ning isiku pangakonto tehingute maht väga suur, siis muudaks tehingute analüüs ja summeerimine protokollis väga raskesti jälgitavaks. Samas tuleb tehingud välja tuua lisades, et vajadusel oleks tagatud analüüsi tulemusel summeritud andmete kontrollime.

Kui protokolli koostamisel kasutatakse puhasväärtuse meetodit, siis tulemi võiks olla esitatud puhasväärtuse finantsülevaate tabeli kujul (vt. alljärgnev tabel koostatud kaasuse andmete põhjal).

Tabel – isiku varalise seisu, sissetulekute ja kulude finantsülevaade puhasväärtuse meetodil

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011
VARAD	325 400,00	384 900,00	476 700,00
Pangakontod	1 800,00	6 300,00	10 000,00
Kinnisvara	245 000,00	245 000,00	245 000,00
Sungar Industries aktsiad	15 000,00		
Laevakompanii aktsiad		50 000,00	105 000,00
Auto 1	18 000,00	18 000,00	
Auto 2	20 900,00	20 900,00	
Sportauto			72 000,00
Jahtlaev	24 700,00	24 700,00	24 700,00
Ratsahobune		20 000,00	20 000,00
KOHUSTUSED	248 200,00	253 500,00	210 000,00
Hüpoteek kodul	180 000,00	174 000,00	168 000,00
Tarbimislaenu	35 000,00	50 000,00	20 000,00
Autolaenu (1+2)	12 200,00	10 000,00	
Autolaen (auto 3)			15 000,00
Jahtlaeva laen	21 000,00	19 500,00	7 000,00
PUHASVÄÄRTUS	77 200,00	131 400,00	266 700,00
PUHASVÄÄRTUSE MUUTUS		54 200,00	135 300,00
KULUTUSED		63 000,00	85 000,00
SISSETULEKUD		63 000,00	77 000,00
VARJATUD TULUD		54 200,00	143 300,00

Sellisel viisil vaatprotokollis esitatud andmed annavad meile tõendi varalise seisu, sissetulekute ja kohustuste erinevusest.

Kuivõrd kriminaaltulu konfiskeerimine eeldab konkreetselt varaobjekti, siis juhul, kui on alus kahtlustada konkreetse varaobjekti soetamist eelduslikult kuritegeliku vara eest, siis sellise vara konfiskeerimiseks või selle suhtes tagamismeetme kohaldamiseks tuleb see eraldiseisvalt välja tuua. Tavapäraselt annab sellise aluse eeldamiseks sularaha eest soetatud vara või ka kinketehingud või turuhinnast oluliselt soodsamad tehingud. Samuti tuleb välja selgitada, kellele kuritegelik või eelduslikult kuritegelik vara kuulub.

3.2.3. Legaalne päritolu

Legaalse ehk õiguspärase tegevuse või teoga saadud vara. Kõige tavapärasemalt on legaalne vara isiku töösuhtest saadud tasu või selle arvel omandatu ning kõik selle varaga tehtud hilisemad tehingud. Samuti on legaalne vara kõik riigipoolt makstavad erinevad toetused või hüvitised (nt tagastatud enammakstud tulumaks), pärimisega saadu (eeldusel, et pärandvara ise on legaalne), hasartmängud, kindlustushüvitised jne. Legaalne kapital vara soetamiseks võib omakorda koosneda isiku enda tegevusest pärit kapitalist ja/või siis võõrkapitalist ehk nõ laenu rahast. Võõrkapitali legaalse päritolu tuleb eeldada juhul, kui see on antud Finantsinspektsiooni poolt väljastatud loa alusel tegutsevate finantsteenuste osutajate poolt (www.fi.ee). Ülejäänud isikute poolt antud võõrkapitali päritolu tuleb menetluses tuvastada.

Vara, mille päritolu on legaalne, ei saa mitte kunagi olla kriminaaltulu konfiskeerimise objektiks. Näiteks, kui narkootilise aine müügist kuritegelikku tulu saanud isik tarvitab oma kuritegeliku tulu ära ning selleks, et vältida tema vastu potentsiaalselt tekkiva konfiskeerimise nõude hilisemat täitmist, kingib järgmisel päeval peale kahtlustatavana ülekuulamise toimingut oma legaalse vara emale. Emale kingitud vara päritolu jääb endiselt legaalseks. Seetõttu puuduvad varal kriminaaltulu tunnused, mistõttu ei oma tähtsust kinklepingu sõlmimise eesmärk. KarS § 83¹ lg 2 räägib sõnaselgelt üksnes sama paragrahvi lõikes 1 sätestatud - ehk tahtliku süüteoga saadud - varast, mitte aga kuriteo toimepanija mis tahes varast, mille ta on ühel või teisel eesmärgil kolmandale isikule võõrandanud⁹⁶.

Kriminaaltulu tuvastamisel tuleb legaalseks lugeda kõik vara, mis on saadud tegude või tehingutega, mille puhul ei ole tuvastamist leidnud selle saamise kuritegelik allikas (vahetult kuriteost või eelduslikult kuriteost).

Tagamismeetme kohaldamise otsustamiseks

3.3. Vara kuulumine

3.3.1. Isikud, kelle vara suhtes saab kohaldada tagamismeetmeid

Isikud, kelle vara suhtes saab kohaldada tagamismeetmeid võivad kohtueelses menetluses olla, kas kriminaalasjas kahtlustatav, süüdistatav, süüdimõistetud, tsiviilkostja või kolmas isik.⁹⁷

⁹⁶ RKKKm 3-1-1-102-12 p 12

⁹⁷ Sanktsiooniõigus, 2017 lk 213

Kolmanda isikuna tuleb KrMS § 40¹ lg 1 mõtte kohaselt kriminaalmenetlusse kaasata iga isik, kes ei ole asjas kahtlustatav, süüdistatav, kannatanu ega tsiviilkostja, kuid kelle subjektiivsete õiguste üle võidakse näiteks KrMS § 14 lg-s 1 nimetatud küsimuse lahendamisel otsustada. Lähtuvalt KrMS § 40¹ lg 1 mõttest ja PS § 32 lg-test 1 ja 2 taandub menetleja kaalutusõigus nullini, kui menetlustoiminguga oluliselt piiratakse kolmanda isiku põhiõigusi. Sellisel juhul tuleb kolmas isik vahetult või esindaja kaudu viivitamatult menetlusse kaasata..⁹⁸ Kolmanda isikuna menetlusse kaasamata jäetud isikul, kelle kuuluva vara suhtes on kohaldatakse kohtueelses menetluses tagamisabinõusid (KrMS § 141⁴) on õigus nõuda TsMS § 222 lg 1 alusel vara vabastamist tagamismeetmest.⁹⁹ Kolmanda isiku vara suhtes tagamismeetme kohaldamise konfiskeerimise või selle asendamise tagamiseks on võimalik üksnes selleks, et tagada kolmandale isikule endale kuuluva vara võimalikku konfiskeerimist KarS § 83 lg 3, § 83¹ lg 2 või § 83² lg 2 alusel või kolmandalt isikult rahasumma väljamõistmist § 84 alusel, mitte aga selleks, et tagada süüdistatava vara võimalikku konfiskeerimist või selle asendamist.¹⁰⁰ Töö autori arvates tuleks igal juhul, kui selgub, et kuritegelik vara on jõudnud kolmanda isiku omandisse püstitada kontrollimiseks hüpotees, et kas selle nn kolmanda isiku puhul ei või tegemist olla kuriteo kaastäideviija (KarS § 21) või osavõtjaga (KarS § 22). Eelduslikult on kolmanda isikuga tegemist juhul, kui kuritegelik vara on teo toimepanija otseses valduses, aga omanik on mõni tema lähisugulane. Kaastäideviijale või osavõtjale viitab asjaolu, kui kuritegelikku vara kasutab ehk saab ka sellest hüve kolmas isik, kes ei ole lähisugulane.

3.3.2. Tervik või osa varast

Nii §-de 83¹ ja 83² sõnastuses kasutatakse väljendeid „vara saama“; „vara kuulub“ ning kolmanda isiku puhul ka „vara on omandatud“. Vara saamine ja omandamine tähendab, et §-de 83¹ ja 83² mõttes seda, et vara peab olema läinud tsiviilõiguslikult kehtivalt toimepanija või kolmanda isiku vara hulka.¹⁰¹ Nii näiteks vallasasja omandamisel peavad olema täidetud AÕS § 92 eeldused ning kinnisasja omandamisel AÕS § 64¹ eeldused.

Varguse või röövimisega saadud asja omandiõigus tulenevalt AÕS § 95 lg-st 3 üle ei lähe, mistõttu varastatud ja röövitud vara § 83¹ ja 83² alusel konfiskeerimisele ei kuulu. Juhul, kui selliste esemete omanik ei ole teada või omanik ei soovi asjade tagastamist, võib esemete suhtes

⁹⁸ RKKKm 3-1-1-62-13 p 10-13

⁹⁹ RKKKm 3-1-1-95-13 p 10

¹⁰⁰ RK 3-1-2-4-12 p

¹⁰¹ RKÜK 3-1-2-3-12 p 59

kohaldada konfiskeerimist KrMS § 126 lg 3 või p 6 alusel. Samas on kuriteoga saadud varana käsitletav varastatud või röövitud asja müügist saadud raha.

Kuulumine tähendab, et konfiskeeritava vara adressaadil (toimepanijal või kolmanda isikul) peab olema täielik võim konfiskeerimisele kuuluva vara üle ehk asja omand (AÕS § 68).

Seega on vajalik konfiskeerimiseks koguda teavet nii vara omandamise viisi kui vara omandiõiguse kohta.

Kinnisasjade puhul eeldatakse, et vara omanik on see, kelle kohta on tehtud vastav kanne kinnistusraamatus (AÕS § 56 lg 1). Vallasvara puhul kehtib eeldus, et kelle valduses asi (ese) on, see on vara omanik seni, kuni pole tõendatud vastupidist (AÕS § 90 lg 1). Praktikas on tekitanud enim küsimusi just mootorsõidukite omandiküsimused. Riigikohus on selle kohta selgitanud järgmist: „Liiklusseaduse alusel vastuvõetud Mootorsõiduki ja selle haagise registreerimise korra § 2 p-s 4 märgitu kohaselt on registrijärgne omanik isik, kes on registrisse kantud sõiduki omanikuna. Sõiduki registrijärgne ja tegelik omanik ei pruugi siiski olla üheselt kattuvad mõisted. Kolleegiumi arvates on aga igati aktsepteeritav, kui arestitava vara omaniku kindlaksmääramisel kriminaalmenetluses käsitatakse üldjuhul arestitava sõiduki omanikuna eelduslikult (presumptiivselt) just nimelt sõiduki registrijärgset omanikku. Kriminaalmenetluse raames sõiduki arestimisel arestitava vara omaniku kindlaksmääramisel üldine eelduslik lähtumine liiklusregistri kandest ei tähenda mõistetavalt seda, et menetlejail ei tuleks vara arestimise menetluse piiratud ajalistes ja pädevuslikes tingimustes võimalikult põhjalikult vaagida kõnealust presumptsiooni kummutavaid andmeid, mis viitavad sõiduki väidetavalt tegelikule, liiklusregistri järgsest kandest erinevale omanikule¹⁰².

Kui konfiskeerida saab ainult konfiskeerimise adressaadi omandis olevat vara, siis var arestimise seisukohast ei ole oluline mitte arestitava vara omand, vaid selle suhe toimepandud kuriteoga. Määrusest peab nähtuma teave selle kohta, kuidas on isikute vara kriminaalmenetlusega seotud ja millise materiaalõigusliku mõjutusvahendi tagamiseks selle kasutust piiratakse.¹⁰³ Samuti on riigikohus rõhutanud, et vara arestimise menetlus ei ole omandivaidluste lahendamiseks sobiv.¹⁰⁴

Konfiskeerimise ja tagamisabinõu kohaldamise seisukohast omab tähtsust vara kuuluvus sellel aja hetkel kui meedet kohaldada soovitakse. Samas konfiskeerimise asendamise seisukohast omab tähtsust ka vara - kriminaaltulu, mis uuritaval perioodil kuulus isikule, kuid mille isik on näiteks ära tarvitanud. Samuti on vaja selgeks teha, kas vara kuulub toimepanijale või kolmandale isikule tervikuna või kuulub talle mingi osa varaühikust (esemest) või kas vara on

¹⁰² RK 3-1-1-79-13 p 12-13

¹⁰³ RKKKm 3-1-1-1-12 p 10

¹⁰⁴ RKKKm 3-1-1-79-13 p 9

abikaasade ühisvara (PKS § 25). Kui vara kuulub ühisvarahulka, kehtib selle suhtes nõuvaraühisuse põhimõte, st enne jagamist ei saa isiks üksinda, ilma abikaasa nõusolekuta, seda käsutada, v.a tehingud enda ja perekonna igapäevaste vajaduste (PKS § 29 lg 1)¹⁰⁵.

Riigikohus on selgitanud, et KrMS § 142 alusel on võimalik taotleda keelumärke seadmist ühisomandisse kuuluvale kinnisasjale nii, et selle käsutamine keelatakse üksnes arestimismääruse adressaadiks oleval kahtlustataval, süüdistataval, tsiviilkostjal või kolmandal isikul. Kinnistusraamatusse kantava keelumärke sisust peab üheselt nähtuma, et ühisomandi käsutamine on keelatud üksnes sellel abikaasal, kelle suhtes arestimisotsustus tehakse. Ka siis, kui arestitava kinnistu omanikuna on kinnistusraamatusse kantud vaid kavandatava arestimisotsustuse adressaat üksinda, on prokuratuuril üldjuhul otstarbekas taotleda keelumärke seadmist kinnisasjale nii, et selle käsutamine keelatakse sõnaselgelt üksnes arestimisotsustuse adressaadil.¹⁰⁶

Seega, kui kriminaaltulu tunnustega vara kuulub tervikuna teo toimepanijale, siis on täidetud kriminaaltulu konfiskeerimise eeldused ning sellise vara suhtes saab kohaldada tagamismeetmeid eeldusel, et tagamismeetme kohaldamata jätmine takistab konfiskeerimise hilisemat täitmist. Kui vara kuulub kolmandale isikule ning tuvastamist on leidnud, et isik omandas selle vara kas toimepanija arvel või kingitusena või turuhinnast oluliselt soodsamalt või ta teadis, et see vara võõrandati talle konfiskeerimise vältimiseks, on samuti täidetud kriminaaltulu konfiskeerimise eeldused.

Kui aga isikule kuulub või kuulus osa kuritegelikust varast või isik on saanud kriminaaltulu ära tarvitanud või esineb muu põhjus, mis välistab konfiskeerimise kohaldamise, siis sellisel juhul tuleb konfiskeerimise asendamiseks tuvastada kuritegelikul teel saadu väärtus ning selle väärtuse välja mõistmise tagamiseks meetme kohaldamisel ka tagava vara väärtus.

Näiteks, kui kuritegelik vara on jõudnud isiku pangakontole, kus see seguneb legaalse varaga, ei ole võimalik edasi tuvastada, kas pangakontol edasi tehtud tehingute tegemiseks on kasutatud legaalseid või kuritegelikke vahendeid. Sellisel juhul tuleb kindlaks teha pangakontole laekunud kuritegeliku vara väärtus.

¹⁰⁵ Tsiviilõigus üldosa, lk 315

¹⁰⁶ RKKKm 3-1-1-92-14 p 20.1

3.4. Vara väärtus

Järgimaks vara arestimisel kehtivat proportsionaalsuse põhimõtet – mis on alates 1. juulist 2016 otsesõnu ette nähtud ka KrMS § 141⁴ lg-s 3 –, peavad prokuratuur ja kohus muu hulgas hindama, et arestitava vara väärtus ei ületaks võimaliku süüditunnistamisega kaasneva konfiskeerimise või selle asendamise objektiks oleva vara väärtust. Selleks tuleb menetlejal selgitada ühelt poolt selle vara väärtus, mis võidakse isikult tema süüdimõistmise korral konfiskeerida või mille ulatuses võidakse temalt konfiskeerimise asendamiseks raha välja mõista, ja teisalt arestitava vara väärtus.¹⁰⁷ Olukorras, kus konfiskeerimisnõue ületab konfiskeeritava vara väärtust ilmselgelt (mitmetes kordades), ei oma väärtuse määramine tähtsust.¹⁰⁸ Arestitava vara väärtuse (hinna) kindlaksmääramisel (KrMS § 142 lg 6 ja § 143 lg 1 p 1) tuleb lähtuda selle tavalisest turuväärtusest lahendi tegemise ajal ja et vajalik ei ole asja või õiguse täpse hinna kindlakstegemine.¹⁰⁹ Ei ole välistatud, et kriminaalasjas arestitud vara koguväärtus ületab konfiskeerimisele kuuluva kriminaaltulu või selle asendamiseks sobiva vara mahu mitmekordselt, tingimusel, et igalt kahtlustatavalt või kolmandalt isikult arestitava vara väärtus jääb kuriteoga saadud kogutulu piiresse. Kriminaaltulu jaotus peab olema selgitatud hiljemalt kohtuotsuse tegemise või KrMS § 403⁶ järgi konfiskeerimistaotluse kohtusse saatmise ajaks. Kinnisvara, sõiduki ja muu vara hinna kindlaksmääramisel tuleb lähtuda selle tavalisest turuväärtusest lahendi tegemise ajal. Muu info puudumisel võib menetleja arestitava vara väärtuse suurusjärgu hindamisel lähtuda ka arvutivõrgu enamlevinumates avalikes müügikeskkondades (nt kinnisvara või mootorsõidukite müügipakkumiste portaalis) olevate müügipakkumiste keskmistest turuhindadest. Kohtul tuleb vara arestimise objekti valikul arvestada eeskätt KrMS § 142 lg 10 nõuete ja kriminaalmenetluse tagamise eesmärgiga. Seejärel tuleb kaaluda isiku omandipõhiõiguse riive mõõdukust, arestides esmajärjekorras need asjad või õigused, mille riive on talle vähem koormav. Arestitava vara väärtuse selgitamata jätmine on käsitatav kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisena KrMS § 339 lg 2 tähenduses.¹¹⁰

Eseme väärtuseks loetakse selle harilik väärtus kui seaduse või tehinguga ei ole ette nähtud teisiti. Eseme harilik väärtus on selle kohalik keskmine müügihind (turuhind) (TsÜS § 65).

Seega, kui konfiskeerimise asendamise tagamiseks kohaldatakse tagamisabinõud isiku legaalse vara suhtes, siis tuleb alati esitada kohtule tõend selle varaeseme turuväärtuses. Üks võimalus

¹⁰⁷ RKKKm 3-1-1-117-16, p 35

¹⁰⁸ RKKKm 3-1-1-130-12 p 19

¹⁰⁹ RKKKm 3-1-1-1-1, p 22

¹¹⁰ RKKKm 3-1-1-1-12 p 21

on koostada vara turuväärtuse hindamiseks samuti vaatlusprotokoll (KrMS §-d 86-87). Levinuim viis turuväärtuse leidmiseks on arvutivõrgu enamlevinumate avalike müügikeskkondade (nt kinnisvara või mootorsõidukite müügipakkumiste portaalid) sarnaste objektide müügipakkumiste võrdluses leitud keskmine hind. Sellisel juhul nimetatakse vaatlusprotokollis vaatlusobjektina avalik müügikeskkonna veebileht ning vaatlusprotokolli veebiportaalist võrdluseks võetud varade müügipakkumised kopeeritakse protokollis. Keskmise turuväärtuse leidmiseks kasutatakse võimalusel vähemalt kolme sarnase objekti hinda. Kui sarnaseid objekte ei leita või vara soetusmaksumus ei ole teada või vara on soetatud juba väga ammu, siis võib kas vara hinna määramiseks tellida hindamisakti akrediteeritud hindajalt või vaatlusprotokolli koostamise juurde kaasata asjatundja (KrMS § 109¹).

IV Menetlustoimingud kriminaaltulu tuvastamiseks ja tagamiseks

Eelneva peatüki eesmärk oli välja selgitada, et kes, millises kohtueelses menetluses ning milliste tõendamiseseme asjaolude kohta ning millist tõendusteavet peab koguma konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamiseks ja selle hilisema täitmise suhtes tagamismeetmete kohaldamiseks. Järgenas peatüki eesmärk on välja tuua tõendusteabe kogumiseks metoodilised soovitusel, sh välja tuua milliste menetlustoimingutega, millist tõendusteavet on võimalik koguda.

Kuivõrd kriminaaltulu tuvastamine ja tagamismeetmete kohaldamine on üks osa kohtueelsest menetlusest, siis selle läbiviimisel tuleb lähtuda samadest põhimõtetest, kui kuriteo asjaolude tuvastamisel arvestades kogutava tõendusteabe erisusi.

Nii nagu uuritav kuriteosündmus ise, on ka selle sündmuse tulemusena saadud vara puhul tegemist üldjuhul minevikusündmusega, mida ei saa tajuda vahetult, vaid milliste asjaolude tuvastamine toimub tõendamiseseme asjaolude kohta kogutud tõendusteabe ehk tõendite vahendusel. Menetluse algfaasis on tõendamiseseme asjaolud enamasti alati ebaselged. Andmete puudumise või vähesuse tõttu ei tunta asjaolusid või teatakse nende kohta liiga vähe. Kuna algsed andmed on puudulikud ja lünklikud, saab tõendamiseseme asjaolude kohta teha üksnes mitmesuguseid oletusi. Et selgitada tõendamiseseme asjaolud, tuleb kogutud andmeid kontrollides tuvastada nende vastavus või mittevastavus tegelikkusele. Üleminek oletustelt tõestele järeldustele toimub hüpoteeside (versioonide) kaudu.¹¹¹

Kohtueelses menetlus kogutav tõendusteave tuleb alati talletada viisil, et seda kohtus oleks võimalik uurida ja hinnata. Tulemuslikkuse kohtueelses menetluses tagab uurija teadlik ja eesmärgipärane menetlustoimingute valik asjakohase tõendusteabe kogumiseks. Selleks tuleb enne konfiskeerimisele ja konfiskeerimise asendamisele kuuluva vara kohta tõendusteabe koguma hakkamist püstitada konkreetses menetluses olemasoleva teabe põhjal kontrollitavad uurimisversioonid ja koostada menetlusplaan, samuti nagu kuriteo uurimisel. Eripära seisneb selles, et kriminaaltulu kohta uurimisversioonide püstitamisel ja teabe kogumisel lähtume eeldusest, et menetlusesemesse kuuluva kuriteo asjaolud on leidnud tõendamist.

Kriminaaltulu asjaolude tuvastamist alustatakse alati paralleelselt põhiasja menetlusega. Küsimus on lihtsalt, et millises eeluurimise etapis hakatakse kriminaaltulu puudutavat tõendusteavet koguma. Kindlasti tuleb kriminaaltulu asjaolude väljaselgitamist alustada enne

¹¹¹ Menetlusmetoodika lk, 8

kohtueelse menetluse lõppu, sest konfiskeerimise menetlust saab alustada prokurör oma määrusega ainult eeluurimise faasis¹¹².

Kriminaaltulu uurimise alustamisel tuleb esmalt selgeks teha, millist liiki kriminaaltulu on võimalik menetletava kuriteo toimepanemisega ära võtta. Nimelt kaugeltki mitte iga karistusseadustikus kirjeldatud kuriteo koosseisu tunnuste realiseerimisega ei ole võimalik saada vara, küll on aga teoreetiliselt võimalik saada iga teo toimepanemise eest kasu. KarS § 83² so eelduslikult kuriteoga saadud vara eeldusi tuleb asuda kontrollima ainult juhul, kui menetlusesemesse kuuluva kuriteo kvalifikatsioon seda lubab. Laiendatud vara konfiskeerimise võimaluse on seadusandja ettenäinud ainult teatud liiki kuritegude toimepanemisel. Vara laiendatud konfiskeerimise puhul on oluline meelde jätta ja aru saada, et selle kohaldamine ei eelda omakasulise kuriteo toimepanemist, ei eelda isegi seda, et menetlusesemesse kuuluva kuriteoga oleks saadud vara¹¹³.

Seega on igas alustatud kriminaalmenetluses olemas nii õiguslik kui ka põhjendatud alus asuda läbi viima menetlustoiminguid, eesmärgiga kontrollida vähemalt § 83¹ eelduste esinemise asjaolusid ning ainult seaduses sätestatud juhtudel on alus asuda kontrollima § 83² eeldusi. KarS § 84 eeldusi ei ole vaja kontrollima asuda enne, kui on selge, et kriminaaltulu tunnustega vara ei ole võimalik konfiskeerida. Kui on aga lähteandmetele või menetluses juba kogutud tõenditele tuginedes piisav alus eeldada § 84 kohaldamist, siis tuleb lisaks kriminaalsele varale asuda tuvastama ka isiku legaalset vara, mille suhtes saaks kohaldada tagamise meetmeid.

4.1. Kohtueelse menetluse läbiviimise etapid.

4.1.1. Esmane etapp:

- Püstitada tulenevalt lähteandmetest esmased uurimisversioonid kriminaaltulu liigi uurimiseks

Esmased üldised uurimisversioonid tuleb olemasolevatest andmetes püstitada vajaliku tõendusteabe kogumise üle otsustamiseks.¹¹⁴ Lähteandmete pinnalt on üldjuhul alati selge, millist liiki kuriteosündmust uuritakse. Seetõttu saab esmalt kindlaks teha, kas uurimisversioon tuleb püstitada ainult KarS § 83¹ eelduste tuvastamiseks või ka § 83² eelduste tuvastamiseks.

¹¹² KrMSK § 403² p 2.1 lk

¹¹³ RKKKo 3-1-1-4-11, p11

¹¹⁴ Menetlusmetoodika, lk 17

- Määratleda tulenevalt lähteandmetes esialgne vara, mis võib olla saadud kuriteoga või eelduslikult kuriteoga
- Määratleda isikud, kes võivad olla kriminaaltulu saajad ning kellele võib kuuluda vara, mille suhte on võimalik kohaldada tagamismeetmeid

Kui on olemas piisavad andmed kriminaaltulu uurimisversiooni püstitamiseks, siis edasi tuleb välja selgitada see isikute ring, kes võivad olla vara saanud. Kui on selge, et kriminaaltulu on saanud ainult teo toimepanija ja saadu kuulub endiselt talle endale, siis kriminaaltulu asjaolud on leidnud tuvastamist ning saadu tagamiseks tuleb kohtult taotleda selle arestimist (KrMS § 142). Kui aga ei ole selge, millist liiki kriminaaltulu saadi ning kes sai, siis tuleb määratleda nõ isikute ring, kes võivad kriminaaltulu olla saanud. Menetlusökonoomikat silmas pidades ei ole otstarbekas iga menetlusaluse isiku vara kohta tõendusteavet hakata koguma iseseisvate menetlustoimingutega. Tavapäraselt on otstarbekas potentsiaalsete kriminaaltulu adressaatidena käsitleda kuriteo toimepanijaid ning nende leibkonda kuuluvaid liikmeid (elukaaslased, lapsed, vanemad). Kui on teada, et toimepanija kasutab vara, mille omanik on keegi kolmas isik, siis tuleb uuritavate isikute ringi lisada ka see isik, kelle vara kurjategija kasutab. Nii on võimalik leida üles kriminaaltulu, mida isik üritab varjata. On tavapärane, et täiendava teabe laekumisel uuritavate isikute ring võib muutuda.

- Määratleda ajaline periood kriminaaltulu tuvastamiseks

Ajaline periood sõltub jällegi uuritavast kuriteo liigist. Kui uuritav kuritegu laiendatud konfiskeerimist ei võimalda, siis kriminaaltulu uuritav periood kattub kuriteo perioodiga. Kui aga menetlusesemesse kuuluv kuritegu lubab ka laiendatud konfiskeerimist, siis periood tõendusteabe kogumiseks sõltub eelduslikult kuriteoga saadud vara soetamise ajast. Kui eeldatav kriminaaltulu kuulub kolmandale isikule, tuleb arvesse võtta seadusest tulenevat ajalist piirangut. Esimese astme kuriteo toimepanemise tulemusena ei saa konfiskeerida vara, mis on omandanud vähem kui kümme aastat tagasi ning teise astme kuriteo puhul vähem kui viis aastata tagasi (KarS § 83² lg 3 p-d 1, 2).

- Koostada uurimisplaan püstitatud uurimisversioonide kontrollimiseks.

Täpselt samuti nagu kuriteo asjaolude tuvastamiseks, on vaja ka kriminaaltulu tuvastamiseks ja tagamiseks planeerida uurimistoiminguid ning sõltuvalt asjaoludest paika panna uurimistaktika. See tähendab, et tuleb otsustada, millised on kiireloomulised toimingud ning milliste menetlustoimingute tegemise jätta menetluse hilisemasse faasis. Menetluse esimese etapis paika pandud uurimisplaani tuleb kohandada vastavalt tuvastamist leidnud asjaoludele.

4.1.2. Teine etapp:

Seisneb püstitatud uurimisversioonide kontrollimises. Teisisõnu on tegemist menetlustoimingute teostamisega, mis on suunatud tõendusteabe kogumisele ning püstitatud uurimisversioonide kontrollimisele. Kontroll ehk menetlustoimingute tegemine lõpeb siis, kui tõendamiseseme asjaolud on kas leidnud kinnitust või siis mitte ning tuvastatud kriminaaltulu või tuvastatud konfiskeerimisnõude tagamiseks on võetud tarvitusele abinõud (KrMS § 141⁴). Menetlustoimingute teostamisel tõendusteabe kogumisel soovitab autor juhendada käesolevas töös p.2.3.4. välja pakutud tõendamisesse eelduste esinemise kontrollskeemist.

4.1.3. Kolmas etapp:

Seisneb tulemuse formuleerimises. See tähendab, et süüdistusaktis (KrMS § 154) või konfiskeerimise taotluses (KrMS § 403⁶) selgelt ja üheselt välja tuua iga varaobjekt, kellele vara kuulub ning vara suhtes tuvastatud konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise õiguslik alus ning kas ja kui jah, siis millist tagamismeedet on varaobjekti suhtes kohaldatud. Süüdistusakt või konfiskeerimise taotlus peaks sisaldama vähemalt järgmist teavet:

- 1) vara nimetus ja konfiskeerimisele kuuluva vara materiaalõiguslik alus
- 2) KarS § 83² kohaldamisel tuua asjaolud, mis annavad alust arvata, et isik on saanud/või sai selle vara kuriteo toimepanemise tulemusena (nt isiku elatustaseme erinevus)
- 3) Konfiskeeritava vara adressaat (süüdistatav või kolmas isik, kellele konkreetne asi või õigus kuulub)
- 4) Konfiskeeritava varaühiku või konfiskeerimisnõude tagamiseks kohaldatud meetmed
- 5) Teave varaühiku asukoha kohta ja vajadusel vara väärtuste kohta.

Kui teavet on palju, nii vara, isikute kui erinevate tagamismeetmete kohta, siis ülevaatlilikuma info saamiseks võib andmeid kajastada ka tabelis.

Vara	Vara kuulub adressaadile	Vara päritolu	Kuriteoga saadu väärtus	Tagatava vara väärtus	Tagamismeede kohaldatud
Kinnistu (1)	Kolmandale isikule	§ 83 ²	20 000	20 000	Jah (KarS §-d 83 ² II ja KrMS § 142)
Kinnistu (2)	toimepanijale	legaalne	50 000	25 000	Jah (KarS §-d 83 ¹ I ja § 84 ning KrMS § 141 ⁴ ja TSM § 378 lg 1 p1)

4.2. Menetlustoimingud tõendusteabe kogumiseks ja vormistamiseks

Niisiis on kriminaaltulu vara või varaline kasu, mis on saadud kas kurjategija poolt toime pandud kuriteo objektiivse koosseisu tunnuste realiseerumisel või kuriteo toimepanija poolt toime pandud muudest eelduslikelt kuritegelikest tegevusest. Kriminaaltulu võib olla jätkuvalt, kas tahtliku kuriteo toime pannud isiku või kolmanda isiku omandis või tehingute käigus muundatud teiseks vara liigiks, samuti või olla kriminaaltulu lihtsalt ära tarvitatud. Seega tuleb uurimisasutusel menetlustoimingutega koguda tõendeid nii kuriteo toimepanemise hetkel alles oleva vara kohta, kui ka kurjategija poolt kuritegude toimepanemisega saadud ja kuriteo avastamise hetkes kas juba ära tarvitatud, võõrandatud või muul moel kurjategija poolt varjatavate ja laiendatud konfiskeerimisele kuuluvate varade maht.

Nii nagu kuriteo asjaolude tõendamiseks on vaja kohtule kriminaaltulu konfiskeerimise eelduste tuvastamiseks esitada hindamiseks tõendid KrMS § 63 mõttes. Samuti nagu kuriteo asjaolude kohta kogutakse tõendeid kohtueelses menetluses kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud eri liiki menetlustoimingutega, samad põhimõtted kehtivad ka kriminaaltulu konfiskeerimiseks vajalike eelduste tuvastamisel.

4.2.1. Jälitustoimingud

Sama tähtis, kui kuriteo avastamiseks tõendusteabe kogumine jälitustoimingutega, on koguda varjatult andmeid isiku poolt kuritegeliku tegevusega saadud varade ja teenitud tulude kohta. Jälitustoimingutega tuleb koguda informatsiooni nii isiku kasutuses oleva vara, kui sissetulekute, eriti aga kulutuste kohta. Jälitustoimingute on võimalik koguda informatsiooni, mida muude menetlustoimingutega ei ole võimalik saada:

- Isiku tegelik elukoht ja muud kinnistud, mille omanik isik ei ole, aga mis on tegelikult tema kasutuses. Tegemist võib olla kuritegelike vahendite arvel soetatud varaga, mis on selle varjamise ja/või konfiskeerimise vältimiseks kurjategija poolt kirjutatud kolmanda isiku nimele.
- Autod, muud sõidukid jm vara, mida kuriteos kahtlustatav isik ja tema lähikondlased igapäevaselt kasutavad. Samuti on võimalik avastada muu vara, mis ei ole kurjategija enda omandis, vaid on soetatud tema poolt toime pandud kuritegude arvel ja jällegi kirjutatud tegeliku omaniku või selle vara kuritegeliku päritolu varjamise eesmärgil kolmanda isiku nimele. Näiteks ATV-d, jetid, paadid jms
- Informatsioon tema sissetulekute kohta. Tuleb tuvastada, kas ja kui jah, siis kus ja millise tegevusega teenib isik oma nõ igapäevast leiba. Tihtipeale kurjategijad saavad

kellegi tuttava äriühingust ametlikult miinimumpalka selleks, et jätta mulje, justkui nad teeniksid oma sissetulekud seaduslikul teel. Tihtipeale aga kurjategijad väidavad, et nad teenivad tulu mustalt. See tähendab, et nende vara ei ole pärit mitte talle etteheidetavast kuriteost, vaid oma vara on ta teeninud ausa tööga, lihtsalt maksud on selle tulu pealt jäetud maksmata. Nende asjaolude ümberlükkamiseks või kinnituseks saab objektiivselt hinnatavaid tõendeid koguda kõige paremini jälitustoimingutega.

- Kulutused, mida isik igapäevaselt teeb kaupade ja teenuste eest tasumiseks. Siin on oluline kindlaks teha, kas isik tasub kulutuste eest sularahas või maksab kaardiga. Samuti on oluline fikseerida, milliseid konkreetseid kaubandus- ja teenindusettevõtteid isik kasutab. See annab meile kaks olulist teavet: esiteks, kui isik regulaarselt külastab kalleid restorane ja soetab endale luksuslike brändide tooteid, annab see teavet tema keskmisest paremast elatustasemest ja varanduslikust olukorrast. Teiseks, kuna tuntumad ja suuremad kaubandus- ja teenindusettevõtted omavad kliendikaarte, siis see võimaldab uurijatel küsida ettevõttest kliendikaardiga teostatud tehinguid ja arvutada välja kaardi kasutaja poolt tehtud tehingute kogusumma. Eriti on see oluline jälle sularahas tehtud tehingute puhul. Samuti saab jälitustoimingutega infot, kui isikul endal kallid hobid, mille eest tasub alati sularahas. Näiteks golf, tennis, ratsutamine jms.

Jälitustoimingutega kogutud asjakohane tõendusteave kurjategija varade, kohustuste, sissetulekute ja kulutuste kohta tuleb kajastada KrMS nõuetele vastavalt jälitusprotokollis, mis omakorda on tõend vastavalt KrMS § 63 lg 1sätetele.

4.2.2. Päringud elektroonsetesse andmebaasidesse

Kui jälitustoimingutega kogutakse teavet menetlustoimingu hetkel tuvastatavate asjaolude kohta, siis laiendatud konfiskeerimisele kuuluva vara väljaselgitamine tervikuna seisneb enamasti ajaloos toimunud sündmuste tõendamisel. Suure hulga olulisi andmeid isiku varade ja sissetulekute kohta saab uurija temale otse kättesaadavatest elektroonsetest andmebaasidest. Justiitsministeeriumi haldusalas olevad elektroonsed registrid asuvad aadressil www.rik.ee. Sellel aadressil on asuvad alljärgmised olulised registrid, millest saab koguda järgmist olulist teavet:

1. Äriregister
 - Aktsia või osa on isikule kuuluv varaline õigus. Samuti annab õiguse dividendide saamiseks. Dividendide väljamaksmise õigust omakorda saab kontrollida äriregistrile esitatud majandusaasta aruannetest.
 - Isiku juhatuse liikme õigust äriühingutes tuleb kontrollida seetõttu, et see annab õiguse käsutada juriidilise isiku vara. Vajadusel tuleb ka kontrollida, kas äriühingu nimel olev

ja isiku isiklikus kasutuses oleva vara puhul ei esine kriminaaltulu tunnuseid. Üha enam elavad kurjategijad äriühingutele kuuluvates elamutes või korterites ning kasutavad äriühingule kuuluvat sõiduauto isiklikuks otstarbeks. Seetõttu, kui kurjategija või tema lähisugulased on äriühingute juhatuse liikmed või osanikud, tuleks alati kontrollida ka uuritava perioodil äriühingu varaga seotud tehinguid.

- Äriühingute majandusaasta aruanded. Kui kriminaaltulu saaja on äriühing, siis majandusaastaruanne sisaldab andmeid äriühingu varade, kohustuste, tulude ja kulude kohta. Loomulikult tuleb sellisel juhul majandusaasta aruannetes esitatud andmetesse suhtuda eelarvamusega ja nende tõepärasust kontrollida muude menetluses kogutud tõenditega.

2. E-Kinnistusraamat

- Andmed isiku omandis olnud ja olemasoleva kinnisvara kohta
- Kinnisvarale seatud hüpoteegid (info isiku võimalike kohustuste kohta) või ka kuritegeliku vara võõrandamise kohta

3. Abieluvara register

- Andmed isiku varasuhte kohta. Kui isik abielus ja registris märke puudud, siis tegemist varaühisusega. Muudel juhtudel on viide lepingule või muule varasuhtele.

Tõendina kriminaalmenetluses või kasutada registrist väljatrukki, mille õigsust tuleb menetlejal kinnitada allkirjaga või koostada andmete kohta vaatlusprotokoll.

Lisaks saab koguda andmeid, tehes päringud läbi X- tee järgmistesse andmebaasidesse:

- ARK (liiklusregistri) andmebaas - infot saab isiku omandis ja kasutuses olevate sõidukite ja väikelaevade kohta
- LKF (Liikluskindlustusfond) andmebaas, kust võimalik hankida teavet isikuga seotud liikluskindlustuspoliiside kohta ning samuti poliisi eest tasutud summad ja makseviis. See informatsioon võib anda vihjeid sõidukite kohta, mida kurjategija kasutab ja mis võivad olla selle konfiskeerimise vältimiseks kirjutatud kolmanda isiku nimele.
- Maksu- ja tolliameti andmebaas, kust saab andmed isiku maksustatava tulu kohta, isiku tööandja kohta, pensionite kohta, makstavate riiklike toetuste kohta.

X-tee andmebaaside kaudu kogutud teabe kohta koostab menetleja kas õiendi või jällegi kajastab kogutud andmed vaatlusprotokollis.

4.2.3. Uurija nõudekirjad

Kogu finantsanalüüsi jaoks vajaminevat informatsiooni ainult elektroonsetest andmebaasidest ja jälitustegevuse kaudu ei saa. Tõendusteabe saamiseks peab uurija tegema tulenevalt KrMS 215 I nõudekirjad erinevatesse asutustesse. Kui eelnevalt sai nimetatud, et uurija saab e-kinnistusraamatust andmed isiku omandis olnud ja olevate kinnistute ja hüpoteekide kohta, siis isiku finantsülevaate seisukohast omavad olulist tähtsust ka järgmised andmed:

- omandi tekkimise õiguslik alus (ost, kingitus, pärand jne.)
- kinnistu seisukord ja selle kinnistu olulised osad
- kinnistuga tehtud tehingu väärtused, (notaritasud)
- tehingute makseviis

Eelnimetatud andmete saamiseks tuleb esitada e-kinnisturaamatu veebilehe kaudu taotlus Tartu maakohu kinnistuosakonnale, kes seejärel annab menetleja õiguse taotletud dokumentidega tutvumiseks.

Maanteeametist saab teavet nii isiku omandis kui kasutuses olevate sõidukite ja väikelaevade kohta. Tihtipeale on sõiduki ostu-müügi dokumentidest võimalik teada saada sõiduki tehingu väärtus. Kui seda ei ole, siis on vähemalt võimalik saada teavet sõiduki müüja kohta, kellelt omakorda on võimalik tunnistajana ülekuulamisel saada teavet sõiduki maksumuse kohta.

Samuti tuleb teha nõudekiri vastavalt KrMS § 215 lg 1 sätetele Maksu- ja tolliametisse, kui on vaja tuvastada isiku maksustatav tulu enne 2006 või saada teada isiku dividenditulu.

Kindlasti tuleb vara tuvastamiseks teha päring krediidasutustesse, kellel on luba Eestis tegutsemiseks. Päringu tegemisel tuleb uurijal krediidasutuste pakutavate teenuste erisustega (näiteks Pohjola Pank pakub teenuseid ainult juriidilistele isikutele). Tegevusluba omavate krediidasutuste nimekirja leiab Finantsinspektsiooni kodulehelt aadressilt www.fi.ee. Krediidasutustelt on võimalik tulenevalt vajadusest saada alljärgmist tõendusteavet:

- Isiku enda nimel olevate arveldus-, hoiuse-, deposiidi-, väärtpaberi-, vms kontodel teostatud tehingute kohta
- Kas isik on allkirjaõiguslik või volitatud isik mõne teise isiku konto juures ning kui jah, siis pärida ka selle isiku kontotehingute väljavõte
- Kas isik omab hoiulaekaid või on mõne hoiulaeka kasutajaks. Samuti saame infot hoiulaeka küllastuste aja kohta
- Isiku laenu ja liisingukohustuste kohta

Tänapäeval suurem osa isikutest kasutab pangakontosid enda igapäeva finantstehingute tegemiseks. Tõsi, on ka kurjategijaid, kes oma tulude varjamiseks pangakontodel tehinguid ei tee, vaid eelistavad ainult sularahas teha tehinguid. Ning on isikuid, kes kasutavad tehingute tegemiseks teiste isikute nimel olevaid kontosid. Finantskuritegude tuvastamisel ei oma tähtsust DNA või sõrmejäljed, veel vähem saapajäljed, mida olema harjunud pidama kriminaalmenetluse olulisteks tööriistadeks. Kuritegelike finantstehingute avastamisel omab tähtsust pangakontode tehingute rägastikust olulise informatsiooni avastamine, talletamine ning tõendiks vormistamise oskus. Ehk pangakonto tehingute analüüsi oskuseta ei ole võimalik keerukamaid kuritegelikke tehinguid tuvastada. Mitte ühelgi pangakonto tehingul ei ole selgitust „kriminaaltulu ülekanne“, mistõttu tuleb need tehingud sealt välja otsida. Järgnevalt põgus ülevaade, mida ja kuidas pangakontode tehingutelt uurida ja kuidas saadud teavet tõendiks vormistada.

Uurija nõudekirjade vastustena saadud dokumendid võivad olla iseseisvateks tõendiallikateks (KrMS § 63 lg 1). Väga tihti tuleb aga nõudekirjade vastustena saadud andmeid käsitleda kogumina tõendamiseseme asjaolude tuvastamiseks. Pangakontode tehingud eraldiseisvalt võivad tähtsust omada kuriteoga saadud vara tuvastamisel. Näiteks, kui altkäemaksu saaja maksab sularahas saadud altkäemaksu oma ema pangakontole. Siis kohtule tõendina võib esitada lihtsalt ema pangakonto väljavõtte. Enamasti omavad pangakontode tehingud tähtsust kogumis. Nii näiteks, elatustaseme erinevuse tuvastamiseks on meil vaja sissetulekutes eristada legaalseid tulusid ja kuritegelikke tulusid ning tuvastada on vaja neid tavapäraselt aastate lõikes summerituna kokku. Ka kulutused (väljaminekud) omavad tähtsust üldjuhul kogumis. Väljaminekud pangakontol annavad meile tihtipeale aimu just isiku varjatud varadest. Nii näiteks võivad maamaksud, elektriarved, igasugused riigilõivud või muud selle taolised tehingud juhatada uurijat nõ kolmanda isiku nimel oleva kuritegeliku varani. Kui pangakonto tehingud omavad tähtsust kogumis, siis konto tehingute analüüsimeks on otstarbekas kasutada *exeli* programmi. Kui pangakonto tehingute analüüsitud andmeid on soov kasutada tõendusteabena vaatlusprotokolli vormis, siis protokollis tuleks kindlasti kirjeldada milliseid andmeid, millises programmis töödeldi. Näiteks võib toimingu käiku protokollis kajastada järgnevas sõnastuses: „Pankade poolt tekstifailina saadetud kontode väljavõtted konverteeriti MS Excelisse. Algandmetest eemaldati tehingute juures kajastuv, kuid vaid panga jaoks vajalik tehingu informatsioon (näiteks arhiveerimistunnus). Iga pangakontol kajastuva tehingu puhul tuvastati tehingu partner (näiteks „AS Tartu“). Seejärel grupeeriti kõik tehingud vastavalt tehingu sisule: näiteks sularaha väljavõtmine kontolt sai tunnuse „Sularaha“, tööandjalt laekunud töötasu „Palk“, eraldi toodi välja kinnisvara tehingud „kinnistu ost“, „kaardimaksud“

jne. Kontodelt kustutati sellised tehingud, mis ei mõjuta isiku varalist olukorda (näiteks valuutavahetustehingud, ülekanded isiku enda erinevate pangakontode vahel jne.). Järgnevas tabel on autori töö jutu illustreerimiseks toodud väljavõtte pangakonto töötlusest exeli failis. Kui kõik pangakonto tehingud on analüüsitud vastavalt tehingu liigi tunnusele („vt alltoodud tabel „Detailne grupp“, siis edaspidi on exeli funktsioone kasutades võimalik summeerida ja analüüsida just selliseid tehinguid, mis omavad tõendamiseseme asjaolude seisukohast tähtsust.

TABEL – väljavõtte exelis analüüsitavast pangakontost

Kuupäev	Aasta	kuu	periood	Valuut	Suund	Summi	Saldo	Kellelt/Kellele	Grupp	Detailne grupp	Selgitus	
01.01.2014	2014		1 periood	EUR			33,02			Saldod	Algsaldo	
02.01.2014	2014		1 periood	EUR	+	2 017,53	2 050,55	RMP Teenused OÜ		Palk	Detsembri tootasu	
03.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	219,00	1 831,55		Stockmann	Kaardimaksud	4797264000988317 17.01.12 17:59 STOCKMANN \\TALLIN	
05.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	400,00	1 431,55	Härra Tamm		Elukaaslane	raha kallile	
05.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	44,74	1 386,81	Compensa Life Vienna Insurance Group SE		Elukindlustus		
06.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	80,50	1 306,31	MTÜ Koolituskeskus		Huviklubid	vastavalt lepingule	
08.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	94,42	1 211,89		Stockmann	Kaardimaksud	4797264000988317 23.01.12 19:11 STOCKMANN \\TALLIN	
08.01.2014	2014		1 periood	EUR	+	19,18	1 231,07	SOTSIAALKINDLUSTUSAMET		Toetus	Peretoetus	
10.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	40,86	1 190,21	Viasat AS		Elamiskulud	Püsimakse AS VIASAT	
11.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	15,30	1 174,91	AS VEOUA KESKKONNATEENUSED		Elamiskulud	AS VEOUA KESKKONNATEENUSED	
13.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	203,00	971,91	MTÜ TENNISAKADEEMIA		Huviklubid	arve nr 426	
14.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	55,80	916,11		Stockmann	Kaardimaksud	4797264000988317 24.01.12 18:44 STOCKMANN \\TALLIN	
18.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	48,64	867,47		Kaubamaja	Kaardimaksud	4797315019549220 12.02.14 17:14 KAUAMAJA TALLINN \\TALL	
20.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	856,33	11,14			Krediitkaarditehingud	Krediitkaardi leping 1020268530615/põhiosa/LE090016136	
20.01.2014	2014		1 periood	EUR	+	1 100,00	1 111,14			Sularaha	SISSEMAKSE	
21.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	415,00	696,14		Riietus	Kaardimaksud	4797264000988317 08.02.12 18:41 Emporio Armani kauplus\\Tall	
21.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	187,00	509,14	MTÜ Tallinna Hipodroom		Maksud hipodroomile	Püsimakse: viitenumber 25023486	
22.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	273,80	235,34		Riietus	Kaardimaksud	4797264000988317 21.02.12 13:07 Emporio Armani kauplus\\Tall	
23.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	119,17	116,17			Kaardimaksud	4797315019549220 12.02.14 16:08 HORRET O UTLET \\TALLINN	
23.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	22,34	93,83		Muud kaardimaksud	Kaardimaksud	4797315019549220 12.02.14 21:38 Solarise toidupood \\Tallinn	
27.01.2014	2014		1 periood	EUR	-	33,13	60,70			Muud kaardimaksud	Kaardimaksud	4797315019549220 12.02.14 13:02 MARIENTHAU SELVER \\TALL
01.02.2014	2014		2 periood	EUR	+	2 017,53	2 078,23	RMP Teenused OÜ		Palk	Jaamuari tootasu	
03.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	80,50	1 997,73	MTÜ Koolituskeskus		Huviklubid	vastavalt lepingule	
05.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	44,74	1 952,99	Compensa Life Vienna Insurance Group SE		Elukindlustus		
06.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	95,85	1 857,14		Stockmann	Kaardimaksud	4797264000988317 27.02.12 20:01 STOCKMANN \\TALLIN	
06.02.2014	2014		2 periood	EUR	+	19,18	1 876,32	SOTSIAALKINDLUSTUSAMET		Toetus	Peretoetus	
09.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	53,18	1 823,14		Kaubamaja	Kaardimaksud	4797315019549220 12.02.14 17:50 KAUAMAJA TALLINN \\TALL	
10.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	10,20	1 812,94	AS VEOUA KESKKONNATEENUSED		Elamiskulud	AS VEOUA KESKKONNATEENUSED	
10.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	40,86	1 772,08	Viasat AS		Elamiskulud	Püsimakse AS VIASAT	
14.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	276,50	1 495,58		Stockmann	Kaardimaksud	4797264000988317 26.03.12 19:08 STOCKMANN \\TALLIN	
15.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	200,00	1 295,58	Härra Tamm		Elukaaslane	raha kallile	
20.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	503,20	792,38			Krediitkaarditehingud	Krediitkaardi leping 1020268530615/põhiosa/LE090016136	
20.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	415,50	376,88		Riietus	Kaardimaksud	4797264000988317 13.04.12 18:55 Emporio Armani kauplus\\Tall	
21.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	187,00	189,88	MTÜ Tallinna Hipodroom		Maksud hipodroomile	Püsimakse: viitenumber 25023486	
25.02.2014	2014		2 periood	EUR	-	115,00	74,88		Stockmann	Kaardimaksud	4797264000988317 17.05.12 17:51 STOCKMANN \\TALLIN	
01.03.2014	2014		3 periood	EUR	+	2 017,53	2 092,41	RMP Teenused OÜ		Palk	Veebruari tootasu	
02.03.2014	2014		3 periood	EUR	-	77,24	2 015,17		Muud kaardimaksud	Kaardimaksud	4797315019549220 19.02.14 14:56 SOLARISE KESKUSE A POLL\\ITA	
03.03.2014	2014		3 periood	EUR	-	122,67	1 892,50		Stockmann	Kaardimaksud	4797264000988317 17.05.12 17:57 STOCKMANN \\TALLIN	
03.03.2014	2014		3 periood	EUR	-	170,00	1 722,50	MTÜ TENNISAKADEEMIA		Huviklubid	arve nr 756	

Elatustaseme erinevuse tuvastamiseks aasta lõikes kulutuste ja legalsete sissetulekute kokku arvutamiseks piisab näiteks ainult exeli „pivot“ funktsiooni kasutamisest (vt. alltoodud tabel).

Reasildid	2014	2015	2016	Kogusumma
-	52 077,73	78 740,60	17 691,22	148 509,55
Elamiskulud	663,95	702,54	364,78	1 731,27
Elukaaslane	2 200,00	2 140,00	1 290,00	5 630,00
Elukindlustus	536,88	536,88	313,18	1 386,94
Huviklubid	2 044,00			2 044,00
Kaardimaksud	37 317,76	36 647,93	10 257,76	84 223,45
Ehted	138,33			138,33
I.L.U. poed		1 612,30	505,91	2 118,21
Kaubamaja	118,31	80,90	251,66	450,87
Muud kaardimaksud	933,47	2 877,41	1 600,09	5 410,97
Parkimine	12,00		12,00	24,00
Riietus	31 726,51	31 408,42	7 888,10	71 023,03
Stockmann	4 389,14	668,90		5 058,04
kinnistu ost		30 000,00		30 000,00
Krediitkaarditehingud	7 071,14	6 265,25	3 680,50	17 016,89
Maksud hipodroomile	2 244,00	2 448,00	1 785,00	6 477,00
+	52 051,07	84 551,07	15 215,20	151 817,34
Palk	25 420,91	25 420,91	12 087,22	62 929,04
Sularaha	26 400,00	58 900,00		85 300,00
Toetus	230,16	230,16	3 127,98	3 588,30

Nii nagu tabelist näha, on olemas elatustaseme erinevuse tuvastamiseks vajaliku andmed sissetulekute ja väljaminekute kohta. Vaatlusprotokollis nende andmete kasutamisel, tuleb

protokollis lisades ära tuua kõik tehingud, mille summeerimisel on tabelis toodud andmed saadud.

4.2.4. Läbiotsimised

Eelnevalt loetletud andmeid on võimalik koguda niinimetatud varjatud menetlusstaadiumis, kus kuriteos kahtlustatav ise ei peaks teadma tema suhtes läbi viidavast menetlusest. Edasi kui menetlus jõuab avalikku staadiumi, see tähendab isik peetakse kinni kahtlustatavana kuriteos ja teostatakse läbiotsimised temaga seotud elukohtades, sõidukites jne, on vaja kindlasti lisaks kuriteo tehilolude tõendusteabele otsida ja võtta ära tõendeid isiku kuritegelikkude vara kohta. Läbiotsimistelt on võimalik leida järgmist olulist tõendusteavet:

- Sularaha
- Isiku kasutuses olnud pangakaardid, saame teavet kui isik kasutab pangatehingute tegemiseks kellegi teise kontot
- Isiku kasutuses olevad kliendikaardid. Nii nagu juba eelpool öeldud on võimalik nende andmete alusel tuvastada isiku kulutusi.
- Tšekid, arved, kõik mis annavad tõendusteavet isiku kulutuste kohta.
- Muu väärtuslik vallasvara: ehted, elektroonika jms. (väärtuse tuvastamiseks vajadusel määrata ekspertiis)
- Erinevad laenulepingud, mis kajastavad nii isiku poolt antud laene (vara) kui võetud laene (kohustused).
- Kui läbiotsimisprotokollis on asjas tähtsust omavad dokumendid ja esemed piisavalt põhjalikult kirjeldatud, ei pea neid eraldi enam asitõenditena vaatlema ning nii läbiotsimisprotokollis ise kui ka leitud esemed ja dokumendid on tõendid KrMS § 63 mõttes.

4.2.5. Ülekuulamised

Ülekuulamised tuleks läbi viia siis, kui tuvastatud kriminaaltulu suhtes on tagamismeetmed kohaldatud. Ülekuulamine tuleks alati läbi viia isikute suhtes, kellele kuuluval vara suhtes võidakse kohaldada laiendatud konfiskeerimist. Enne ülekuulamise algust tuleb isikule selgitada millise vara suhtes on alus eeldada laiendatud konfiskeerimist. Seejärel tuleb anda isikule teada, et vara suhtes, mille puhul isik tõendab selle legaalsust päritolu, konfiskeerimist ei

kohaldada. Toiming on autori arvates vajalik selleks, et esiteks tagada isiku kaitseõigus juba eeluurimise faasis ning teiseks, kui isikul on soov hakata tõendama vara legaalselt päritolu fabritseeritud tõenditega, siis eeluurimise faasis on esitatud tõendite vastavust tegelikkusele ka kontrollida.

4.2.6. Välisriigis olev vara

Tänases avatud ja sisuliselt piirdeta maailmas on üha levinum, et kurjategijad varjavad oma kuritegelikku tulu väljaspool oma kodumaad.

Keskkriminaalpolitsei kriminaaltulu tuvastamise büroo üks põhiülesanne on infovahetuse tagamine Euroopa Liidu liikmesriikide ja kolmandate riikide kriminaaltulu tuvastamisega tegelevate üksustega. Kriminaaltulu tuvastamise büroo on nimetatud Euroopa Liidu (EL) Nõukogu otsuse 2007/845/JSK¹¹⁵ alusel riiklikuks kriminaaltulu jälitamise kesk üksuseks, kes operatiivselt vahetab teiste liikmesriikidega kuritegelikul teel saadud tulu ja kurjategijatele kuuluva muu vara jälitamiseks ja arestimiseks vajalikku teavet. Sõltuvalt päringu pakilisusest on võimalik vastus välisriigist saada 48 tunni kuni 2 nädala jooksul. Saadav informatsioon on kriminaalmenetluses kasutatav üksnes jälitusinformatsioonina ning eelkõige informatsioon, mille alusel on võimalik teha õigusabipalve või Euroopa Uurimismäärus välisriiki. Tõend kohtumenetluseks välisriigist tuleb koguda KrMS 19. peatükis sätestatud korras. Töö autori isiklik kogemus näitab, et koostöö EL kriminaaltulu üksustega on ennast vähemalt senini õigustanud. Väärtuslikumad varad senini menetletud asjades oleme tuvastanud eestlastel Hispaanias ja Šveitsis, Bulgaarias.

¹¹⁵ Euroopa Liidu Nõukogu Otsus 2007/845/JSK, 6. detsember 2007, mis käsitleb kriminaaltulu jälitamise talituste vahelist koostööd kuritegelikul teel saadud tulu või kuritegevusega seotud muu vara jälitamise ja tuvastamise valdkonnas. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32007D0845>

KOKKUVÕTE

Loosungid: „Urime kõik pätid vaeseks“; „Kuritegu ei tasu ennast ära“ jt. on kuulnud pea igauks. Kui palju realses elus neid põhimõtteid järgida suudetakse ja neid realselt ellu viia, on iseküsimus. Kriminaaltulu tuvastamisele ja konfiskeerimisele on õiguskaitse asutuses viimase kümne aasta jooksul pööratud suurt tähelepanu ning ka üksjagu kuritegelikku vara on kurjategijatelt õnnestunud ka ära võtta. Selge on see, et kogu kuritegudega saadud kriminaaltulu ei ole võimalik kunagi konfiskeerida. Ainuüksi sel põhjusel, et väga suur osa saadud tulust tarbitakse lihtsalt ära. Samuti puudub kurjategijatel muu vara, mille arvel konfiskeerimise asendamist saaks täita. Tuginedes oma igapäeva töö kogemusele, julgeb autor väita, et arenguruumi kurjategijatel kriminaaltulu kätte saamiseks, on veel piisavalt. Sama seisukohta on väljendanud ka riigi peaprokurör L. Perling ajalehele „Postimees“ antud intervjuus 07.04.2018.

Arengu kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise või selle asendamisel tagaks autori seisukohalt eelkõige õiguskaitse asutuste ametnike teadlikkuse tõstmine järjepidava ja süsteemise koolitamise kaudu suuremates õppeasutustes ning vastavasisulise õiguskirjanduse välja andmine. Kohtumenetluses realselt täidetava kriminaaltulu konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise otsustuse tegemine on võimalik üksnes siis, kui kohtueelses menetluses on kogutud igakülgne tõendusteave kriminaaltulu tõendamise asjaolude esinemise kohta ning selle hilisema täitmise tagamiseks on kohaldatud asjakohaseid abinõusid.

Käesoleva töö eesmärk on anda uut teadmist konfiskeerimisele või konfiskeerimise asendamisele kuuluva kriminaaltulu tuvastamise ja tagamise metodikast kohtueelses menetluses, mille järgmine aitaks tagada asjakohase tõendusteabe kogumisele ning talletamisele, mis omakorda aitaks kaasa kohtumenetluses hilisemalt realselt täidetava otsustuse tegemisele. Magistritöö otsiti vastust järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Millises kohtueelses menetluses ja milliste tõendamiseseme asjaolude kohta ning millist tõendusteavet peab koguma, et tuvastada nii isikule kuuluv, kui ka kuulunud kriminaaltulu ning
- 2) milliseid menetlustoimingud tuleb teostada tuvastatud kriminaaltulu või kriminaaltulu konfiskeerimise asendamise hilisema täitmise tagamiseks

Esimeses peatükis tõdeti, et kriminaaltulu konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise puhul on tegemist formaalselt mittekarakteristliku mõjutusvahendiga, kuid materiaalses mõttes on tegemist karistusega. Kriminaaltulu konfiskeerimise küsimuse lahendab kohus tavapäraselt kohtumenetluses. Konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise eelduseks on isiku süüdimõistmine kuriteo toimepanemises ning kohus peab olema tunnistanud tõendatuks konfiskeerimise või konfiskeerimise tõendamiseseme asjaolude esinemise.

Teises peatükis jõudis autor järeldusele, et vaatama asjaolule, et KrMS § 62 ei sätesta sõnaselgelt tõendamiseseme asjaoludena konfiskeerimise asjaolusid, võib siiski KrMS § 62 lg 4 sätte (muud vastustust mõjutavad asjaolu) laiemal tõlgendamisel järeldada, et konfiskeerimise asjaolud kuuluvad ka koos kuriteo asjaoludega tõendamisesemesse. Erimenetluses (KrMS § 403²) on tõendamiseseme asjaoludena sõnaselgelt viidatud konfiskeerimise aluseks olevate asjaolude tõendamisele. Kriminaaltulu konfiskeerimist või selle asendamist puudutavad tõendamiseseme asjaolud on sätestatud KarS § 83¹-84. Kriminaaltulu konfiskeerimise aluseks olevate asjaolude kohta tõendusteabe kogumine kohtueelses menetluses ei pruugi tagada igakordselt reaalselt täidetavat kohtuotsust. See tähendab, et kohtueelses menetluses tuleb koguda vajalik tõendusteave ka konfiskeerimisele kuuluva kriminaaltulu või selle asendamise tagamiseks. Kriminaaltulu või selle asendamise konfiskeerimiseks kohaldatavad tagamismeetmed ning nende kohaldamise alused on kirjeldatud KrMS § 141⁴-143. Seetõttu tuleb kohtueelses menetluses tõendusteavet koguda eesmärgiga tuvastada kriminaaltulu või selle asendamise tagamiseks vara, mille suhtes saaks tarvitusele võtta meetmed, mis aitavad kaasa hilisema kohtuotsuse reaalsele täitmisele.

Autor pakkus välja kriminaaltulu tuvastamiseks ja tagamismeetmete kohaldamise tõendamiseseme asjaolude esinemise kontrollimiseks enda poolt välja töötatud skeemi. Skeemi järgmine annab autori arvates menetlejatele juhised tõendusteabe kogumiseks ning teiselt poolt aitab selgusele jõuda ja kontrollida millise vara suhtes on tagamismeetme kohaldamise eeldused täidetud ja millise vara suhtes mitte.

Kolmandas peatükis autor uuris, millist tõendusteavet tuleb milliste tõendamiseseme asjaolude kohta koguda. Kokkuvõtvalt leiti, et kriminaaltuluga seotud asjaolude väljaselgitamiseks ja tagamismeetmete kohaldamiseks on vaja tõendusteavet koguda nii vara liigi, vara päritolu ning vara kuuluvuse kohta. Kui kuritegelik vara on ära tarvitatud või esineb muu põhjus, miks kriminaaltulu konfiskeerida ei saa, siis tuleb tuvastada saadud kriminaaltulu väärtusele vastav rahalise nõude summa ning koguda teave isiku legaalse vara kohta. Kui tuvastada on vaja

laiendatud konfiskeerimisele kuuluv kriminaaltulu, siis tuleb koguda teavet isiku varalise seisuga, legaalseste sissetulekute ja kulutuste kohta.

Pikemalt tutvustas töö autor isiku varalise seisuga, legaalseste sissetulekute ja kulutuste erinevuse tuvastamiseks kahte võimalikku meetodit: puhasväärtuse meetodit (vt. lähemalt p. 3.2.2.1) ning kulutuste meetodit (vt. lähemalt p. 3.2.2.2.).

Puhasväärtuse meetod kujutab finantsvõrrandit, mis põhineb isiku varadel (omandatud varadel), kohustistel, kulutustel ning sissetulekutel. Puhasväärtuse meetodit peaks tuleks kasutada juhtumites, kui ilmneb, et kahtlusalune omandab suures summas vara või kahtlusalune kulutab rohkem, kui tal selleks legaalseid vahendeid on. Kui võrd puhasväärtuse võrrandi kasutamine on keerukam, siis töös tutvustati kaasuse asjaolude pinnalt lähemalt meetodi tööpõhimõtteid (vt. lähemalt p.3.2.2.1.1.).

Kulutuste meetod on finantsvõrrand, mis põhineb isiku kogukulude ja legaalseste sissetulekute vahel. Meetodi jaoks tuleb koguda teavet isiku legaalseste sissetulekute ja kulutuste kohta. Tõsi sissetulekute juures tuleb arvesse võtta ka vara müügitellingutest saadud legaalne tulu ning kulutuste tuvastamisel tuleb arvesse võtta kõik vara soetamiseks tehtud kulutused, ka kuritegelik raha eest tehtud kulutused. Kulutuste meetod sobib kasutamiseks juhul, kui isiku eesmärk ei ole omandada vara; vaid isiku eesmärk on kulutada oma varalised vahendid pillava eluviisi peale või kui menetluses tuleb tuvastada isiku mittelegaalne sissetulek.

Neljanda peatüki esimese osas pakkus autor välja eesmärgipärasele tulemusele suunatud kriminaaltulu uurimise etapid. Kriminaaltulu tuvastamisel ja tagamismeetmete kohaldamisel kohtueelses menetluses tuleb järgida üldiseid kriminaalmenetluse metoodika põhimõtteid. See tähendab, et enne menetlustoimingute teostamise alustamist tuleb olemasolevate andmete põhjal püstitada uurimishüpooteesid, tuvastada potentsiaalsete isikute ja varade ring ning määratleda uuritav periood. Teises etapis tuleb asuda püstitatud hüpooteeside kontrollimiseks teostama menetlustoiminguid. Menetlustoiminguid viiakse läbi eesmärgiga koguda vajalik tõendusteave ning talletada kogutud teave vormis viisil, mis tagaks selle hilisema kontrollimise võimaluse kohtumenetluses. Olulist teavet varade, sissetulekute ja kulutuste kohta saab eelkõige krediitiasutustest, avalikest registritest, kuid ka jälitustoimingutega. Loomulikult tuleb kriminaaltulu leidmiseks teostada läbiotsimisi ning kuulata üle tunnistajaid.

Kokkuvõtvalt leiab töö autor, et magistritöös püstitatud uurimisküsimustele leiti vastused ning järgides autori poolt töös välja pakutud metoodilisi juhiseid on võimalik igas kriminaalmenetluses koguda asjakohast tõendusteavet nii konfiskeerimisele kui konfiskeerimise asendamisele kuuluva vara tuvastamiseks ning sellise vara suhtes tarvitusele võtta asjakohased tagamismeetmed.

EVIDENCE AND VERIFICATION OF EVIDENCE DURING THE PRE-TRIAL AND COURT PROCEDURES IN THE FIELD OF CONFISCATION AND REPLACEMENT OF CONFISCATION OF PROCEEDS OF CRIME

Summary

Everyone has heard of slogans like: "Let's investigate all the criminals as long as they are poor"; "Committing an offense isn't worth it" and so on. How much of these principles can be met and implemented in real life is another question. A lot of attention has been paid to detect and confiscate the proceeds of crime at the law enforcement agencies during the last ten years, and plenty of criminal assets have been taken away from the perpetrators. But it is also clear that all the proceeds of crime can never be confiscated. That is due to the reason that a very large part of the illegally acquired gains are simply consumed by the criminals because they do not have any other income. They also do not have any legal assets which could be confiscated to replace the claim. Based on work experience, the author is in the opinion that there is still a lot to develop in the methods to recover the proceeds of crime from criminals and the same opinion was expressed by the Attorney General L. Perling to the newspaper "Postimees" on 07/04/2018 in her interview.

The author believes that the key factor to develop the methods of identifying and confiscating criminal proceeds of crime is raising awareness of the staff of law enforcement agencies. That can be done through systematic training in major educational institutions and publishing adequate legal literature.

Confiscation or replacement of confiscation of the proceeds of crime in trial proceedings is possible only if during the pre-trial proceedings a comprehensive proof has been collected and appropriate measures have been applied to ensure subsequent enforcement of the proceeds of crime.

The purpose of this paper was to provide new knowledge about the methodologies for identifying and securing the proceeds of crime and replacing the confiscation in pre-trial proceedings

The first chapter gave an overview of the nature of confiscation and the following was acknowledged - confiscation of the proceeds of crime (or replacing that claim) is a non-punitive sanction but in the material sense it is a sanction. The issue is usually settled by the court in

court proceedings, the conviction of the person of the crime is precondition to the confiscation and the subject of proof of the confiscation must be accepted by the court.

In the second chapter, the circumstances of the proceeds of crime and the application of the measures for securing of actions were described. The evidence to confiscate the proceeds of crime must be collected during the pre-trial procedure due to the principle of adversarial procedure in court. Subjects of proof that must be gathered during the pre-trial procedure are stated in § 831 -84 of the Penal Code.

Collection of the evidence in the pre-trial phase only on the circumstances underlying the confiscation of proceeds of crime may not lead to a judgement that is actually enforceable. This means that it is necessary to gather evidence also about the assets that were illegally acquired and are going to be confiscated or about the legal assets that are the subject of replacement. The measures for securing applicable actions of confiscation and replacement of confiscation are described in § 1414 -143 of the Criminal Code of Procedure.

The third chapter provided an overview of the evidential information collected. In order to determine the circumstances of the proceeds of crime and to apply appropriate measures for securing of actions, it is necessary to obtain evidence information about the type of property, the origin of the property and the ownership of the property. If it is necessary to identify the need for expanded confiscation of proceeds of crime, it is also necessary to gather information about the financial situation of a person, their legal income and expenses. If the proceeds of crime have been partially mixed with legal property or it has been consumed, then the amount corresponding to the value of the proceeds of crime must be identified.

In this paper, the author presented two possible methods for identifying the difference of the material wealth of a person, their legal income and expenditure: the networthmethod (see more details in section 3.2.2.1) and the method of spending (p. 3.2.2.2).

The Net Worth method represents a financial equation based on a person's assets (acquired assets), liabilities, expenses and income. The method should be used in cases where it appears that a suspect acquires a large amount of property or if a suspect spends more than he has the legal income. As the use of the networth equation is more complex, the thesis presented the principles of the method on the basis of the circumstances of the case (p.2.2.1.1.).

The expenditure method is a financial equation based on the total expenditure of a person and legal income. The method requires collecting information about the person's legal incomes and expenses. The true income must also take into account the legal income from the sale of assets. , In identifying expenditure, all costs incurred in acquiring the property (including criminal proceeds) must be taken into account. The expense method is suitable if the person has no property and spends his income on a way of life. or if the illegal income of a person must be established during the proceedings.

Chapter 4 deals with the stages of the investigation of proceeds of crime and collecting and formalizing evidence. The application of general principles of the criminal procedure methodology must be complied in the identification of illegal income and in the application of safeguards in pre-trial proceedings. Prior to conducting procedural steps, investigational hypotheses should be set up, depending on the source data, the circle of subjects to be examined and the period to be examined. Procedural steps to collect evidence about the facts of the evidence should follow. Essential information on assets, income and expenses can be obtained from credit institutions, public registries, and tracking operations. Also questioning of witnesses and an examinations of a person's houses, buildings or other premises are also a part of the investigation of illegal income. All information collected during the investigation must be kept as evidence and ready to be presented to the court.

LÜHENDID

1. AÕS	Asjaõigusseadus
2. KarS	Karistusseadustik
3. KrMS	Kriminaalmenetlusseadustik
4. PKS	Perekonna seadus
5. PS	Põhiseadus
6. RKKKm	Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi määrus
7. RKKKo	
8. RRTKm	Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus
9. RKÜKo	Riigikohtu üldkogu otsus
10. RPS	Raamatupidamise seadus
11. RT	Riigi Teataja
12. TlnRnKo	Tallinna Ringkonnakohtu otsus
13. TMS	Täitemenetluse seadustik
14. TsMS	Tsiviilkohtumenetluse seadustik
15. TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alekand, A Täitemenetlusõigus. Tallinn. Juura 2010
2. Alver, J. Alver, L. Finantsarvestus. Tallinn: Deebet 2017
3. Berends, R ajaleht postimees 07.04.2018 artikkel: Kümnete inimeste elustiil luubi all. - <https://www.postimees.ee/4463175/kumnete-inimeste-elustiil-luubi-all>
4. George A. Manning. Financial Investigation and Forensic Accounting, Taylor & Francis Group 2005
5. Gropp, W. Mõjutusvahendist karistuseks. Juridica 8/2008, lk 548
6. "Justiitsministeerium. Kuritegevuse vastased prioriteedid. - <https://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kriminaalpoliitika/kuritegevusvastased-prioriteedid>
7. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. - https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf
8. Justiitsministeerium.Prokuratuuri aastaraamat 2017, lk 3 p.7- <https://wwwprokuratuur.rik.ee/et/node/1905>
9. Kairjak, M. Sootak, J. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 2012
10. Kallas, K. Finantsarvestuse alused. Tallinn: 2002
11. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) 308 SE. - [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(kuriteovahendite%20ja%20kriminaaltulu%20arestimise%20ja%20konfiskeerimise%20direktiivi%20ülevõtmine\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(kuriteovahendite%20ja%20kriminaaltulu%20arestimise%20ja%20konfiskeerimise%20direktiivi%20ülevõtmine))
12. Kergandberg, E. Pikamäe, P. Kriminaalmenetlusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012
13. Kergandberg, E. Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006
14. Kiris, R. Pikamäe, P. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017
15. Krüberg, U. Kriminaalmenetlus.Tõendamine kohtueelses menetluses. Sisekaitseakadeemia: 2006
16. Lindmäe, H. Menetlusmetoodika. Tallinn: Juura 1998

17. Lõhmus, U, Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. *Juridica*. 6/2013, lk 20
18. Mark F. Zimbelman, Chad O. Albrecht, Conan C. Albrecht, W. Steve Albrecht. *Forensic Accounting International Edition*. Cengage Learning 2012
19. Pikamäe, P. Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljanne. 4. trükk. Tallinn: Juura 2009
20. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus 972 SE. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7d354676-3159-315a-bcfc-d4766d4f3f96/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20tõkestamise%20seaduse,%20kohtutäituri%20seaduse,%20karistusseadustiku,%20kriminaalmenetluse%20seadustiku,%20riigi%20õigusabi%20seaduse%20ja%20täitemenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus>
21. Rosentau, M. Tõendamine teadmise standardmudelis. *Juridica* 3/2001; lk 202
22. Seletuskiri 65 SE raamatupidamise seadusemuutmise ja selleg aseonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/a61a8d9d-1301-413e-907b-9712c5582f18/Raamatupidamise%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus>
23. Sootak, J. Karistusõigus. Tallinn: Juura 2010
24. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007
25. Varu, P. Kull, I. Kõve, V. Käerdi, M. Saare, K. Tsiviilõiguse üldosa: Juura 2012

KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL

26. Asjaõigusseadus RT I, 25.01.2017, 5
27. Karistusseadustik RT I, 30.12.2017, 29
28. Kriminaalmenetluse seadustik RT I, 05.12.2017, 8
29. Perekonna seadus RT I, 09.05.2017, 29
30. Põhiseadus RT I, 15.05.2015, 2
31. Raamatupidamise seadus RT I, 09.05.2017, 30
32. Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 04.07.2017, 31
33. Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I, 20.04.2017, 21
34. Täitemenetluse seadustik RT I, 03.04.2018, 24
35. Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus RT II 2000, 7, 41
36. Euroopa Nõukogu 24. veebruari 2005. a raamotsusega, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist
37. Euroopa Liidu Nõukogu Otsus 2007/845/JSK, 6. detsember 2007, mis käsitleb kriminaaltulu jälitamise talituste vahelist koostööd kuritegelikul teel saadud tulu või kuritegevusega seotud muu vara jälitamise ja tuvastamise valdkonnas
38. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/42/EL, 04.03.2014, kuriteo vahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32014L0042>
39. Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon, koostatud 8.11.1990, Strasbourgis

RIIGIKOHTU LAHENDID

- 40 RKKKo 3-1-1-67-06
- 41 RKÜKo 3-1-1-37-07
- 42 RKKKo 3-1-1-91-07
- 43 RKKKo 3-1-1-119-09
- 44 RKKKm 3-1-1-113-10
- 45 RKKKo 3-1-1-73-10
- 46 RKTCo 3-2-10-10
- 47 RKKKo 3-1-1-4-11
- 48 RKÜKm 3-1-2-3-12
- 49 RKKKm 3-1-1-1-12
- 50 RKKKm 3-1-1-115-12
- 51 RKKKm 3-1-1-102-12
- 52 RKÜKm 3-1-2-3-12
- 53 RKKKm 3-1-1-1-12
- 54 RKKKm 3-1-1-130-12
- 55 RKKKm 3-1-1-1-12
- 56 RKKKm 3-1-1-87-13
- 57 RKKKm 3-1-1-79-13
- 58 RKKKm 3-1-1-62-13
- 59 RKKKm 3-1-1-95-13
- 60 RKKKm 3-1-1-78-14
- 61 RKKKo 3-1-1-82-14
- 62 RKKKm 3-1-1-75-14
- 63 RKKKm 3-1-1-92-14
- 64 RKKKm 3-1-1-52-15
- 65 RKKKm 3-1-1-102-15
- 66 RKKKm 3-1-1-117-16
- 67 RKKKm 3-1-1-68-16
- 68 RKKKm 3-1-1-78-16
- 69 RKKKm 3-1-1-10-16
- 70 RKKKm 3-1-1-117-16
- 71 RKKKm 3-1-1-4-17

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaari Tehver

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

**TÕENDID JA TÕENDAMINE KONFISKEERIMISELE JA KONFISKEERIMISE
ASENDAMISELE KUULUVA KRIMINAALTULU TUVASTAMISEL KOHTU- JA
KOHTUEELSES MENETLUSES**

mille juhendaja on lektor, PhD Andreas Kangur

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/,23.04.2018